

535088 Rose. Vol. p. 400
D E V I T A

MUNIIS ET SCRIPTIS
FRANCISCI SERAI

PHILOSOPHI ET MEDICI NEAPOLITANI
CLARISSIMI "

COMMENTARIUS.

NEAPOLI MDCCCLXXXIII,
EX TYPOGRAPHIA SIMONIANA.

Publica Auctoritate.

III

EXCELENTISS. REVERENDISSIMOQUE

D O M I N O

D. ISIDORO SANCHEZ

D E L U N A

PATRITIO NEAPOLITANO

ORDINIS S. BENEDICTI

CONGREGATIONIS CASINENSIS

ARCHIEPISCOPO TARENSE

S. R. M. a Sacris & a Consiliis Regioque
Archigymnasio Praefecto.

THOMAS FASANUS S. P. D.

Em Tibi, Præsul Amplif-
fime, & omnibus, qui
litteras colunt, gratissi-
mam me facturum putavi, si Fran-
cisci Serai, primarii in Gymnasio

* 2

Nea-

Neapolitano Medicinæ Professoris ;
anno superiore e vivis sublati , vi-
tam , munia , scripta , non ad elo-
gii speciem , sed ad historicæ verita-
tis fidem exacta conscriberem , Ti-
bique æquissimo judici subjecerem &
commendarem . Nam etsi vir summus
editis ingenii doctrinæque monumen-
tis , non interiturum inter ævi sui
medicos , philosophos , litteratos no-
men sibi comparavit ; tamen grati
animi mei officium postulabat , ut
ejus , qui me in medicis instituerat ,
sibi aliquando in cathedra suffege-
rat , atque ad petendam obtinendam
que cathedram perduxerat , memo-
ria per me quoquomodo publice co-
leretur . Tibi vero , cui hæc omnia
ita perspecta sunt , ut nemini magis
esse possint (adolescentulum namque
Tibi in ethicis ; Martino in mathema-
ticis ; Lamæ in physicis ; eique , de
quo nunc sermo est , Serao in medicis
se-

sedulam operam dantem nosti & ex-
citasti) vel hoc saltem nomine meus
hic qualiscumque commentarius ac-
ceptus esse debet. Et vero si eorum,
quos nunquam vidimus, fama tamen
ingenium, doctrinam, virtutem ac-
cepimus, imagines intuendo, magnam
capimus voluptatem; quanto majo-
rem capere debemus eorum, quos
novimus carosque habuimus, non
corporis formam (quæ sæpe fallax
animi index est) sed ipsam sinceramque
animi faciem ex rebus præ-
claris, quas gesserunt, fideliter ex-
pressam intuendo? Hanc ego, quan-
tum ingeniolo assequi meo licuit, ve-
ram germanamque Tibi exhibere co-
natus sum; num præstiterim, tuum
erit, qui tamdiu familiariterque ut
collega, ut amico, ut medico illo
usus es, judicare.

Cur vero non elogium, sed pro-
lixum commentarium, brevitatis stu-
dio-

^{VI}
diosis nostris lectoribus fortasse mole-
stum scribere maluerim, hanc maxime
causam habui : brevitas quidem, et si
laudabilis; tamen, cum rerum copia
longiusculum requirit sermonem, vi-
tiosissima est. Elogii autem stilos po-
stulat, ut ad laudem & gloriam omnia
exigantur; adeoque ut alia exagge-
rentur; alia eleventur; nonnulla re-
ticeantur; quædam etiam ex ingenio
supplementantur. Ego vero cum semper
veritati studui; tum in Cl. Viri de
me, de Patria, de Lyceo, de Litteris,
deque nostratisbus medicis, egre-
gie meriti vita describenda, atque ut
exemplo, ingenuæ medicæ juventuti
ad imitandum proponenda, veritati
unice religioseque serviendum duxi.
Cetera, Amplissime Præsul, qua es
sapientia & humanitate, per te co-
gnosces, & æqui bonique consules.
Vale, & Lycei Litterarumque bono
diu vive. Neapoli Nonis Novembr.
MDCCLXXXI.

ERUDITO HUMANOQUE LECTORI
AUCTOR

Quamquam in typographicis corrigendis erat maxima fuit a me adhibita cura ; aliquot tamen oculos meos effugisse fero tandem adverti ; quæ ne tibi sint offendiculo, hic in lamine indicavi. Pag. 83. l. 8. ubi legitur : *idonea sunt*, legendum est : *idonea descripta sunt*. Quoties vero legis : *paulo*, *mærore*, *unquam*, *nunquam*, *plerunque*, *chemia*, *chemici* (præterquam cum vox *chemia* ex Boerhaavio affertur) legesis : *paulo*, *mærore*, *umquam*, *numquam*, *plerumque*, *chymia*, *chymici* . Pag. 160. l. 32. verba : *docto* vero, *sagaci*, *medicinae perito nemini*, parenthesi claude . Pag. 162. l. 10. *eo re futurum*, lege : *e re futurum* . Si qua tibi alia occurrerint, per te corrigas, oro. Vale.

FRANCISCI SERAI

V I T A.

Uum illustrium Virorum facta & dicta incitamento legentibus ad imitandum esse solent ; tum vero illorum facta & dicta legentium animos fortius permovent , qui legentibus ipsis aut ætate , aut communis patriæ caritate , aut similitudine studiorum , aut officiis , aut beneficiis notiores carioresque fuere . Quæ cum mihi pene omnia cum Francisco Serao , immortalis memoriaræ viro , intercessisse omnes , qui me illumque noverunt , sciant ; aquum putavi , ejus vitam sigillatim distincteque a pueritia ad ultimam ætatem describere , quo tanti viri memoria accurate posteris mandaretur , una & gratus animus meus erga hominem de me egregie meritum , oratibus , qui-

A bus

bus ejus in me benevolentia, meique in illum
observantia perspecta fuerunt, testatus manife-
stusque foret.

Atque ut a natali loco exordiar, natus est
Franciscus Seraus in Campania anno MDCCII.
xi. Kal. Octobr. in pago S. Cypriani, ad iv.
fere ab urbe Aversa, ad xii. vero ab urbe Nea-
poli milliaria. Ejus parentes fuere Paulus Se-
raus ab antiquis pagi habitatoribus oriundus, &
Hippolyta Furnia Aversana, probi cives, & qui,
ut conditio ferebat sua, rem habebant. Plures
Paulo filios peperit Hippolyta; quorum tamen
Hieronymus (qui natu major, & Aversanæ Eccle-
siæ Canonicus fuit, & octogenario major, pietatis
politiorisque omnis litteraturæ famam adeptus
obiit) & Franciscus, de quo sermo est, vitales
tantum fuere, aliorumque jacturam abunde com-
pensaturi, si parentibus diutius vivere contigis-
set. Quam vero superstites parentibus cari fue-
rint, supervacuum est dicere. Adhæc ea utri-
que cum corporis dignitas, tum ingenii præstan-
tia obtigit, ut quoscumque vel semel alloque-
rentur, in amicitiam sibi adjungerent. Qua in
re Franciscus seu natura, seu potius arte, fratrem
superabat, & matri carior erat. Ut primum au-
tem per ætatem puerorum indolem nosse licuit,
natu majorem pater Aversam deduxit, ut in ce-
leberrimo Sacro Ephebeo (Seminarium vulgo
vocant) quod in ea urbe Innicus Caracciolum
S.R.E. Cardinalis, ejus Ecclesiæ Episcopus, re-
cens extruxerat, & undique optimis affectis
præceptoribus ornaverat, quodque plurimos in
sacris humanisque litteris egregios alumnos edi-
de.

derat , ad religionem & litteras recte matureque institueretur . Aliquot post annos , mirificis Hieronymi in pietate ac litteris progressibus patri & Antonio avunculo , Sacerdoti optimo & doctissimo , nuntiatis , Franciscus Neapolim ab Antonio , ubi tum is commorabatur (non sine matris mærore , cuius , ut mollior semper in filios animus est ; sic in minores mollissimus) arcessitur , & ad publicas Iesuitarum (tum five jure , five injuria primas occupantium) scholas amandatur , ut eisdem disciplinis Neapoli erudiretur . Quod etsi paullo severius patris & avunculi consilium , liberis tamen salutare fuisse exitus declaravit : nam non multo post decepsit pater , cuius morte & filiorum desiderio longum in morbum mater implicatur , e quo relevari non potuit . Exinde factum est , ut Hieronymus , qui Ecclesiæ se dicaverat , & sacris erat initiatus , doctorisque munus cum laude in Seminario sustinebat , ac neque vellet , neque posset se retexere , reique familiaris , quæ tota ex paterni fundi cultu fructibusque pendebat , administracionem in se recipere ; minorem fratrem jam ephemum , & in græcis latinisque litteris mire proficientem , avunculi consensu domum ad matrem remiserit , ut ejus luctum squaloremque minueret , & rei familiaris , & agro , & operis præfasset . Qui quamquam a litteris , quibus libentissime operam dabant , se abstrahi , atque ad illiberale & odiosum munus ablegari ægerrime ferret ; tamen matris amore , & fratris avunculique rationibus precibusque victus , non gravate tempori rationique paruit . Mane vero , quemadmodum Neapoli assueverat , antequam lucesceret , & vespere , sta-

4

tim ac rustica opera intermittebantur, legebat,
scribebatque. At cum ruri esse, & rusticorum
opera spectare & nosse cogeretur, ex his ipsis
quam posset liberalissimam voluptatem capere
instituit. Cum igitur Virgilio & Cicerone in
primis delectaretur, e re ipsi visum fuit, Vir-
gilium ab integro legere, & Georgica ferio ac
sedulo commentari, ut simul agriculturæ præ-
cepta a sapientissimo vate, simul & rerum o-
mnium ad agrorum cultum pertinentium latina
nomina disceret. Itaque sensim rei rusticæ latinos
scriptores (quorum ab avunculo, latinorum scri-
ptorum idoneo judice, notitiam habuerat) sibi
comparavit, evolvitque; ac memoriæ gratia spis-
sum ordinatumque commentarium vocum o-
mnium rem rusticam complectentium concinna-
vit, adjectis respondentibus, quæcumque nosset,
etruscis, aut vernaculis vocabulis. Quod ei ad
rem herbariam, & historiam naturalem, & me-
dicinam, viam aperuisse crediderim. Præter hæc
quicquid notatu dignum legebat, observabat, &
audiebat, conjiciebat in adversaria. Singulis au-
tem hebdomadibus latinam epistolam, nec un-
quam sine argumento, fratri dabat. Ciceronis au-
tem adeo studiosus erat, ut non modo ejus vo-
ces & locutionem unice adhiberet, sed ordinem
nexumque verborum imitaretur; ex quo suavis
illa & fluens existit oratio, qua inter Latinos
Cicero, inter Etruscos Boccatius eminuit. Quæ
cum Hieronymus, qui in humanioribus juxta
& severioribus litteris Aversæ princeps habeba-
tur, animadverteret; ejus ingenium, ad singula
& latine accurateque respondens, alebat, spe-
rans

5

rans fore , ut aliquando egregiæ spei adolescens ad litteras revocaretur , easque illustraret . Interea vir prudentissimus distinebatur , certum deliberandi consilium non cernens : siquidem matrem deserere prorsus impium videbatur ; rem vero familiarem aliis demandare inconsultissimum judicabat . Quamobrem eo res adducebatur , ut aut ipse a Seminario abiret , & matris reique familiaris curam omnem susciperet (quod ejus vitæ instituto adversabatur) aut fratri domi manendum esset , quoad probabilis aliqua utrique incommodo occurrenti ratio esset oblata .

In sequenti autem anno feliciter accidit , ut cum die quodam pomeridianis horis in agrum deambulatum Franciscus processisset , & comitis loco Ciceronis Tusculanas ferens legeret , vocaretur magna voce . Resistit adolescens , arrigit aures & circumspicit ; longe vero prospicit senem ad se venientem , manuque significantem , ut maneret . Adolescens vero revertitur , & obviam it , avunculumque agnoscit , quocum Neapolit quatuor annos jucundissime vixerat , patre usus amantissimo & sedulo vigilanteque educatore . Salutat , dextram prehendit , & osculatur ; post subridens inquit : quæ te , mi avuncule , impulit causa , ut longo post intervallo sororis tuæ lares liberosque visendos existimaris ? Quando id a me scire vis , dicam : vitæ meæ rationes cum Pauli patris tui rationibus nunquam congruerunt : nam ille rei augendæ studiosissimus fuit , ego vero tuendæ tantum diligens fui : ille litteras neglexit ; ego maximi feci semper , & facio : itaque ,

statim ac ejus animum moreisque perfpxi , ne
 molestus essem , disparili ingenio hominem per-
 raro visendum putavi . Nec vero non ut fororis
 meæ virum dilexi , & in ceteris vitæ partibus
 non laudavi : probus enim vir fuit , & frugi , &
 optimus paterfamilias . Illud autem peccavit ,
 quod natu grandior uxorem duxit ; unde , quam-
 vis suo tempore obierit diem , liberos tamen
 teneræ ætatis , parentisque cura adhuc indigentes
 reliquit . Tuum ergo est , mi avuncule , licet illum
 non amaveris , fororis tamen liberos amare , tueri ,
 monere , docere , & coercere . Tuum est , illius
 erga fororis tuæ filios munus arripere , meque præ-
 sertim , qui ab jucundissimo litterarum studio ab-
 ductus , atque avulsus sum , & veluti stipes ad
 glebam damnatus , tertium jam hic annum in-
 ter vetulæ imbecillaque matris curationem , &
 agri cultum , & mercenariorum operam exigen-
 dam detineor , sublevare . Miseret me quidem
 matris , meique amantissimæ ; fratri voluntati
 institutoque nolim adversari : hoc tamen vitæ
 genus mihi & grave , & odiosum est . Ego vero ,
 mi adolescens , ex tuæ vitæ ratione jamdiu co-
 gnoram , rusticam hanc vitam tibi molestiæ &
 odio fore . Attamen , ut tute recte humaneque
 dixisti , quid fiet matre tua vetula , vidua , infir-
 ma , tuique amantissima , si compererit , te hinc
 rursum Neapolim demigrare , seque solam cum
 operis & mercenariis relinquere ? Tu ejus deli-
 cium & solatium es . Quin illa , ut rescivi , be-
 ne moratam & perplacentem virginem , uxorem
 tibi destinavit , quæ sibi nepotes pariat , quibus-
 cum oblectetur , hilarioresque postremos annos
 tra-

traducat. Siquidem feminas, ut ad gignendum potissimum comparatas natura esse voluit; ita non aliis rei magis sollicitas deprehendimus, quam filiorum nepotumque. Hac re una excepta, reliqua plana & expedita sunt omnia. Mane igitur, perfer, aliquid interea accidet, quod tibi honestam hinc Neapolim abeundi causam suppeditabit. In me te fratremque tuum recipio. Bono animo es. Quæ ut Franciscus audivit, præ lætitia flens, avunculi dextram prehendit, deosculatur, singularibus verbis ei gratias agit, longamque senectam, & vegetam mentem, & firmam valetudinem ominatur. Debilitatur gaudio senex, sed abrupto sermone se confirmat. Sat est, inquit. Liber vero, quem tecum fers, cuius auctoris est? Et ille: sume & vide. Sumit ille, & legit: M. T. C. Tusculanarum Quæstionum Libri V. Papæ! Hos tu libros hac ætate legis? Quidni? respondet. Num sanam doctrinam non continent; an vero captui meo non sunt accommodati? Neutrūm vero, mi adolescentis. Eo autem dixi, quia miratus sum, te hac ætate libris hisce, qui nimis ferii, severique sunt, delectari. Adolescentes enim eos maxime libros expetunt, qui ludicra, poetica, & amatoria tractant. Itaque tibi gratulor, sanam tibi mentem obtigisse. Velim tamen scias, hos & ceteros philosophicos libros tum Ciceronem scripsisse, cum ingravescente ætate, eversaque repubica, auctoritatem, qua, stante illa, floruerat, amiserat. Tum, inquam, ne otio marcesceret, ad philosophiæ portum, ut ipsem inquit, se contulit, & philosophiam Romanorum primus

illustravit, & suæ civitati salutaribus ejus præceptis prodesse studuit. Laudo, inquam, te hac ætate senilia hæc studia sequi. Vereor tantum, ne ingenium tuum natura subtrifste, his accendentibus studiis, asperius fiat. Utut est, in hanc partem te peccare levius puto, modo rationem adhibeas, quæ humanitate severitatem temperet. Sed jam advesperascit, & vespertinus aer mihi gravedinem creat. Vale igitur, & posthac te mihi lætiorem præbeas. Revera autem, ut senex advertit, Franciscus ad melancholiam vergebatur. Nam erat taciturnus, lentus, meditabundus, prudens, officiosus, ad risum minime comparatus, & omnium, quæcumque legeret, vel audiret, memoriam retinebat. Quod animi temperamentum a corporis constitutione non abhorrebat: namque fusco erat colore, nigris oculis, voce paulo asperiore, corpore pinguiore, tardiore incessu, atque ad iram proclivior; quamquam ita se virtute coercebatur, ut tantum intimiores amici ex vultu & silentio tristitiam iramve noscerent.

Ac ne singulatim omnia persequar, avunculus, qui adolescentis præclaram indolem Neapolitani detexerat, mirumque in litteris progressum (studiosissimus ipse litterarum) providebat, angebatur animo, adolescentem tanto ingenio præditum, propter pietatem adversus matrem, & rei familiaris administrationem, a litteris repelli, quas deperibat. Ne vero rei difficultate absterritus, adolescentis patrocinium desereret, ejus matrem frequentius, quam consueverat, adire constituit, operam qualecumque suam ei pariter ac filio, ut ejus animum facilius flecteret, pollicendo.

9

do. Quod postquam ei gratum intellexit , filii
præstans ingenium , prout erat , identidem lau-
dare cœpit , affirmans litteris , non rei rusticæ
natum esse : ut si Neapolim ei demigrandi fa-
cultas esset , ad summum litteraturæ fastigium
foret perventurus . Verum ea pietate ac bene-
volentia erga ipsam esse , ut nullo pacto ipsius
commoda utilitatibus fortunisque suis posthabi-
turus esset . Nam pluries ferioque cum suæ
ætatis conditionisque adolescentibus in familiari
sermone illum dixisse , sibi relatum esse testabatur ,
malle se domi obscuram rusticamque vitam vi-
vere , quam optima , eaque sui amantissima reli-
cta matre , Neapoli ad litterarum vel maximam
gloriam provehi . Quæ cum audiret mater , præ
lætitia exultabat , & lacrimas affatim effundebat .
Hoc pacto senex paulatim ejus animum ad fi-
lli miserationem inflectens , eo perduxit , ut sa-
gax ceteroquin mulier tandem dixerit , ægre se
quidem ferre , filium a se divelli , sui amantissi-
mum , modestum , comem , & frugi ; molestius ta-
men laturam , sua causa tantæ spei adolescentem
inter paganos vitam ducere . Quare Neapolim
concederet , litteris sedulo vacaret , rem nomenque
augeret : se scire filios non unis parentibus , sed
universis hominibus nasci . Sibi vero satis esse ,
si filium edidisset , qui litteris moribusque sese
& patriam illustraret . Ceterum locorum vicinia
fieri posse , ut singulis diebus litteræ , vel nuntii
mitterentur , quibus alter alterius certior fiereret .
Adhæc , animi gratia , diebus festis & ferialibus
volupe fore adolescenti nativam sedem & do-
mum repetere , matrem revisere , alloqui , ju-
cun-

cundisque narrationibus hilarare; unaque rei familiaris rationes exquirere ipsi liberum & utile futurum. Quæ cum inter matrem & avunculum, absente ignaroque Francisco, agitarentur, ex insperato, ut quidem mater credidit, sed ex composite, ut senex conscius erat (quippe qui totius consilii auctor fuerat, quo, junctis operis, citius certiusque res perficeretur) Aversa venit Hieronymus, cuius adventu mater & avunculus magnopere lætati sunt: diutule namque domo & patria aberat. Abrupto igitur sermone, mutuo de valetudine, ut mos est, primo, deinde aliis etiam de rebus sese interrogarunt. Post de fratre Hieronymus quærerit. Mater autem totius artificii insciens, respondit, in agro esse, & operis instare: sedulum enim adolescentem esse, & five feria, five ludicra ageret, (quamvis perraro ludicra) studiose diligenterque facere. Illum vero nescisse fratris adventum; ideoque de more exivisse in agrum non tam deambulatum, quam ut operis præcesset, quæ, absente domino, cantiunculis, fabellisque diem absunt. Laudo, inquit Hieronymus, fratris ingenium: nolim tamen tam sedulo operis instare. Quid ita? inquit mater: quia, ut cura studioque fratris seduliores fiunt operæ; ita vereor, ne vicissim frater sensim operarum desidiae assuescens, segnior molliorque fiat. Recte vero, respondit senex, vereris Hieronyme. Attamen hæc, pace tua, fratri potius, quam matri dixisse oportebat. Immo, inquit mater, mihi rectius dicenda fuerunt, ut sciam, quæ illum admoneam, quoad hic mecum mansurus est. Quid vero, mater, significant illa verba: quo-
ad

ad hic mecum mansurus est? An tibi minus obsequens frater est? Minime vero, quin adeo obsequens atque obtemperans est, ut non modo expressæ voluntati meæ satisfacere, sed inclinationi etiam obscuræ occurrere satagat. Gaudeo, mater, impense; simul ne a te adolescentem tam pio bonoque ingenio abire sinas, te serio & hortor & obsecro. Ita, mi Hieronyme, constitueram, eique uxorem quoque delegeram optimis parentibus prognatam, eductam probe, liberalique forma. Ex quo tamen tum ab avunculo tuo, viro sagacissimo, & tui & illius amantissimo; tum ex eis, quæ ipsa observaram, illius ingenium ad litteras mirifice factum esse novi, consilium mutavi: haud enim rectum mihi visum est, utilitatis voluptatisque meæ causa, præclaræ indolis adolescentem, hic inter rusticorum incondita & aspera ingenia obrui & corrumpi. Sapienter tu quidem & sentis & loqueris Hippolyta, ei respondit senex; hoc amplius: quod magna ingenia si per vim ab eis studiis avocentur, ad quæ natura feruntur, plerumque ita degenerant, ut quantum laudis merruissent, si naturæ fuissent obsecuta, tantum turpitudinis incurvant, a naturali propensione abducta. Bona verba, quæso, avuncule: tam indocile fratris ingenium putas, ut nisi litteris totum se dedat, necessario in pravitatem immanitatemque prolabatur? Ah nimis in utramque partem vehemens es avuncule! Tu vero, mi fili (sic enim te appellare debedo) nimis pressæ mea verba interpretaris: necesse quidem non est, ut id sequatur, quod plerumque sequi solet;

pru-

prudentis tamen hominis est , in rebus dubiis
 tutiorem partem amplecti . Omen id Deus aver-
 tat a fratre tuo . At ego tibi dico , adolescen-
 tem hic tristem vivere , etsi pietate erga ma-
 trem , & caritate erga te , fibimet imperat , &
 mœroris , dolorisque animi sui nihil indicat .
 Præterea severæ indolis mihi videtur adolescens ,
 & ab omni hilaritate alienissimus . Atque id ge-
 nus ingenia , ut ad litteras in primis apta sunt ,
 ita si a litteris , quæ naturæ feritatem edomant ,
 ad rusticam vitam , quæ feritatem & alit & au-
 get , traducantur , quid consequi , si non semper ,
 ut plurimum vero solitum sit , Hieronyme , tute
 dijudica . Matris tuæ sententiam probo . Cete-
 rum tu & mater tua , quod rectius fuerit , vi-
 deritis . Atqui , respondit mater , mea sententia
 mihi magis arridet , quia tibi probatur . A te
 vero Hieronyme , qui fratris ingenium docile ,
 humanum , pium , meique amantissimum , qua-
 le mihi etiam videtur , putas , quæro : amatne
 litteras frater , ut avunculus ait tuus , & ego , ex
 quo huc Neapoli rediit , observavi ? Sanequam
 mater , & reluctante animo Neapoli huc reversus
 est . Sed non inde . Quid non inde , mihi Hierony-
 me objectas ? Ego jam ætate ac valetudine sum
 affecta , & fatum opperior , neque aut mihi blan-
 diri , aut tibi fratrique tuo male consulere queo .
 Ego quidem & Aversæ , ubi nata , atque educta
 sum , & in hoc pago , in quo jam vitam exegi ,
 observatum habeo , perraro adolescentes a paren-
 tibus alia , quam quæ ipsorum naturæ convenie-
 bant , discere & profiteri coactos , felicem exitum
 habuisse . Fratrem tuum per omnia mihi obsequi ,
 & pla-

& placere, & satisfacere dixi, atque confirmo & testor. Nunquam vero hilarem video, ut mihi potius obediens famulus, quam amans filius morum gerere videatur. Novitus mihi Patrum Societatis videtur, nimirum modestus, terram spectans, junctis ad pectus manibus, obtorto collo, taciturnus, pudens, officiosus. Haec quamquam prima fronte laudabilia optabiliaque videantur; mihi tamen, nisi me ætas & valitudo anxiam & suspiciosam faciunt, artificiosa, atque adeo ficta videntur & simulata. Quapropter avunculi tui sententiam ex toto amplectendam, sequendamque censeo. Jam perorasti mater, & sapienter eloquenterque decrevisti, sic ut tibi judices tantum & corona defuerint. Quæ tu, Hippolyta, advertisti, inquit senex, ipse quoque notavi: sed ne tibi cetera optimum, hoc uno difficilem, filium describerem, silentio præterii. Nunc vero, cum ea tibi perspecta intelligam, inficiari non debeo. Nempe conclamatum est, inquit Hieronymus: nam judices in eandem sententiam universi concesserunt. Recte vos quidem; sed adolescens, cuius causam judicastis, saltem audiendus est. Certe quidem audiendus est, ut ejus voluntas accuratius inquiratur, mater & senex uno tempore dixerunt. Hora vero reditonis domum prope abest: impendet enim æris iætus, meridiem & prandendi tempus denotans. Reliqui vero quicquid est, vos, inquit senex, videtote. Cum definitum conclusumque fuerit, me certiorem facite, ut meum quoque calculum adjungam. Quo vero tu abis, frater? inquit Hippolyta (nam post Pauli mei, quanti viri! fata, te fratris patrisque loco

& a-

& amo & colo): cur nobiscum non prandes ? Ad veterem amicum hujus viciniæ , Hippolyta , sorore & filia mihi carior , qui me , nescio quid utriusque nostrum scitu utile , mecum communicaturus , ad prandium invitavit . Atque is tui & Hieronymi amicissimus est . Jam , avuncule , qui sit , respondit Hieronymus , teneo . Ergo vale , Hippolyta & Hieronymus ei dixerunt . Et vos quoque . Digresso vix sene , ecce tibi se domum recipit adolescentis , qui , ut fratrem adspexit (initi enim inter avunculum & fratrem consilii ignarus erat) timuit , ne quid forte suæ ab rustica vita aversionis ei suboluisset ; neve ob id sui objurgandi causa venisset . Fratris autem hilari amoenaque vultu conspecto , timorem depositum ; & quid novi Aversa afferret , & num strenue , ut olim (velut ab avunculo audierat) adolescentes in Seminario in græcas latinasque litteras incumberent , interrogat . Quibus cum accurate Hieronymus respondisset , subridens dixit : tu vero , mi frater , quid habes in manibus , quidve novi meditaris ? nam ex litteris , quas mihi scripsisti , nunquam te quietescere , vel otiosum esse intelligo . Præterea frequentem agri visendi occasionem , tibi materiam suppeditasse ingenio excolendo erudiendoque ita tibi gratulor , ut quodammodo invideam . Te mihi gratulari , frater , certus sum , invidere non item . Nam quod libenti animo fit , id gratum jucundumque est , quamquam laborem afferat ; quod vero invito fit animo , etiam si per se amicissimum videatur , odiosum tamen & grave est . Ac si revera hanc mihi vitam invides , invidia te liberatum volo . Quo pacto ? respondet Hier-

ronymus. Et ille: permitemus, inquit. Adeo ne tibi insuave, videtur Francisce, domi tuæ una cum tui amantissima, indulgentissimaque matre, obnoxium nemini, paterni fundi non administratorem, sed promum condum vivere? Falleris, optime frater, si me tam inhumanum, tamque vecordem putas, qui pietatis erga parentem, deque me singulariter meritam oblitus, & meorum commodorum negligens sim. Tibi, qui me prope beatum esse dixisti, ut etiam invideres, tantum respondi. Ceterum pietas jubet, res familiaris hortatur, me hic manere; quod, ut vides, facio & sine querela, pietate utilitateque adductus, non voluntate, quæ me ad litteras revocat. Hæc namque liberior rusticæ vita, quæ a philosophis, poetis, regibus, ceterisque rerum pertæsis tantopere laudatur, mihi non placet. Nam nisi te doctissimum fratrem haberem, cui darem, & a quo acciperem litteras; nemo hic esset, quicum loqui possem. Num isthæc tibi optanda, & vero invidenda videtur vita? Est sane, frater, ut dicis: nam tibi, qui litterarum amore flagras, fordent cetera: mihi vero, cui nec displicant litteræ, nec vita urbana magnopere cordi est; rus, delicia, amor, & regnum est. Itaque ut meminisse debes, vere & autumno, Seminario & litteris valedico, meque vel in pago hoc patrio, vel in alio campestri loco, ad rusticam vitam refero; ex qua habitior hiliorque ad meum litterarium munus pensumque redeo. Tu vero, mi frater, quanti valetudo roburque corporis sit, haud tecum satis reputasti. At si in memoriam tibi redigas,

quam

quam huc Neapoli enectus adveneris, & quam hic nunc plenus factus sis, ruri & rusticæ vitæ desines maledicere. Satis vero, inquit mater, sive serio, sive jocose, suam quisque sententiam tutatus est. Disputandi hic esto finis: nam mulier indocta, domesticisque curis & ab ineunte ætate addicta, & assueta, tum ætate & valitudine affecta, ecquid voluptatis ex tricis cavillisque vestris hisce grammaticalibus percipiet? Parata mensa est, accumbamus, & quod diei restat, dis benevolentibus, hilariter traducamus. Surgunt, illoque abeunt, ubi jam epulis exstructa erat mensa: discumbunt, & media inter filios se locat mater, quæ modo hunc, modo illum respiciens, oculos eorum magis aspectu pascebatur, quam cibis explebat famem; secum reputans, utroque brevi se caritaram. Hieronymus identidem multa ex matre sciscitabatur de affinibus, propinquis, & amicis; vicissimque ipsum mater de Aversæ moribus, luxu, ludis, tum de Furniorum gente sua percuttabatur. Franciscus vero oculis in lancem conjectis, totus erat in comedendo. Quod cum Hieronymus advertisset, matri dixit: mutum convivam habemus; qui memor, puto, latini proverbii, agit quod agit. Et ille, vultu tristi, an ridente, incertum, respondit: satis, antequam ad mensam accessimus, me locutum esse arbitror; nunc locus hic postulat, ut ventri obsequiamur, & vere linguæ saveamus. Risit Hieronymus; mater vero severum illius ingenium penitus pernovit. Tum Hieronymus poculo vini pleno assumpto, tibi, frater, propino, inquit. Et ille vicissim fratri sub-

subiratus propinavit. Eapropter Hieronymus fratris acerbitate detecta , ab jocis abstinuit , & cum matre subinde reliquo mensæ tempore loqui perrexit . Hic autem mensæ fuit finis . Mater surrexit primo , post filii . Et illa cubitum ire velle dixit : ipsi facerent , quod sibi videtur . Eamus , inquit Hieronymus , si placet , in viridiarium . Ut lubet , respondet alter . Et rursum Hieronymus : nisi fallor , lexicon te concinnasse mihi in mentem venit vocum omnium latinarum ad rem rusticam pertinentium . Maxime , inquit ille , sed affectum verius , quam absolutum . Nam nec satis librorum mihi suppetit , neque illorum , quos habeo , satis castigata est editio . Itaque saepe hærere cogor . At vero , inquit Hieronymus , litterarum instauratores non magna librorum supellectile , neque nostris hisce nitidissimis editionibus , neque tot eruditiorum hominum auctariis , criticisque adnotationibus , & rerum verborumque indicibus refer-tissimis utebantur . Non librorum copia , sed optimorum auctorum sedula lectio doctos lectores efficit . Multos novi magnis bibliothecis præditos , qui nihil plane scirent . Verumtamen quidquid hoc mali est , perleve est : aut enim hic consistes , & librorum copia a me ad satietatem usque ornabere , aut Neapolim te conferes , & sine impensa , locupletissimæ tibi patebunt bibliothecæ . Interea tamen dum hic manes , quæ occœpisti , perfice . Me tibi amiciorem neminem putato . Acerbitas , quæ ceteras animi tui præclaras do tes nonnihil obscurat , Francisce , tibi est omni studio demulcenda . Hoc tibi pro fraterna caritate

dictum volui. Si quid aliud a me vis, scribe: nunc enim ad avunculum ire me oportet; qui, antequam domum te referres, mei visendi, matrisque salutandi causa, venit ad nos, teque mihi & matri impensisime commendavit. Quem ego, si quid mea, non tam auctoritas (quam inter fratres perexiguam esse video) quam benevolentia valet, a te coli & observari velim; multum enim ille te consilio ac re juvare potest. Vale, meque præstolare: nam paulo post revertar, ut matri ac tibi salutem & vale dicam, Aversamque ad munus domiciliumque meum revertar. Quin, respondit, ad avunculum ego quoque. Ut vis; sed præstat domum repeatas, ut matri, cum evigilabit, adsis, meque avunculum salutatum isse dicas, indeque ad vos redditurum. Recte: maneo. Consulto tamen Hieronymus seorsum a fratre cum avunculo colloqui volebat, ne quod inter ipsum & illum secreto convenerat, pateret adolescenti, & evanesceret. Adit igitur avunculum, quocum consilium iniverat, eique refert omnia, quae ante prandium, & inter prandendum, præsente matre, & postea, absente matre, inter deambulandum dicta, atque detecta fuerant de fratri ingenio & matris deliberatione. Quamobrem statuerunt, matri suadere, ut Franciscus de ipsius matris voluntate Neapolim amandaretur. Quod senex, ut celeriter fieret (jam enim adolescentiæ fines attingebat) se curaturum Hieronymo pollicetur. Qua is spe sublatus, avunculo gratias agit & ambo ad Hippolytam redeunt, quam tristiorum, quam reliquerant, cum Francisco offendend-

dentes, consolantur, seque illam frequentius visitaturos promittentes, exhilarant excitantque. Itaque matrem filio, & filium matri commendantes, utriusque valedicunt, & Aversam revertuntur.

Ab eo autem die avunculus dedita opera Hippolytam sororem saepius convenire, & de Francisco curiosius interrogare coepit. Quod illa non de nihilo esse animadvertis, ei tandem dicit: aut ego fallor, aut hic monstri quid alitur. Nam tu, frater, neque mei cum Paulus viveret, neque filiorum ejus studiosus unquam fuisse; nunc vero illorum meique sollicitum factum esse non injuria miror. Haud recte, soror, miraris; pessime vero hic doli quid subesse suspicaris. Nullum namque inter me & Paulum, quoad ille vixit, iurum, nullamque aut querelam, aut dissensionem unquam fuisse, vel tu testari potes: discors tantum muneris vitaque ratio, & domicili distantia me coegerunt, ut raro ad vos venirem, vosque ad me rarius; animo tamen & benevolentia, æque ut sanguine, vobiscum conjunctissimus fui. Quin meminisse debes, Hippolyta, vivente ac valente Paulo tuo, Franciscum ultro a me Neapolim arcensitum, ibique mecum quatuor annos perstittisse, & litteris strenue vacasse. Fallderis, inquam; nisi te adversa valitudo & moeror diutinus de recta rationis semita, quod nolim, deduxerunt. Nunc vero cum te viduam, atque ætate, & valitudine affecta intuear, superstitumque filiorum alterum in Aversano Seminario sedem suam collocasse, alterum hic domesticis rusticisque negotiis implicatum, ad quæ

minime natus videtur , magnum ingenium & pulcherriam ætatem miserrime consumere ; meas partes esse putavi , me tibi subsidio venire , & operam qualemcumque meam præstare , quo te solitudine mœroreque liberarem , & filio aptiorem liberalioremque occupationem darem . Quare nisi mea tibi convictio gravis est , rogo , ut vel tu Aversam ad tuos remigres , vel hic ego tecum considero : ita & alloquio & auxilio consilioque tuorum lætius vives . Tu modo , nisi aliter censeas , elige . Eo nimirum tua , frater , tendit satis & longa , & acerba oratio , ut adolescens , qui non libenter hic mecum vivit , Neapolim abeat , me sinente , ac etiam jubente , & litteris , quarum studio unice capitur , sese dedat ; suoque genio indulgeat . Id vero satis per me faciendum esse præceperam , tibique non obscurare in alio colloquio indicaveram . Sed non adeo præcipitem casum hunc esse putaram , ut ei quam celerrime occurrentum foret . Quoniam vero tibi , qui ætate , doctrina , consilio , rerumque usu longe me antecellis , præsens & urgens vindetur , discedat me sinente , jubente , atque cogente . Ego curabo , ut a linteis laneisque vestibus ornatus sit ; tu cetera , quæ opus esse possint adolescenti e patria domoque in magnam urbem proficiscenti , in eaque diu permanfuro , comparabis . Et hæc , & siqua ei alia opus fuerint , ipse curabo & comparabo . Atque ut animo lætiore filium dimittas , mecum ipsum Neapolim ducam , & cum illo degam , quoad adolescens , per se sibi consulere poterit ; tum doctorem eligam , a quo amanter diligenterque erudiatur ; deinde

inde honestis viris , quorum non paucos illic amicos habeo , sистам , deque meliore nota commendabo ; denique probos adolescentes , quibuscum tuto agat , reperiam .

Quibus ille præfidiis subsidiisque adjutus & custoditus , haud facile delirabit . Ac si quid præterita futurorum indicant , de virtutis via Franciscus non declinabit . Eo namque tempore , quod quatuor ferme annorum fuisse memini , quo mecum Neapoli commoratus est , sic modeste , sobrie , patienterque se gessit , ut mihi senis sapientissimi speciem exhibuerit . Num vero proiectior ætas illum immutatura sit , quis certo prædixerit ? Ut autem se dant initia , felicia quoque futura sunt reliqua vitæ stadia . Identidem quoque Neapolim ibo , ut visam , moneam , exhorter , excitem , coerceam , prout res postulabit . Scias tamen , soror , Neapolim , Romam , & magnas quasque urbes virtutibusque sic affluere , ut qui pravo ingenio sunt , praviores ; qui bono meliores fiant . Quare cum noster modesto , gravi , ad tristitiam , quam ad hilaritatem procliviore , & litterarum cupidissimo sit ingenio , haud dubitandum est , quin in litteris pariter & moribus Neapolii sit profecturus . Id quidem , inquit illa , frater , scite ac recte ominaris ; ideoque a me leviori molestia divellipatior . Sed quo libentius adolescentis paternam domum , meque , quam magnopere veretur , & diligit , deserat , consilii nostri certiorem fac Hieronymum , ut huc statim convolet , unaque omnes adolescentem voti participem compotemque faciamus . Hippolytam laudavit frater , sapientem matrem vocans , & filiorum vere amantissimam .

Postridie igitur venit Hieronymus , omnesque lautioribus epulis ab Hippolyta excepti , tanti gaudii ignarum adolescentem jocis , facetiisque paulatim condocefaciunt . Postremo cum mensæ finis approperaret , sic mater serio vultu adolescentem alloquitur : tandem , Francisce , optata jamdiu tibi dies advenit : tua enim erga me constans observantia dignum ingenio tuo postulat præmium : quod ego , præsentibus avunculo tuo , viro gravissimo , fratreque tuo , vel libentissimo animo , tibi persolvo . Hic te inter domesticas rusticasque curas tempus , ingenium , ætatisque florē absumere , pergrave mihi est . Quare te Neapolim abire volo , quo litteris sedulo vaces , animoque tuo liberius obsequaris . Quod et si tibi jucundissimum esse debet , non levi tamen mei deserendæ dolore inficitur . Sicut autem ego , cuius , ut matris , intensior amor est , tuis commodis fortunisque victa , mihi met impero dolorique fortiter resisto ; ita te , qui vir es , vel meo exemplo , dolori tuo parcere oportet . Nec vero me deseris : siquidem mente animoque tecum Neapoli diu noctuque adero ; idem , credo , tu quoque facies . Itaque te mihi præsentem sistam , tuque me tibi pariter in memoriam revocabis . Hoc pacto mœror ac desiderium lenietur ; amor vero , quem satietate quadam deterit præsentia , desiderio exaugebitur . Ad hæc Franciscus flebiliter & singultim : mater , tot me amoris , virtutis , sapientiæque argumentis obruis devincisque , ut , quid tibi respondeam , nesciam . Velim tamen tui similem esse posse . Fateor quidem (nam qui tibi adeo sagaci negem?) me hujus vitæ pertæsum ,

Nea-

Neapolim redire optasse , ut in litteratissima civitate , bonarum artium litterarumque studiis totum me dederem , & cum eruditissimis viris ætatem agerem . Nunc vero cum te mei vere amantissimam , sapientiaque & virtute tanta præditam perspiciam , quanta ne in consummatissimo quidem optimoque philosopho facile reperitur , sententiam muto , meque tecum beatiorem vitam ducturum intelligo , quam Neapoli cum omnibus bibliothecis , doctissimorumque hominum lectissimo cœtu . Non recte , fili , putas : nam quorsum , me , & avunculo hoc tuo exstinctis , ingenium tuum erupturum sit , timeo : magna ingenia nisi litteris excolantur & mansuefiant , in pessima quæque deflectunt . Ego Aversam hoc pago longe illustriorem , & parentes , fratres , sorores , dulcissima capita , Pauli mei , patris tui , causa , reliqui . I fili , teque litteris trade . I , avunculus , & frater elata voce ter dicunt . Tum avunculus : mecum Neapolim redibis , meque ducem , comitem , solumque habebis , quoad necesse fuerit . Subinde frater quoque te viset . Matri nihil deerit : communis namque mihi & ipsi domus erit & voluntas ; frater diebus ferialibus huc ad matrem concedet , tuque , cum vacui ab schola dies erunt , ad matrem remeabis . Quanta tum voluptate utrique perfundemini ! I , omnes una voce dicunt . Vicitus tandem adolescens inquit : mater si antehac Neapolim ire gestiebam ; nunc , ut tuꝝ voluntati paream , avunculoque , & fratri (qui meam , ut jure nunc conjicio , apud te causam prudenter studioseque agentes , a te impetrarunt , ut Neapolim proficiſcerer) obsequar , illuc invitus ab eo .

eo. Attamen non modo cum legitime feriari licebit, sed quotiescumque aut tui desiderio, aut valetudinis incommodo, aut urbis tædio me affici sensero, huc ad te recurram. Quin si vel urbani mores, vel quicquid aliud intervenerit, quod naturæ meæ minus consentaneum sit, Neapoli, litteris, litteratisque viris renuntiabo, meque in patriam referam. Quibus dictis auditisque, nihilominus discessionis consilium confirmatur. Ac prima hæc Francisci vitæ pars, e qua cum ingenium ejus perspici, tum progressus fortunaque prænoscí poterant, quamquam paulo longius explicata, distincte fideliterque fuit exponenda. Hinc enim palam fit, jure illi existimationem, famamque obtigisse, quibus & in patria, & apud externos cultiores populos ad supremum vitæ diem frutus est. Tametsi minima quæque in illustrium virorum vita, ut scitu jucunda, sic legenti documento sunt. Quis enim ex tot difficultatibus, quas noster & in pueritia & in adolescentia exsorbuit, non maximam ejus virtutem & constantiam, ut optatam litterarii cursus metam contingeret, intelligit?

Itaque secundum Neapolim ab avunculo deducitur, rursumque visu scituque digna edocetur; post viros doctrina, auctoritateque primarios, quibus tum civitas ornabatur, illo demonstrante, de facie noscit. Florebant tum vero Lyceum, Curia, Seminarium, ut cum maxime. In Lyceo docebant Lucas Antonius Portius, Lucas Tozzius, Dominicus Aulisius, Nicolaus Capassus, Nicolaus Cyrillus, Gregorius Messerius, Augustinus Arianus, Joannes Baptista Vicus, ut ceteros.

teros præterea : in Foro Cajetanus Argentius, Carolus Antonius Rosa, Vincentius Mirus, Xaverius Pansutus, Thomas Mazzaccara, Flavius Gurgus, Constantinus Grimaldus, Horatius Roccus, pluresque alii civilis pontificiique juris callentissimi senatores, multique doctrina eloquentiaque insignes patroni ; quorum nonnulli universam sacræ profanæque historiæ scientiam cum eruditione conjungebant (nondum enim pravus mos invaluerat, e compendiis lexicisque nuperorum, neglectis fontibus, eruditionem scientiasque discere) : in Seminario præses (rectorem vocant) erat Carolus Majellus, Alexii Symmachii Mazochii tum juvenis (qui postmodo Canonicus Neapolitanus & S. Scr. regius interpres fuit, & nostri amicissimus collega) laudator fautorque summus. Eodemque tempore inter sacros oratores excellebat Bernardus Iacchus ; inter eruditos vero Abas Mirus Benedictinus, Alexander Riccardus, Franciscus Galluppus, Matthæus Aegyptius, Petrus Iannonius, Marcus Mundus, & alii, quos longum esset omnes recensere. Florebant etiam id ætatis in privatis academiis juvenum concertationes poeticae, oratoriae, philologicae, ecclesiasticae. Nemo tamen satis doctus tum habebatur, qui græca cum latinis etruscisque non belle copularet. Tum quidem, ne huic ætati injurius videar, mathematica & physica temperatus, ceteræ vero disciplinae fervidius excolebantur. Nunc humanioribus litteris, historiæ, philologiae, jurisprudentiæ, theologiæ, veterique medicinæ nuntius remissius est, & unius mathematicæ physicæque experimentalis studio juventus alli-

allicitur, & geometricis tantum notionibus & vocabulis (perperam inconditeque usurpati) unice alitur, delectaturque. Itaque factum est, ut in ipsomet lyceo sint, qui italice dicitent ; cum olim, ad Francisci ætatem usque, vel italice explicare turpe duceretur. Horum utrum deterius sit, lector dijudicet. Nunc quidem silet eloquentia, poesis, eruditio, communisque sensus ipse maximopere periclitatur.

Francisci ætate cathedrali publicis commissariis creabantur, quo sane instituto excitabantur ad liberalia studia adolescentes ; quoque antiquo petitionis more, Dominicum Aulifium (longe maximum Neapolitani Gymnasii ornamentum) memoratosque alios magni nominis professores ad hæc fere tempora, quos inter Blasium Troyfium, Nicolaum, & Petrum Martinum, Dominicum Gentilem, Josephum Cyrillum, Franciscum Rapollam, Joachimum Poetam, Antonium Fuscum, nostrumque Franciscum Seraum habuit lyceum. Quem ultimum, annos natum octo & quadraginta, ego publice pro suprema *præficiæ*, uti nunc barbare vocant, medicinæ cathedra, juvenili animi præsentia, subactaque doctrina & eloquentia decertantem vidi & auscultavi. Non negaverim tamen, clarissimos etiam professores & olim fuisse, & nunc esse in lyceo, qui nullam ingenii memoriæque periclitationem subierint ; quos, quia notissimi sunt, nominare non est necesse. Verumtamen id genus professores (in quo censu fuerunt Marius Lama, Marcellus Papinianus Cusanus, Joannes Baptista Lambertus, Januarius Xistus, & hodie sunt Felix

Sa-

Sabatellius, Januarius Vicus, Nicolaus Ignarra & alii, quorumque fuit coryphaeus Alexius Symmachus Mazochius, Aulifio æquiperandus) quibus recte cathedralium munus, sine ulla extemporali publicaque prælectione, committatur, per pauci sunt. Quin fieri potest, ut doctissimi eruditissimique viri, qui scribendo nomen suum longe lateque proferant, dicendo infantes videantur; quibus publicum docendi munus male demandaretur.

Qui cum florentissimus tum esset Lycei, Curiæ, & Seminarii status, haud difficile fuit nostro per amœniora & severiora litterarum studia evagari, & uberrimis disciplinarum omnium notitiis animum imbuere, atque ad eam amplectendam profitendamque præparare, quam ipse sibi magis consentaneam reputaret. Atque hac in re avunculi eluxit sapientia: quippe qui bene norat, in eis disciplinis ingeniosos adolescentes excellere consueisse, ad quas naturæ ductu ferantur.

Quum vero sextum & decimum annum explesset, e re avunculo visum est, ab eo quærere, in quamnam potissimum disciplinam sibi animum inclinare præsentiret. Modestus autem adolescens, & avunculi in primis reverens, respondit: ei disciplinæ fore se addicturum, quam ipse sibi præmonstraret. Minime vero, respondit senex, hac in re quicquam se neque præmonstraturum, neque præmoniturum: integrum hoc sibi relinquere: tantum cogitaret: eruditionem & philologiam, quæ ingeniosissimo cuique præ ceteris arridere solent, famæ plurimum, rei minimum conducere. Quare aut se curiæ, aut medicinæ, aut Ecclesiæ nomen dare oportere, si famæ ac rei con-

consulere vellet: ceterum sui arbitrii optionem esse. Quoniam vero Franciscus Ciceroni, Virgilio, & rei rusticæ scriptoribus, ut prædixi, multum operæ impenderat, & rei herbariæ, universæque naturalis historiæ amoenitate trahebatur, medicinam elegit, eoque maxime, quod Nicolaum Cyrillum non semel in Lyceo audierat; qui cum doctrina eruditioneque suorum æqualium nemini concedebat, tum eruditione, & eloquentia parem unum habebat Nicolaum Capassum amicum & popularem suum, summumque jurisconsultum; quem tamen nativa quadam oris suavitate & perspicuitate orationis superabat. Revera autem siqua est disciplina, quæ cum eruditione arcte conjungitur, ea quidem est medicina. Tum nulla prorsus sine ars, sine liberalis disciplina cum græca lingua magis necessitatibus & colligatur, quam medicina. Proinde vel mediocris medicus nemo esse potest, qui græci sermonis plane sit imperitus. Contra quisquis græcum sermonem paulo ubetius degustat, contineri non potest, quin per omnes pene scientias excurrat, mirumque earum concentum consensumque percipiat. Græca enim lingua cum omnium doctrinarum fontes aperit, tum ad illarum cognitionem ingeniosum quemque mirifice trahit. Quæ mihi videtur causa, cur in eruditione medici excelluerint, & cur non raro a medicina ad philosophiam, philologiam, poeticas, & rem antiquariam transferint. Philosophia vero etsi liberalium quorumque studiorum fundamentum est; medicinam tamen velut propriæ privatimque spectat. Nam medicus philosophus
vel

vel hoc præstat empirico , quod non modo genitos manifestosque morbos curare satagit , verum etiam obscuros & advenientes prænoscit & propulsat . Quamobrem multo utilior admirabiliorque est medicus , qui impendentes morbos prænoscit , & avertit , quam qui natos auctosque noscit & depellit . Proinde jure Aegyptii & Græci ceteris artibus medicinam antetulerunt . Romani vero , qui cum litterarum rudes erant , medicos , philosophos , rhetores , & mathematicos parvifaciebant , iidem post devictam Græciam , præclarasque artes ejus penitus perceptas , philosophos , rhetores , grammaticos , mathematicos , ac , præ ceteris , medicos honori habuerunt , & large effuseque donarunt . Attamen minime raticendum est , olim apud Aegyptios , Græcos , & Romanos duo medicorum genera fuisse : alterum quidem nobilium ; alterum vero mercenariorum : quos alteros Cornelius Celsus & Plinius paulo honestiore vocabulo artifices appellarunt . Atque in hos merito uterque , efferatius tamen Plinius , invehitur , incredibili eorum audacia , avaritia , & philosophandi medendiique dissensione offensus . Nec quisquam in medicinæ historia versatus negaverit , aliquando medicos , non ut ægrotis certius citiusque succurrant , sed ut rei famæque serviant , novis periculisque curationibus , credulis imperitisque suum facere ; quarum curationum si vel una (quod in infinita propemodum causarum corporumque diversitate haud mirum est) in splendida persona successerit , innumeratas infelicis exitus occupat , & magnum auctoribus nomen parit .

Cum igitur noster medicinæ se addixisset ,
phi-

philosophicis & geometricis primo, post anatomicis, botanicis, chemicisque sedulam operam navavit. Sed cum id temporis Cartesius scholas omnes occuparet, & Nicolaus Cyrillus auctoritate sua illius doctrinam Neapoli tueretur, brevi noster Cartesianus evasit. Cum vero Lucretium & Gassendum, latini sermonis puritate, eruditioneque ductus, magna cum voluptate legeret, & Cartesianam philosophiam vel nullis, vel fictis infirmisque principiis niti animadverteret; contra Epicuri, maxime ab Gassendo correctam, & ad Christianæ religionis amissim redactam, longe probabiliorem deprehenderet, paullatim a Cartesio ad Gassendum descivit, sed occulte, ne Cyrillo (in cuius se familiaritatem insinuaverat) displiceret, Cartesii, ut dictum est, acerrimo defensori. A Gassendi lectione ad Galilei, Torricellii, Borelli, Boylii, Redii, & Florentinæ Academiæ experimentorum lectionem gradum faciens, tamquam ab Epicuri intermundiis in magnificentissimam frequentissimamque urbem delatus, æternum Cartesianæ physicæ vale dixit. Itaque sensim experimentalis philosophia soliditatem utilitatemque intelligens, se trudit evolvendis eorum libris, qui non aliud, quam experimenta & observationes cum a se, tum ab aliis accurate instituta & iterata colligere & publici juris facere pensi habuerant. Dici enim non potest, quantopere Cartesiana non philosophandi, sed opinandi ratio philosophiae medicinæque progressibus obstititerit.

His ingenii, eruditionis, & philosophiae præfidiis instructus, ad medicinam addiscendam

pro-

processit. Ut vero in physica tum dominabatur Cartesius, sic in medicina illorum regnabat secta, qui a fermentis (velut antiquitus qui a methodo, ab experientia, ab aere, & a dogmatum doctrinarumque delectu, methodici, empirici, pneumatici, eclectici, & postremis temporibus qui a mechanica, & ab electro, mechanici & electrici dicti sunt) nomen inveniebant. Quæ medicinæ schola etsi peræque, ut Cartesianæ physicæ secta, erat irridenda; tamen id temporis ita generatim & universe probabatur, ut Cyrillus ipse, Vir ceteroquin acerrimi judicii, & veritatis studiosissimus, eam sequeretur: quam quidem cum adolescens didicisset, & grandior permultos annos privatim ac publice docuisset; quamquam post falsam reperisset, palam tamen refellere atque improbare non sustinebat. Et vero idem Cyrillus (quemadmodum a Cl. Nicolao Martino matheseos professore in Lyceo, & ejus æuali, quamvis juniori non semel audivi) Cartesianæ physicæ futilitate detecta; ne tamen postremis annis levitatis insimularetur, cum interioribus amicis querebatur, se Cartesianæ physicæ plus, quam merebatur, operæ impendisse. Noster autem, qui Galilæi, Borellique philosophandi ratione percepta, Cartesianam physicam deseruerat, commentitiam Fermentistarum doctrinam temporius, quam per ætatem licebat, irrisit, & mechanicam a Borello inventam, & ab eximio ejus discipulo Bellino dilucidius expeditam commendabat. Itaque Bellini tractatus omnes tam cupide serioque legit, ut memoriae mandarit. Pitcañium quoque, qui tum alter me-

mechanicæ medicinæ cardo putabatur , pluries aciorique studio evolvit . Primas tamen Bellino deferebat , eo maxime quod nonnullas Pitcarnii doctrinas ingeniosiores , quam veriores existimabat . Nam Pitcarnius Fermentistarum sectam usque adeo insectabatur , ut sanguinem & secundarios humores inertes prorsus affirmaret : quod omnibus omnium sectarum sanioris mentis physiologis , longe absurdissimum visum fuerat . Postquam vero Boerhaavii medicas institutiones legendi facultatem nactus est (quæ tametsi ab usque anno MDCCVII . prodierant , tamen tum diu post Neapolim allatæ fuerunt , tum secreto per paucorum manibus terebantur) tantopere exultavit , ut cum sodalibus condiscipulisque disserens , liberrime dixerit , unum Boerhaavium Borelli Bellinique vestigia secutum , absolutum medicinæ τύπωνα concinnasse . Tantum in Boerhaavio nimiam brevitatem , & frequentissimam , more geometrarum , prædictorum per latinos , arabicosque numeros indicationem damnabat . Celerrime igitur totius medicinæ rudimentis informatus , ad veterum Medicorum lectionem , præsertimque Hippocratis , Galeni , Aretæi , Celsi , Plinii , Cælii Aurelianii , & posterioris ævi Græcorum , & Arabum se convertit , quo per se ortum , progressum , vicesque medicinæ nosset , & sine partium studio , veteres , an juniores medici præstantiores fuissent , judicaret . Recentiorum quidem illos libentius legebat , qui aut frugiferis sive anatomicis , sive physicis inventis , aut accuratore morborum descriptione medicinæ propositum proprius attigissent . Illos vero , qui nova , quamvis

vis ingeniosa, proferrent, e quibus tamen nihil emolumenti caperet medendi ars, contemnebat. Nihilominus cum eruditionis esset amantissimus, rudes impolitosque scriptores, nisi doctrinæ soliditate valde se commendarent, non legebat. Quotiescumque vero novus ei liber afferebatur, ex titulo & anteloquio, quanti faciendus esset judicabat. Tam enim absurdum ei videbatur, cordatum scriptorem in operis limine despere, quam ineptum se non prodere. Contra eruditos, & elegantes quosque auctores, dummodo doctrinæ prorsus non expertes, percupide versabat. Græcos autem, Latinos, Etruscosque tam historicos, quam oratores, & poetas subsecivis horis lectitabat, ut eruditionem cum medicina conjungeret. Itaque consecutus est, ut latine atque etrusce cum ex tempore, tum potissimeque meditato, dilucide copioseque loqueretur & scriberet. Cum vero græco, latinoque sermoni gallicus & britanicus fere successissent, has etiam linguas, et si natu grandior, didicit, tantoque studio, ut non modo gallicos libros in manus sumens, etrusce redderet, sed britannicos quoque, & utrosque ita vel latine, vel etrusce verteret, ut auditores latine vel italice vere scriptos existimarent. Quod ne me exaggerare quis opinetur, Cl. Mazochii verbis confirmatum eo. Vertit noster italice *Observationes Joannis Pringlia de morbis castris anglice scriptas*. Versionis pretium Cl. Mazochius sic expressit: *Quod ita factum a viro disertissimo fuit, ut id opus non ex aliena lingua transmissum, sed plane genuinum, & nunc primum in Italia felicissimo in solo*

prognatum credas. Hinc Acta Societatis Regiæ Londinensis (quas *Transactions* Britanni vocant) & Academiæ Regiæ Parisiensis , & ceterarum Germaniæ , & Petropolis , quæ singulis annis evulgantur , sedulo evolvebat , & notatu digniora , quæ medicinam , physicam , historiam naturalem spectabant , pressius , suisque verbis , in adversaria conjiciebat . Quæ cum ab amicis avunculo renunciarentur , ei visum est , adolescenti sponte sua in litterarum stadio mire progradienti , doctoris laurea adjecta (quæ tum litterariæ gloriæ culmen putabatur) calcar addere . Sed cum duodecimimum annum vix esset ingressus , nec ante vicesimum expletum cuiquam liceret , doctoris laurea donari ; avunculi sollertia factum est , uti ante lege præstitutum tempus doctoris laurea coronaretur . Quod ego non dolo , sed laudi avunculo vertendum esse autumo . Nam si per legem ob præcocem malitiam adolescens XVII. annis minor ad supplicium datur ; qui , eximiæ virtutis doctrinæque gratia , XVIII. annos natus adolescens laurea , merito velut præmio , affici nequit ? Commodum autem providus senex id fecit : nam si tum facere distulisset , deinceps exsequi nequivisset . Quo insperato honore incensus , reliquum cursum alacrius citiusque confecit . Dum sic intime jucundeque cum litteris viveret , tristis nuntius affertur , avunculum gravi morbo decumbere . Quo nuntio adeo exsternatus est , ut nisi Agnelli Vaxalli (de quo infra recurret sermo) contubernalis sui conjunctissimi salutari consilio confessim ei sanguis detractus esset , verendum suisset , ne doloris acerbitate extingueretur . Ut vero se collegit

legit, vehementer ingemuit & ploravit: provi-debat enim, quantam jacturam faceret, si avunculus tum interiret. Sed cum animi cruciatum nec sibi, nec avunculo quicquam prodeesse in-telligeret; rectius putavit cum Agnello Vaxallo (quem fratris loco habebat, consulebatque) ad illum visendum celerrime proficisci. Reperit au-tem cum morbo miserrime colluctantem. Ejus tamen adventu avunculus recreatur; mater ve-ro & Hieronymus lacrimarum vim profuderunt. Accedit ad ægrotum, quem blande alloquitur, atque ad sanitatis spem erigit. Deinde vultum & spiritum inspectat, post venas attrectat, seduloque explorat. Omnia vero inde pessima colligens si-gna; ne tamen ægroto vim augeat morbi, dissimu-lat. Matri vero, Hieronymo, atque Agnello se-orum paullo apertius loquitur, sic ut alios, expe-rientialaque probatores medicos, arcessendos in an-cipiti casu moneat, ut si quid ars auxilii pollicea-tur, celeriter adhiberi possit. Hieronymo tamen in aurem insuffurat, conclamatum esse, ipseque continuo aufugit in agrum, ut animi dolorem quoquomodo lacrimis expleret. Itaque Hierony-mus sacerdotis personam munusque resumens, adit avunculum, salutat, & bene sperare jubet; tamen, ut res felicius cedat, a Deo opem im-plorandam esse addit, ut medici divino lumine illustrati, præsentius gravi morbo remedium ad-inveniant. Senex autem, qui & ipse sacerdos erat, & animarum curam gerebat (erat enim Parochus) & religionis observantissimus, reliquo collecto spiritu respondit: jam se ex collapsis viribus, & spirandi difficultate morbi vim præ-ce-

cepisse ; cum vero Francisci vultum se inspe-
ctantis, & venas diutius attentiusque tangentis
observasset, de se actum esse intellexisse. Ita-
que se paratum esse domino, a quo acceperat,
animam suam reddere. Antequam vero Ecclesiæ
sacramentis ad profectionem muniretur, Hip-
polytam & Franciscum alloqui velle. Statimque
Hieronymus eos vocari jussit. Qui cum moero-
re confecti venissent, optimus senex inquit : hu-
manum est, vos mea causa tristes esse ; sed æ-
gritudini modus esse debet : mortalis sum, diu-
que vixi, atque utinam, ut Christianum & Sa-
cerdotem decebat ! si morbum hunc evasero, per-
paucos tamen annos supervixero ; & vel casu
in via, vel scalarum lapsu, vel subitario alio
morbo interibo. Ergo satius est, nunc in lectu-
lo meo, vobis præsentibus, & Deum pro me
deprecantibus, ei me spiritum reddere. Soror,
te, quoad mihi superstes fueris, Hieronymus &
Franciscus solabuntur ; Hieronyme, qui natu ma-
jor, & sacerdos es, Franciscum, ut filium, tuere;
tuque illum, ut patrem cole. Jam tibi ætas, litteræ,
usus, quid Neapoli opus factò sit, ut notus
clarusque fias, satis ostendere potuerunt. Scien-
tia prima est, qua docti homines maxime du-
cuntur; secunda est facundia, qua docti indocti-
que pariter alliciuntur; tertia comitas est, quæ
matronarum, nobiliumque sacrarum virginum
(quarum longe maxima Neapoli potestas est)
animi devinciuntur. Quibus si utilitatis contem-
ptum in tempore adjunxeris, omnibus carus fies,
& honores, opes, dvitias honestissime compa-
rabis. Postrema hæc mea verba, Francisce, me-

mo-

moriæ manda . Jamque animæ mihi quondam dulcissimæ valete . Flentes discedunt omnes, præter Hieronymum , qui avunculo assidebat . Qui cum illum sensim magis languescere animadverteret , cetera Ecclesiæ auxilia , quæ hinc ad æternam vitam proficiscentibus pernecessaria sunt, sine mora præbuit . Quibus rite peractis , tres adveniunt senes decrepiti medici , Francisci , ut prædixi , consilio advocati . Quos senex videns , quamvis morbo opprimeretur , veteris festivitatis suæ memor , Hieronymo summissa voce dixit : sibi e vita decedenti opportune tres comites adjungi . Illi vero accedunt , ægrotique faciem , spiritum , decubitumque observantes , protinus taciti tristesque abeunt . Senex autem , qui ad ultimum spiritum mentis compos fuit , inde deploratam sanitatis spem arguens , Christi simulacrum , quod prope habebat , accipiens & deosculans , placide requievit . Quantum autem sorori ejusque filii , potissimeque Francisco , illius mors luctum attulerit , dicta satis explicant .

Justis vero seni persolutis , mater , seorsum ab omnibus , filios vocat , & quæ in præsentia rei familiari tuendæ , quæque ipsis in posterum sustentandis expediant , proponit , & suggerit . Ætatem ac valetudinem (denuo memorat) non finere , ut ipsa rei familiaris onus sustineat ; nolle tamen id eis imponere : ipsi cogitarent , quo pacto utriusque rei fieri satis posset . Ad hæc Hieronymus humane sapienterque respondit : mœrorem sollicitudinemque abjiceret , ac uni tantum valetudini operam daret : cetera curæ sibi fore . Deinde , secreto fratrem adit , & excutit , quo de communi sen-

tentia confirmaretur, quod ipse statuerat de agro locando, deque fideli socia matri adjungenda; cuius utens opera, ingravescentem in dies valeditudinem levius ferret. Franciscus autem, qui litterarum studio & gloria trahebatur, & sedem Neapoli designaverat, fratris arbitrio permittit omnia; ea tamen lege, ut ne quid mali incommodive in matrem redundaret, neve sui obliteretur: avunculum enim, cuius sumptibus sat diu & bis Neapoli sustentatus fuerat, vixisse. Cui Hieronymus: jure quidem hæc ipsum pacisci; sed isthæc pacta converta in re manifestissima supervacua esse. Bona fide & fraterna caritate se agere. Quin sciret, se constituisse, quidquid ex paterno fundo redditum foret, totum, ne quadrante minus, in matrem & ipsum insumere. Sibi enim quod ad honeste vivendum satis esset, Seminarium suppeditare. Ad quæ Franciscus: de ipsis fide & benevolentia erga se, minime se dubitare; nec adeo sui amantem esse, ut paterni fundi redditus in matrem & se totos absumi velit: tolleret ipse quod sibi videretur: tantum secum in animo consideraret, domicilium Neapolitanum pergrave eis præsertim esse, qui illuc studiorum causa confluenterent. Quibus amice compositis, quæ statuerat, matris assensu conficit Hieronymus. Aliquot post diebus matris hortatu Franciscus Neapolim remeat cum Agnello suo; & Blasio Puteo (id temporis magni nominis clinico) artis usus discendi gratia sese tradit. Cyrillus enim, quem ut in artis doctrina præceptorem elegerat, sic etiam in operibus ducem optabat, comitatu discipulorum in medicina facienda.

da offendebatur. Quotiescumque vero inter Puteum & Cyrillum de ancipi morbo consultare oportebat, discrimen ipse advertebat inter medicum mere clinicum, & philosophum disertumque medicum. Siquidem Puteus neque physiologiam, neque humanitatem satis noverat; quamquam medendi usu vulgo commendaretur. Cyrus autem nec medendi peritia sollertiaque inferior erat; & physiologia, eruditione, facundiaque illum, & aequales suos omnes superabat. Quo fiebat, ut cœtus eruditorum, & curialis ordo Cyriello; cæteri vero Puteo, ejusque similibus ute-
rentur. Itaque longe plures curabat Puteus, quam doctissimus Cyrus. At vero cum externi nobiles ægroti valetudinis causa Neapolim appellebant, aut per litteras nostratum medicorum consilium exposcebant, defunctis Portio & Tozzio, unius tantum Cyrilli consilium quærebant. Hic enim, illo extincto, externis magni nominis medicis scriptis famaque se maxime probaverat. Franciscus autem, et si moniti ab avunculo accepti memor, fructuosiorem cliniken esse didicerat, quam eruditam philosophicamque medicinam; suaque res familiaris, avunculi obitu, tum angustior, id suadebat; litterariæ tamen gloriolæ stimulis incitatus, Cyrilli discipulus esse cupiebat; honestam vero causam, qua id consequi posset, non reperiebat. Nihilominus identidem veniebat in Lyceum, ut Cyrillum audiret, salutaret, sibi que officiis magis magisque devinciret. Auspicato autem paulo post accidit, ut Cyrus una cum celebrioribus aliis civitatis medicis ab nobilissimo ægroto, cuius curationem susceperebat Puteus, vo-

catus , ceterisque ad indicatam horam præsentibus
 jam medicis , unus abesset Puteus , qui morbi or-
 tum , progressum curationemque adhibitam nar-
 rare debebat ; ut quid ei , si fieri posset , profi-
 gando expediens foret , investigarent ; cumque diu
 Puteum omnes exspectassent , & quisque ægrotos
 suos alios adire vellet , & ille non compareret ;
Cyrillus , **Francisco** inspecto (quem vero ea gra-
 tia præmiserat Puteus , ut si ad tempus adesse non
 posset , ipse morbi originem , cursum , curatio-
 nemque ab initio institutam arcessitos medicos
 edoceret) ei dicit : tu vero , fodes , qui Putei af-
 fiduuus fidusque sectator es , præceptoris vicem
 obi : illum namque , ut vides , satis sumus præ-
 stolati . Cui respondit **Franciscus** : ita mihi qui-
 dem præceptor mandavit : attamen nisi tu , Vir
Cl. quem ego , peræque ut illum , colo , jussisses ,
 per me exsequi ausus non essem : nam fieri poterat ,
 ut ille in tempore adveniret . Tum historiam
 morbi breviter , distincte , concinne , accuratione-
 que tanta symptomatum , & curationis a Puteo
 adhibitæ denarravit , ut ad unum medici omnes
 illum magnopere collaudarint . Deinde ipsi dis-
 serunt , decernunt præcipiuntque quod morbo in-
 fringendo , naturæque viribus instaurandis oppor-
 tunum existimabant . Inde ægri animum de more
 excitant , & abeunt . Noster autem , confessu so-
 luto , cunctis gratias egit , & **Cyrillo** , quamquam
 renuenti , manum deosculatus est : qui iterum cu-
 mulatiusque laudavit , & in aures dixit : ad me veni .
 Quantopere autem istac invitatione lætatus fue-
 rit , difficile explicatu est . Inde tamen intelligi
 potest , quod se tandem voti compotem factum
 esse

esse Agnello Vaxallo dixerit, & fratri matrique scripsiterit. At ne Puteo, a quo perlibenter inter discipulos receptus fuerat, ingratus videretur, factum ei refert, atque adjungit, clinicem fructi quidem plurimum polliceri, sed longe plurimum improbique laboris afferre, & ab amoeniorum litterarum studio avocare: se autem voluptatem a litteris percipiendam rei anteferre. Sineret igitur a quaestuosa ad eruditam nobilioremque medicinam se converti: clinicos quidem medicos curandis ægrotis; eruditos vero clinicis instituendis necessarios esse. Nec vero a Clinica se abhorrere, quæ artis propositum attingit; sed clinicem cum physiologia & eruditione velle conjungere; ut & ægrotos curare & medicinæ studiosos adolescentes privatim ac publice docere posset. Quæ cum audisset Puteus, qui rei unice studebat, reique augendæ cupiditate genium defraudabat; & (ut fama est) eandem ob causam tristem exitum habuit, subiratus ironice ei respondit: laudo te, qui præ litterarum voluptate utilitatem aspernaris; litterarum voluptas te fortunet, nomenque tuum ad astra ferat. Vale. Revera discessio Francisci Puteo displicebat: nam quotiescumque consultus, scripto respondere cogebatur, summatim sententiam suam ei significabat; quam Franciscus digerebat ornabatque. Sic honeste a Puteo ad Cyrilum transiit, a quo liberalissime exceptus, filii pene locum apud illum obtinuit. Tum ei patuit Cyrilli bibliotheca omnibus omnis generis classicis auctribus refertissima. Itaque singulis diebus & primo mane, & vespere ad multam noctem ibi morabatur, legebat, notabat, optimisque medicis, philo-

losophicis, philologicis, historicis, poeticis, politicisque notionibus animum suum in dies magis locupletabat. Ac, ne dissimilibus studiis ingenium perverteret, singulis doctrinis stata tempora perscribebat. Quod cum **Cyrillus** ex Vaxallo, quicum omnia noster communicabat, rescivisset, die quodam utroque ad convivium vocato (**Cyrillus** enim splendide vivebat, & raro solus prandebat, vel coenabat) a nostro ridens quæsivit: medicus ne, an philosophus, an philologus, an historicus, an poeta, an politicus illa esset die? Lepide autem noster respondit: benignitate tua œconomicus sum. Risit **Cyrillus**, & subdidit: per me tibi quotidie œconomico esse licet. Cave tamen, Francisce, ne illius similis fias (Puteum vero intelligebat) qui, ut dicitur, semper augeat, perpetuum ventri bellum indixit. Opiare quotidie convivari & pergræcari nec medici, nec philosophi, nec œconomici est; sed rei amplificandæ causa, tenui pravoque victu uti, hominis est cum stulti & sordidi, tum etiam improbi. Nec enim qui sibi genioque infensus est, aliis amicus benignusque esse potest. Quod eo dictum volo, ut si quid ex illius consuetudine animo tuo forte infusum est amoris dicitarum, celeriter atque radicitus a te ebellatur. Crapula quidem & helluatio turpissima est, & rei ac valetudini obest; veruntamen frugalitas nimia, maxime vero si ab avaritia proficiscatur, pariter, aut magis etiam est vitiosa. Et vero ditissimus quisque, si sapit, œconomicus sit oportet, ne in inopiam delabatur. At quisquis sapit, pro facultatibus œconomus est. Eademque ratione corporis cultus, quem imperiti

riti indiscriminatum luxum vocant, & , ceu terrimam pestem, e civitatibus exterminandum putant, metiendus est. Nunc, quamvis res tua non eo loco sit, ut avaritiae obsecundes; tamen, ne furtim animum tuum irrepas, principiis obsta. Sed manum de tabula. Atque haec prima Cyrilli lectio Francisci animum ad liberalitatem civilemque vitam natura propensum confirmavit. Eapropter is etiamsi arctius tum viveret, concinno vestitu utebatur, quo ad extremam senectutem uti perseveravit. Tanti gravium virorum exemplum est! Animadversumque fuit, Cyrilli discipulos liberales elegantesque; Putei vero avaros omnes & sordidos fuisse.

Noster igitur Cyrilli animi magnitudine perspecta, ad ejus se exemplar formavit. Cyrillus autem miro ejus ingenio detecto, subinde aliquid scribendum dabat; & cum ipse aut agrorum curationibus, aut commentariis in Etmulerum, aut novis dissertationibus (quas auditorum gratia exarabat) distinebatur, epistolas ab externis missas, quibus morborum historiae narrabantur, ejusque consilium poscebat, ei tradebat, ut ea perscriberet, quae sibi eis morbis expugnandis idonea viderentur. Ipse postea serio legebat, & si qua minus recte aut dicta, aut cogitata & præcepta notabat, ita leniter urbaneque corrigebat, ut & noster minime offenderetur, & a tanto viro corrigi vellet. Sic paulatim Cyrilli scribendi, philosophandi, medendique rationem universam assecutus est. Quod postquam iteratis experimentis Cyrillus novit, responsiones ejus vel non legebat, vel ab ipso legi jubebat, eo consilio,

ut

ut probaret, ejusque permodestum ingenium attolleret. Ut enim servida & audacia ingenia retundenda & coercenda sunt; sic timida, & verecunda sunt excitanda & acienda. Hinc Cyrilli amor erga novum alumnum quotidie augescens, Cyriillum impulit, ut cum amicis omnibus (qui primæ notæ litterati Viri erant, & habebantur, velut Didacus Vidania Lyceo Præfectus, Cajetanus Argentius, Xaverius Pansutus, Carolus Majellus, Nicolaus Capassus, Vincentius Hippolytus, hujusque classis alii) impense illum laudaret, prædiceretque futurum, ut si vivax & constans foret, suo tempore Lyceum, patriam, & medicinam foret illustraturus. Cum vero id temporis plures clinicos haberet civitas, qui secum, icto velut foedere, tam nobilium domos omnes, quam cœnobia utriusque sexus primaria circuibant, nec alium, quamlibet præclarum medicum, nisi de suo grege, in ea loca penetrare patiebantur; perdifficile Cyriollo visum est, alumnū suum (Puteo insuper, quem deseruerat, irato) ad clinicam promovere. Re igitur recte perpenfa, auctor ei fuit, ut ludum domi aperiret, & philosophiam medicinamque juvenes sedulo edoceret. Sic enim sine contentione astuteque interea honeste aliquid lucrifacere, & occasionem opperiri poterat, qua inter clinicos referretur. Hanc, addidit, sese adolescentem viam institisse; hac nomen invenisse; hac cathedarium munus adeptum esse; hac denique, sine artificio, sine dignitatis jactura, sine improbo labore, sine commendatione eo pervenisse, ubi tunc sine invidia consistebat. Dicto paruit Franciscus,

& lu-

& ludum aperuit, & philosophia ac medicinæ singulas partes ordinatae, dilucide, ornateque letissimis adolescentibus (quos Cyrilus ipse partim e cathedra illum commendando, partim etiam amicorum opera colligendo, tacite mittebat) aliquot annos explicavit. Adhac si quem in humioribus litteris paulo rudiorem deprehenderat, seorsum ab aliis, in eis quoque erudiebat. Quæres incredibilem ei discipulorum amorem conciliavit. Eapropter quicunque doctoris gradum assiequi cupiebat, ipsum adibat, ut privatim totius philosophici medicique curriculi summam in memoriam sibi revocaret, quo paratior foret solvendis quaestionebus, quas sibi proposituri essent Lycei professores, doctoresque Collegii. Quæ postrema noster neque gravate, neque pretio faciebat. Hæc vero ad Cyrrillum ejusque amicos ab ipsiusmet adolescentibus delata, eis summopere arriserunt. Diurna tamen animi contentio, & intermissa corporis exercitatio sensim ejus valedutinem ita fregerunt, ut colore, habitu, viribusque amissis, in tabem incurrisset; nisi, Cyrilli auctoritate, studiis curisque omnibus relictis, in patriam remigrasset. Mater autem filii vultu inspecto, improvisi redditus causam novit, graviterque indoluit. Ne vero sapiens femina moerore suo morbum augeret filio, de ipsius redditu ita se gaudere finxit, quasi videndi sui tantum causa ille in patriam revenisset. At ille aperte confessus est, & ipsius longo post tempore videndæ salutandæque, & suæmet afflictæ valetudinis sublevandæ causa, in patriam revertisse. Tum ei mater dixit: satis cognoram hac altera causa vel unice,
vel

vel maxime huc te remeasse; sed ne te aut ex postulatione, aut adversæ valetudinis commemo ratione quoquomodo contristarem, alterius tantum, quæ me spectabat, causæ mentionem feci. Evidem maluisse, mea dumtaxat causa te rediisse. Sed, ut ut est, sanequam optimum tibi consilium dedit Cyrillus. Natus enim aer, et si deterior peregrino, cuique salubrior esse solet. Jure vero in morbum incidisti: nam si, ut par fuerat, & tute mihi pollicitus fueras, mei meminiisses, & subinde, minoribusque intervallis reversus huc esses, valetudinem haud tantopere labefactasses. Verumtamen parentum monita tum demum exaudiuntur, cum facto probantur. Sed quod corrigi nequit, frustra exprobratur. Convalesces, fili, tum nativi aeris respiratione, tum litterariis studiis intermissis, tum exercitatione multiplici, nimirum venatione, equitatione, aucupio, quarum hic rerum maxima est opportunitas. Avunculus tuus, litterarum, ut nosti, studiosissimus, peræque adolescentulus longum in morbum Neapoli implicatus est; quem intermisso litterarum studio, nativoque cælo, atque exercitatione devicit. Tuum vero, Franciscæ, vitæ genus, quemadmodum de Hieronymo non semel audivi, improbi laboris plenum mihi videtur. Propterea nisi Cyrillus, qui te tantopere diligit, & Neapoli inter medicos princeps est, ad jucundiores te vitam pertraxerit; magnopere vereor, ne dum cupidius gloriae inservis, in medio cursu delinquas. Sed ecce Hieronymum, qui hac super rectius consulitur. Qui, ut fratrem vidi, ingenitis lætitiaz vocem edidit, eumque amplexus atque oscu-

osculatus est. Deinde varias, dedita opera, Hieronymus sermones seruit, ut Franciscum & matrem ad hilaritatem traduceret. Ali quanto post, meridie accedente, qui statum prandendi tempus est in pagis, vicisque, a matre ad mensam vocantur. Franciscus autem, et si diæteticis præceptis optimè instructus, plus tamen, quam ægro corpori medicina concedit, ingessit & potavit. Quod mater observans, exultavit, dixitque Hieronymo: salva res est: nam famæ certus coctionis est index: quicunque vero concoquit, e gravi quolibet morbo relevatur. Sic est respondit Hieronymus: sed fratris hæc est provincia; qui jure nos irriferit, se præsente, de medicina nos loqui ausos. Quivis alias, Franciscus inquit, superbior medicus vos irrisisset; ego vero, qui potiorem medicinæ partem observationibus, eisque maxime obviis, atque communibus innixam reor, non facile irrido, nec unquam reprehendo idiotas ipsos de vulgaribus medicinæ præceptis observatisque differentes. Quivis enim, dummodo recte sentiat, & sedulo morborum cursum observet, et si medicinæ plane rudis, bona & mala morborum signa, æque ac medicus, nosse potest. Matres autem filiorum amantes, si paulo sint sagaciores (quas inter nostra, Hieronyme, primum sibi vindicat locum) observatione filiorum, qui prima ætate pluribus gravibusque morbis obnoxii sunt, secundæ adversæque valetudinis signa medicis ipsis melius dignoscunt. Quod vero ad rem nostram, sive ut rectius loquar, ad meam (nam de me tota hæc est fabula) pertinet; tuum, mater, præsigium, ceu lætum faustumque omen accipio & volo. Universim

ta-

tamen haud certus bonæ coctionis index fames est. Præstat quidem, ut in malis, ægros famis sensum non amisisse. Sed ut fames sanitatis indicium sit, oportet etiam, ut æger quod appetit, sapide comedat, & reficiatur a cibo, non opprimatur. Quæ si mihi, ut sperare licet, obvenerint; te, mater, posthac uti Salutem colam, & dubiis in morbis consultabo. Quæ vero, respondit mater, hæc salus est? Medicinæ, respondit ille, præses dea est, quam Romani, non securus atque Apollinem Græci, coluerunt. Intelligo, inquit illa, meque tibi salutem esse velim, iterum ut sim mater. Num vero alteri salutem dare possit, quam ipsa amisit; vos, qui sapientes estis, judicate. Medicis infirma valetudine utentibus, Franciscus inquit, istuc objici solet trito illo scommate: *alius medens, at ipse ulceribus scatet.* Attamen argutius, quam verius dicterium hoc existimo: non raro enim medici contemptu incipientis morbi, seu potius lucri causa (siquidem, bonorum pace, medicorum natio avarissima est) artis suæ præcepta, quæ ægrotis toties inculcant, ipsi, tamquam si eis exsolverentur, præterire non dubitant; ideoque gravius ægrotant, intereuntque. Cordatus autem medicus id primum satagit, ut corporis sui naturam inquirat, & quibus rebus offendit, quibus juvari soleat, notatum habeat; quo caveat priora, posteriora quærat, seque valentem, quoad licet, præstet. Deinde ægrorum valetudini ita servit, ut suæ non obsit. Proinde laboris tantum insumit, quantum sine magna corporis animique molestia ferre potest. Qui vero medici quæstui unice serviunt, neque valetudinis

nis, neque laboris rationem habent. Atque isti ægrum animum corpore gerunt infirmiore. Ad hæc tua, mater, invaletudo, et si non nihil affert incommodi; periculo tamen vacat, & ab alia te fortasse servat graviore. Non omnes morbi, mihi crede, mater, detimento sunt; neque omnes recte curantur; cum sæpe graviores alios lignant. Sed istæc doctrina, quamvis solidissima sit, tam ægrotis, quam vulgaribus medicis persuaderi non potest. Feram igitur æquo animo, immo & lucro apponam invaletudinem hanc meam, ne, ut affirmas, in graviorem aliam, letalemve incurram. Ita prorsus, mater. Ac si scires, quot aut levissime ægrotantes, aut insanabilibus morbis laborantes, importunis curationibus ante præstitutum tempus ad orcum demittantur; quotque nullis omnino adhibitis remediis, sola patientia ac temperantia ad extremam senectutem, etiamsi infirmissima valetudine, pervenerint; serio, mater, ut dixisti, incommodam valetudinem tuam lucro apponeres. Postremo devexa ætas tua (quam tibi sapientissimæ feminæ in memoriam redigere tuto licet) vehementiorem quamque medicinam respuit. Sermonem tuum, respondit illa, & laudo & probo: est enim aliquid ratione, si corpori nequeas, animo saltem mederi. Verum, inquit Hieronymus, qui arrectis auribus matrem cum Francisco disputantem auscultaverat: si hac tu ratione ægrotos tuos alloquaris, futurum provideo, ut ab eis dimittaris, nec a quoquam voceris. Quisquis enim, frater, arcessit medicum, ea gratia arcessit, ut ejus opera ad sanitatem redigatur, non ut rationibus pervincatur ad ferendum

D

mor-

morbum. Quamobrem humani medici est, si ægrotum a morbo liberare non possit, spe tamen vel ad ultimum vitæ spiritum alere, ut honestius cadat. Id vero respondit Franciscus, quis non intelligit? Ac memini, antequam medicinæ operam dare cœpisssem, apud Ciceronem legisse, medicos etsi ex manifestis signis intelligunt propinquum ægri interitum; eum tamen illo morbo moriturum, non dicere. Sed istuc, quod humanum videri potest, ethnicorum potius humanitatem redoleat. Nihilominus ita se medicus gerere debet, ut ne, dum religioni obsequitur, subita mortis denuntiatione, ægro fatum imprudenter acceleret. Sed hæc te melius novi, & probo. Veruntamen, Hieronyme, cum matre, eaque sapientissima, vere aperteque loqui me oportebat. Ceterum scias, doctum, peritum, ingenuumque medicum, nisi irato Deo suo (ut ethnicorum loquendi morem usurpem) natus sit, si ejus prædictiones eveniant, vel apud illos nomen existimationemque acquisiturum, quibus antea invisus, ignotusve fuerat. Tum mater, satis de medicina, morbis, & medicorum artificiis disputatum esse dixit: itaque tempus esse, ut Franciscus valetudini consulat, quo de ipsius vitæ genere certius statuatur. Recte, mater, inquit Hieronymus. Mea tamen est sententia: si frater (ut mihi præfigit animus) ex toto convaluerit, Neapolim ei redeundum esse, ut Cyrilli benevolentia & auctoritate vel inter Lycei professores, vel inter nobiliores civitatis clinicos referatur; sin minus, aut ei domi manendum erit tenui patrimonio contento; aut Aversam commigrandum, ibique clerici munus suscipien-

piendum. Si convaluero, respondit ille, Neapolim, ut dixisti, remigrabo; sin contra, hic subsistam, matrique præsto adero; & invicem solabimur. Neque mihi a clericatu abhorret animus. Quin si avunculus sivisset, jam inde, cum Neapoli apud Jesuitas humanioribus litteris operam dabam, a primoribus Societatis Patribus (absit verbo invidia) ultiroque in eorum coetum fuisse cooptatus; & nunc clerieus, ac rhetoricæ doctor essem, sortemque meam trabali clavo, ut dicitur, fixissem. Quin si Episcopus Aversanus (is nimirum, quem supra laudavi, cui Aversana Ecclesia disciplinam, mores, doctrinam accepta refert) humanioris esset ingenii, vel nunc etiam Ecclesiaz me dederem. Cum vero longius processisset sermo, & lautius prandium esset, dixit mater: a prandio neque corpus, neque animum recte agitari. De te consilium mature capietur. Itaque in cubiculum quisque suum discessit, quietique corpus dedit. Franciscus autem sive corporis imbecillitate, sive quod hilaritate convictus plus æquo cibi potionisque assumpsisset, arctiori somno correptus est; quamobrem a matre excitandus fuit, ut fratri Aversam redeunti valediceret. Et frater læto eum animo esse jussit, in memoriam ei redigens primam valitudinem, quam adolescentior contraxerat Neapoli, quamque reditu in patriam celerrime depulerat; adjiciens sapientissimum consilium, quod præceptori suo intempestive disputanti, ideoque lente contabescenti, dederat Lucas Antonius Portius: a prandio scilicet ad sextam usque horam neque legendum, neque scribendum, neque subtilius quicquam cogitandum esse. Nec enim aliam ado-

lescentibus litterarum studio deditis vel graviorem, vel frequentiorem morborum causam existere, quam coctionis tempore commentari. Tum, matri & Francisco salutem dixit, & abiit.

Franciscus, qui per se novérat, nimium legendi, scribendi, docendique studium sibi valedudinis causam fuisse, Cyrilli, & matris fratrisque monitis excussus, sibi libris interdixit, & domi de rebus familiaribus cum matre, & in agro de rusticis ludicrisque cum agrestibus loquebatur. Quotidie autem aut longis deambulationibus, aut equitatione, aut venatione, aut aucupio, quarum rerum copiam præbet locus, se exercebat. Quo vitæ genere cum vires, coloremque sensim resumeret, magnam matri fratrique spem fecit, fore ut, si in eo diutius perseveraret, integre convalesceret. Nec illos spes fecellit: nam sexaginta circiter diebus elapsis adeo & valens & alacer factus est, ut virgunculæ singularis formæ, ejusdemque cognationis, quacum pene educitus fuerat, vehementi amore captus, de reditu Neapolim, de medicina, litteris, & Cyrilli benevolentia vix amplius loqueretur. Mater vero, acutæ naris femina, de filii amore commonefacta, quamquam de ipsius modestia non dubitaret; tamen, ne virtus in re, quæ ratione minime regi solet, in discrimen veniret, neve juvenis, cuius tenues erant facultates, futuræ tamen amplissimæ, si medicinam, ut occœperat, Neapoli profiteretur, liberali cursu abrupto, uxorem duceret, domique manere, atque ad rusticam vitam, quam puer tantopere defugerat, juvenis postliminio redire cogebatur; cum Hieronymo conficit, ut quamprimum

Nea-

Neapolim revertatur , seque valentem Cyrillo si-
stat , antequam vel longior ejus absentia , vel sup-
paris ingenii juvenis (quorum in frequentissima
civitate nunquam penuria est) Cyrilli animum ab
se alienet . Quod sapiens semina tanta egit sol-
lertia , ut juvenis , satis alioquin sagax , mater-
ni consilii causam non perceperit , & matri fra-
trique auscultaverit . Secum tamen ipse statuerat ,
identidem qua valetudinis , qua matris visendæ
specie , in patriam reverti , eaque probabili cau-
sa virgunculæ aspectu colloquioque animo satis-
facere , quoad illam sibi liceret habere in matri-
monio . Longe tamen aliter accidit : nam sive re-
pentino ejus discessu , sive qua alia caussa , ama-
trix virgo in magnam statim ægritudinem inci-
dit , ex eaque in acutissimum morbum , quo in-
tra paucos dies summo cum Francisci dolore in-
teriit . Quamobrem deinceps patriam sic averfa-
tus est , ut diu post , nec nisi a matre vocatus ,
repetiverit . Atque hæc ejus litteraturæ , famæ ,
fortunarumque maxima fuit causa .

Neapolim igitur reversus , recta Cyrillum
adiit . Qui ut alumnum vidit , & bono habitu ,
naturalique colore , magnopere gavisus est , atque
in tempore advenisse dixit : vacabat enim ulti-
ma theoreticæ , ut ajunt , medicinæ cathedra in
Lyceo , eaque veteri more , h.e. publica petitio-
rum commissione , novo doctore erat implenda .
Itaque Cyrillus ei suasit , ut ad illam petendam
cathedram se pararet , & Galeni libros *de usu par-*
tium (e quibus nimirum lectionis argumentum
fortito desumendum erat) attente studioseque le-
geret . Dicto paruit Franciscus , & Galeni opera

editionis Charterianæ (in qua tum græca Galeni oratio , tum latina versio accuratissima exhibetur) e Cyrilli bibliotheca , illo sinente , domum suam exportavit . Tum vero , et si Galeni libros latine redditos alias evolverat , subtilius tamen expendens , magno sibi adjumento esse ad auctoris mentem rectius assequendam , græci sermonis notitiam intellexit . Ab hac seduliore Galeni lectione multum se didicisse mihi & aliis senem , quotiescumque Galeni mentio fieret , pluries dixisse memini . Quocirca senex adolescentes hortabatur , ut Galenum sâpe ac serio versarent , neque nuperos Galeni ceterorumque veterum medicorum vituperatores audirent ; legerent vero etiam nuperos , ut quæ Galenus veteresque ne scissent , aut peccassent , nosse possent . Cum vero Galenus in primis eloquens eruditusque scriptor fuerit , jucundissima nostro ejus fuit lectio . Haud igitur injuria qui Græcis Latinisque scriptoribus diutinam operam dedit , recentiorum lectio nem contemnunt . Ac ne a nostratis doctis Viris longius abeam , Aulisius , qui vitam in Græcis legendis consumperat , induci non potuit , ut nuperos evolveret . In medicis tamen & physicis (Cl . Aulisi pace) recentissima observata atque experimenta scitu omnino necessaria sunt .

In sequenti anno (Francisci vicesimo) cum ad cathedræ petitionem concurri coepit est , princeps ipse , utpote ceteris candidatis junior , in academiam arenam descendit , tantumque doctrinæ specimen dedit , ut omnibus palmam præripuisse , nisi misericordia judicum animos ad natu grandiorem candidatum , & qui pluries in discrimen addu-
ctus

ctus fuerat, convertisset. Judices tamen, qui ejus doctrinam ingeniumque perspexerant, ei dixerunt: non repulsum, sed reservatum fuisse: tum enim, ætatis perpessorumque laborum rationem haberi æquum fuisse. Quod ipse neque acerbe tulit, neque ob id remissius incubuit in litteras, nec vero conqueri ausus est. Hortante autem Cyrillo, & Didaco Vidania (optimis ingeniorum æstimatoribus) confirmante, primo extra ordinem in Lyceo docere coepit, magnaque auditorum frequentia. Quare nostra memoria dici potest, Francisco Serao meminem medicorum vel in Lyceo, vel in illustrium clinicorum coetu, si ab uno doctore suo Cyrillo discedatur, citius aut clarius innotuisse. Cum igitur privatim domi suæ, & publice in Lyceo extra ordinem doceret, tantam exercitatione dicendi copiam brevi adeptus est, ut Cyrrillum ipsum præceptorem suum proxime assequi videatur. Hoc autem pacto, Cyrillo etiam operam dante (quippe qui cum famæ securus esset, ut magnus quisque vir esse solet, tantum non offendebatur alumni sui gloria fortunaque, ut contra magnam inde, ac præstante ingenio dignam, voluptatem caperet) paulatim ab eruditis generosisque ægrotis consuli coepitus est, nequicquam repugnante barbarorum clinicorum turba.

Anno MDCCXXVII. ætatis suæ xxv. iterum eadem cathedra, quam quinquennio ante petierat, doctore orbata, novum postulabat præceptorem; iterumque noster, Cyrillo, Vidania, ceterisque tam Lycei, quam civitatis primariis professoribus & magistratibus suadentibus, petere coactus, secundum ingenii doctrinæque publicum experimentum sub-

D 4. it.

iit. Quod ea virtute atque constantia sustinuit, ut auditores ab iteratis acclamationibus nequierint sibi temperare. Parique alacritate competitoris asperimi objectis respondens, ingenii doctrinæque robur ostendit. Annos igitur natus xxv. primam physiologiæ medicæ cathedram cunctis suffragiis obtinuit. Quod nostri primum cathedralium munus viventi adhuc Hippolytæ matri relatum, tanto fuit gaudio, ut Hieronymo dixerit: lætam se, ad tam honorificum munus Francisco perducto, fore morituram. Nec diu post optimæ femina vivere desiit; cuius sapientiam amoremque erga se noster saepe cum amicis non sine magno intimoque animi sui sensu commemorabat. Matris interitum gravior, & fere inopinata Cyrilli mors consecuta est anno MDCCXXXIV.; quam & publica Lycei, & privata causa diu, atque dolenter deploravit. Ac si noster Cyrillo disciplinam, famam, fortunamque debuit; haud tamen facile in alio beneficia hæc sua melius Cyrus collocare potuit sive doctrinam, sive modestiam, sive probitatem, sive gratam beneficiorum memoriam spectes. Anno MDCCXLIII. ætatis suæ XLI., tertium in crimine prodiit, atque ad secundariam practicæ, ut vocant, Medicinæ cathedram proiectus est.

Anno deum MDCCLIII. cum annorum es-
set LI. obitu Joachimi Poetæ, (*) ad supremam Medicinæ cathedram, quam antea summa cum laude Cyrus sustinuerat, contentione quanta maxima fautorum veteris æmuli (quamquam longe imparis) summo cum Lycei & civitatis plausu pro-

(*) Male pag. 20. lin. 22. annorum XLVIII. tum suis-
se, excusum fuit.

promotus fuit. Quam ita tutatus est, ut unus ex omnibus incomparabilis Cyrilli desiderio leniendo occurrere potuisse æquis rerum æstimatoribus visus sit. Hoc autem loco silentio præteriri non debet magna Francisci alacritas & constantia in postrema primariæ cathedræ petitione. Cum enim compertum haberet, competitorem suum una fere memoria niti, lectionemque memoriter recitaturum; ipse, dum ille recitabat, perststit in corona; illique e cathedra descendenti successit, atque ex tempore celeriter, copiose, eleganterque differuit.

Anno MDCCLII. novo, & omnium, quos antea pertulerat, maximo dolore percussus est, ob suatum atque importunissimum fatum Agnelli Vaxalli. Nam matre & Cyrillo defunctis, quos naturæ ac meritorum jure ante alios diligebat & observabat (Hieronymo fratre Aversæ conimorante, atque post matris obitum non parum a se alienato, nimiaque religionis sollicitudine intolerando, & ad insaniam fere perducto) amorem suum omnem in Agnellum Vaxallum transfuderat, quem puer puerum noverat, & condiscipulum æmulumque habuerat in grammaticis, rhetoricis, & philosophicis; & ingenio moribusque sibi maxime consentaneum repererat; quemque fratris loco XL. annos amplius sine querela, vel frigesculo amaverat, atque in tenui amplaque fortuna amicum, contubernalem, consiliorumque participem delegerat. Qui quantus mutuusque amor fuerit, inde conjici potest, quod tota vita una habitaverint, & alter alteri impedimento fuerit, quominus uxorem ducerent. Quæ grati memori-

risque animi testimonia de Cyrillo doctore suo benemerentissimo , deque Agnello Vaxallo amico sodalique doctissimo suavissimoque posteritati reliquerit , cum de litterariis ejus monumentis incidet sermo , referam . Nunc ordine cetera exponenda sunt .

Vivo adhuc Cyrillo , ut superius dixi , & inter ordinarios Lycei professores , & inter illustres civitatis clinicos cooptatus fuit . Demortuo autem Cyrillo , omnes , qui in curationibus & consiliis illo usi fuerant , alumnū ejus medicum sibi elegerunt . Unde noster annos natus xxxii . tam in patrio Lyceo , quod laudi dicitur , quam in medendo , quod emolumento est , florere cœpit . Cum vero post Vaxalli fatum solus desertusque remansisset , atque curationum consiliorumque multitudine districtus , rei domusque curam (a qua semper abhorrens fuerat) suscipere non posset , quinquagenario major uxorem ducere coactus est : eam vero legit popularem suam , stata forma , natu grandem , & propinqui sui viduam , ex quo liberos habebat ; eo consilio , ut simul rei domusque præfasset , simul vero liberos ejus , & paterni generis , & propinquitatis gradu se proxime contingentes , quosque heredes scribere destinaverat , ipse litteris , moribusque rectius informaret . At præter exspectationem scitam ei puellulam uxor peperit , quam ipse , matris memor , Hippolytam nuncupavit , eduxitque liberaliter ac pudenter , tempestiveque honesto locupletique I. C. Francisco Antonio Russo collocavit ; atque magnopere adamavit , non tam quod unica , quam quod eximio docilique esset ingenio ; ita ut ab omnibus

bus amaretur, & Serai Tulliola vulgo dicetur. Quoad igitur ipse vixit, nihil ei jucundius fuit Hippolyta & filiis ejus. Cumque fatali casu primulo ejus filio variolarum inoculatio (quæ hodie familiaris est) mortem attulisset, tanto Franciscus dolore percussus est, ut inoculationis auctoribus maledixerit. Quare Hippolytam sa- piissime visebat, & longos cum ea sermones se-rebat, & senectutis suæ solatium deliciumque ap-pellabat.

Sicut autem Tozzio, Portioque apud ex-ternos populos fama successerat Cyrillus; ita huic ipse doctrinæ eruditioisque opinione successit. Quocunque igitur nobiles Viri e Gallia, Britan-nia, Germania ægroti Neapolim, cæli salubritare illeæti veniebant, unum Seraum adibant, ejusque consiliis stabant. Non raro etiam per epistolas con-sulebatur, & plerunque, præsertim vero si a Gal-lis Germanisque exquireretur, latine respondebat. Insuper quibuscunque Neapoli vel in Galliam, vel in Britanniam, vel in Germaniam, vel in Hispanias proficiscentibus, tuendæque sanitatis re-gulas poscentibus, singulorum temperamentis, vi-tæque ratione propositis, recte prudenterque vi-vendi præcepta accurate breviterque scripto sug-gerebat. Itaque si, cæli victusque mutatione, in morbum delabebantur, earum regionum medicis, corporum præmissis temperaturis, curandi ratio certior ac facilior reddebat. Plures hoc pacto ce-lebriores externos medicos per litteras novit, quo-rum non paucos commercio litterarum sibi de-vinxit, quos inter Joannem Pringlium medicum & philosophum Britannum clarissimum; cuius ali-

aliquot nec breves , nec levis argumenti epistles
 legendas mihi dedit humanissimus Franciscus
 Antonius Russus nostri gener . Ex quibus inter
 alia colligitur , magnam de Serao Pringlium op-
 nionem habuisse : siquidem nonnulla , quæ modeste
 Seraus in ejus de morbis castrorum commentariis
 notaverat , tam æquo tulit animo , ut ei gratias et
 iam egerit ; & anteloquium , quod italicæ operis
 sui versioni noster addidit , impense , ut ratio po-
 stulabat , laudavit . Sed antequam Pringlio noster
 perspectus esset , tota jam Italia celebrabatur , in
 primisque Romæ , Bononiæ , Patavii , & Florentiæ
 magni siebat . Romæ amicitiam junxerat cum Ca-
 rolo Majello (de quo supra dixi) & cum Antonio
 Leprotto , medico & philosopho præstantissimo ,
 Benedicti XIV . P.M. medico cubiculario ; & cum
 Cardinali Valente Gonzaga , ejusdem P. M. a Se-
 cretis , Viro sapientissimo : Bononiæ omnes fere
 nobilissimi ejus Gymnasii professores , & Civitatis
 medicos , in primisque Franciscum Mariam Zan-
 nottum , Academiæ Benedictinæ a secretis , Virum
 litteratissimum sibi conciliaverat : Patavii carissi-
 mus erat J. Bapt. Morgagno , Viro ætatis suæ in
 anatomicis , medicis , & philologicis , omnium ju-
 dicio celeberrimo (cuius perplures ad nostrum hu-
 manitatis officiique plenas epistolas evolvi) : Flo-
 rentiæ Antonium Cocchium philologum , philo-
 sophum , criticum , medicumque summum , ami-
 cissimum habuit . Præclarum quoque de nostro
 judicium fecit Cl. Albertus Haller , eruditissimum
 scriptorem appellans . Fuisius autem , & honorifi-
 centius ejus meminit Nobilissimus Gerardus van
 Swieten , Imperatricis Mariæ Teresiae totiusque

Au-

Austriacæ Domus Augustæ princeps intimusque
cubicularius medicus, idemque S. R. I. L. Baro,
cujus incredibili gaudio noster anno MDCCLXVIII.
Mariæ Carolinæ Reginæ primum, deinde anno
MDCCLXXVIII. Ferdinandi Regis intimus me-
dicus cubicularius & Regni Archiater creatus est.
Parisios etiam nostri famam pervasisse nobilissi-
mi Viri, qui Neapoli Parisios regiæ legationis
apud Potentissimum Galliarum Regem munus
obituri proficiscebantur, Neapolim reversi testi-
ficiati sunt: quamquam publico Parisiensium do-
ctissimorum professorum testimonio luculentius
id infra probabitur. Adhæc Cl. S. A.D. Tissot,
cum anno superiore (paulo ante, quam noster fa-
to concederet) Neapolim venisset, ejus maxime
Viri de facie noscendi (cuius ingenium doctri-
namque e scriptis jamdiu noverat) cupiditate se
flagrare dixit. Atque externis hisce fama operi-
busque illustrium auctorum testimoniis, magnum
addit pondus patrium ipsum Lyceum; quod, ut
semper, ita ejus præsertim ætate, doctissimis or-
nabatur professoribus, ut Nicolao Capasso; Alexio
Symmacho Mazochio (qui unus omnium instar
esse poterat); Blasio Troylio; Joanne Baptista
Vico; Marcello Papiniano Cufano; Francisco
Rapolla; Josepho Cyrillo; Antonio Fusco; Ni-
colao & Petro Martinis, fratribus; Mario La-
ma; Antonio Genuensi; aliisque majorum gen-
tium litteratis Viris: qui etsi suum quisque lo-
cum pro dignitate, ac sine invidia obtrectatio-
neque tuebantur; tamen omnes Serai doctrinam,
sapientiam, acumen, & eloquentiam prædica-
bant. Lyceo concinebant ceteri eruditorum or-
di-

dines civitatis, Clerus, Togati, Curiales, Medici; & , quod notatu dignius est, nobilitas, quæ ejus consiliis in morbis carere nefas esse existimabat.

Quæ licet nostri ingenium, eruditionem, scientiamque satis ostendant; e re nihilominus fore arbitror, monumentis, quibus in posteritatem ipse sibi consuluit, uberior id confirmare. Non raro enim accidere solet, ut nativa dicendi facultate, aut amicorum gratia, aut secunda quadam inexplicabili rerum conspiratione (quæ fortuna dicitur) nullis ingenii doctrinæque subsidiis, nomen quis adinveniat, quod emunctæ naris æqualibus risum movet, & posteritatem vulgaris fama in errorem inducit.

Anno MDCCXXXIII. IV. Kal. Febr. cum annorum esset XXXI. Cælestini Galiani Archiepiscopi Thessalonicensis, tum Lyceo Præfecti, Viri summi, auctoritate elegantissimam latinam orationem pro solemini studiorum instauratione composuit; quam, quidquid causæ fuerit, non recitavit, edidit tamen, nobilique epistola inscripsit *Ferdinando Comiti Harrachio, Aloysii Thomæ Regni Neapolitani Proregis filio.* Ac meo, quale id cunque sit, judicio, erudita, magnifica, & ingenii doctrinæque luminibus referta est oratio; qua ab homine XXXI. annos non excedente, atque in medicinæ physiologica parte in Lyceo tradenda magnopere tum occupato, ornatior ac sapientior concinnari non poterat. Scio quosdam esse, qui subtiliora philosophica, & a communi sensu captuque aliena desiderent in orationibus. Sed isti, ni fallor, quid oratio, quid philosophica discep-

pta.

ptatio sit, ignorant. Præter hæc cum oratio suasoria (cuiusmodi istæc est, de qua loquor) adolescentes spectet, eisque ad bonarum artium litterarumque studium potissimum excitandis inflammansque comparata sit; rationibus manifestis, & in sensus, ut ita dicam, pene incurritibus, non ex abstrusis obscurisque philosophiæ locis petitis uti debet. Quod cum philosophi seu contemptu, seu ignoratione humaniorum litterarum exsequi nequeant, ubi ab arctis cancellis suis minimum digrediantur, inepti, aridi, incomptique fiunt. Noster autem Ciceronis orationem xxvi. *Post Reditum Ad Quirites* imitandam sibi proposuit, sed ingeniosa illa & sollerti imitatione, quæ inventionis gloriam superat, & a Cicerone, Quinctiliano, ceterisque dicendi magistris, tironibus magnopere inculcatur. Consulto igitur noster orationem suam in vulgus manare voluit, quo doctorum hominum judicio, jure, an injuria rejecta fuisset, statueretur. Modestissimus autem Vir tanta animi aequitate repulsam illam tulit, ut in ipsius nuncupationis calce dicere veritus non sit: *Ceterum quodcumque Tuum* (Ferdinandi Harrachii scilicet, cui oratio dedicata fuit) *de ingenio meo, quodcumque aliorum judicium hujuscemodi orationis editionem consecuturum sit, æqui bonique facio: nam neque ulla mihi quæsita inde laus est; neque nullus, opinor, ab arte quam profiteor (h. e. medicina) apud æquos censores venia locus erit, que cum humanioribus hujusmodi studiis non est sane conjunctissima. Satis superque sit, si mea cunctis voluntas*

tas officiumque proberur : Te quidem certe,
qua^e Tua humanitas est, id minime repudiaturum,
certo scio . Scilicet maluit Vir modestissimus
suae in humanioribus studiis infantiae, quam
vel invidiae, vel ambitioni aliorum repulsionis il-
lius causam tribuere . Oratio tamen, ut dixi, ele-
gantiae, ingenii, eruditionis, artisque plena est.
Eodem autem anno, ipsiusmet Præfecti imperio,
egregius Juvenis aliam orationem composuit, dis-
similisque argumenti, quam recitavit xiv. Kalend.
Novembri, & Regiæ Cancellariæ Regentibus di-
cavit . Sane vero, nisi feracissimo ingenio, &
multiplici solidaque doctrina præditus, & ab in-
eunte adolescentia Ciceronis studiosissimus fuisset,
qui tam exiguo tempore dissimilis argumenti ea-
dem super re binas orationes conscribere potuisset?
Quas si matuoriæ ætate relegendi poliendique
tempus habuisset, omnibus numeris absolutas,
& imitatione dignas reliquisset. Qualescumque ve-
ro sunt, legi & commendari debent. Quin prior,
nisi mea fallit opinio, quæ censorum judi-
cio rejecta fuit, posteriore, quam ipsi probarunt,
cultior, doctior, splendidior, & magnificentior
mihi videtur.

Anno MDCCXXXVIII. Sanctus Cyrillus, Ni-
colai ex fratre nepos, patrui quadriennio ante,
h. e. anno MDCCXXXIV. sublati, consilia medica,
quorum supererant exemplaria, in unum colle-
cta, Seraque studio digesta, tribus voluminibus
quartæ, ut ajunt, formæ, publicavit, & Francisco
Boncorio patrui item discipulo, Carolique Bor-
bonii Medico cubiculario, Regique Neap. Ar-
chiatro nuncupavit. Post nuncupatoriam Sancti
epi-

epistolam , in primo volumine duæ nostri occur-
runt opellæ : præfatio italica ad lectors (ut ser-
moni , quo scripta erant consilia Cyrilliana , mo-
gereretur) ; & Vita Nicolai Cyrilli latina ; quam ,
prius quam de consiliorum medicorum evulgatio-
ne quidquam præcepisset , ipse conscriperat , seor-
sum editurus . In calce vero tertii voluminis la-
tinum alterum opusculum reperitur , quod itidem
ante confecerat , & Antonio Leprotto (cuius
supra injecta fuit mentio , & iterum fiet infra)
hoc titulo inscripsit : *Pro Nicolao Cyrillo Vin-
diciae Adversus Lipsiensium Responcionem. Ad
Virum Amplissimum Antonium Leprottum In-
timum Cubicularium atque Archiatrum Ponti-
ficium.* De quibus singillatim brevi dicendum
est . Præfatio quidem nihil habet commune cum
ceteris præfationibus , quæ libris de industria lau-
dandis præmittuntur . In hac noster causam ex-
plicat , cur Nicolai Cyrilli consilia medica ede-
rentur , utilitatem ostendens , quam ex eorum
lectione nostrates , maxime juniores , medici cape-
re possent ; tam si planum , dilucidum , pressum ,
nec rudem , nec nimis exquisitum elaboratum-
que italicum stilum ; quam si prudentem mode-
ratamque in ægrorum curationibus philosophan-
di rationem nosse vellent . Deinde subjicit me-
thodum , quam in medicis relationibus legendis
Cyrillus sequebatur : nimirum causas , signa , &
symptomata morborum lineolis subnotare ; eo
scilicet consilio , ut secundo , tertioque , si opus
esset , illas relegendo , eorum , quæ potissima e-
rant , facilius reminisceretur . Post ordinem do-
cet , quo laudatus auctor historiam morbi sum-

matim colligebat , & quo utebatur , sententiam suam propositurus . Et quamquam , ut ingenuum cordatumque Virum decebat , fatetur , Cyrilliana consilia ejusmodi non esse , ut ab ipsorum lectione praeclarri penitiorisque aliquid in arte diu exercitati discerent : sive quod non ea mente illa scripserit , ut manarent in vulgus : sive quod Vir doctissimus aliter e cathedra differendum , aliter ægrotis consulendum esse crederet ; optime quidem noster animadvertisit , ex celebrioribus medicis omnibus , quorum ad ætatem suam usque italice perscripta existarent consilia medica , unum Cyrillum esse , qui neque plus aequo in re feria flosculos legeret , neque (quod in omni orationis genere turpe est) horriditate lectores absterret . Quos autem scriptores alterutro vitio laborantes ipse notare in animo habuerit , mihi haud obscurum est , qui ab ipso non semel audierim ; sed cum ipse reticendos existimaverit , idem mihi quoque faciendum putavi . Tantum addo , apud æquos judices longe pluris fieri Cyrilli consilia simplici , sincera , & fluente , ac neque neglecta , neque magnopere exquisita oratione exposta , quam aliorum nimis compta , & artis fucique pleniora . Postremo noster , ut Cyrillum ab eorum criminacionibus vindicaret , qui *Fermentistarum* sectam , quam ille amplexus tutatusque fuerat , improbabant ; sapienter adjungit , medicinam non a subtilibus philosophorum inquisitionibus , sed ab experimentis & observationibus primum ortam , subinde novis aliis experimentis & observatis , vulgari ratione connexis , adolevisse . Itaque seu quis calido innato & humido

ra-

radicali veterum, seu Galenicis facultatibus (quæ, non secus atque nuperimorum physicorum attractio & repulsio, vis magnetica & electrica , aliæque , ignotis causis designandis perbelle respondent) seu chemicorum arcanis vocibus , seu ingeniosis mechanicorum loquendi formulis uti malit ; eodem tamen redire summam : diversarum namque sectarum medicos , si morborum historiam , adeoque signa & symptomata comperta habent , dissimili loquendi ratione , plerunque in dignoscendis curandisque morbis idem plane sentire atque præscribere . Quod quanti judicium sit, is assequetur , qui in philosophando , ac medendo ætatem consumpsferit . Atqui noster cum annorum vix esset xxxvi. veritatem hanc maximi in medicina facienda momenti , quamque perpauci in senectute vix nosse valent , maturime perspexit , ac luculenter explicuit . Præfatio scripta est accuratius , limatus & splendidius , quam Cyrilliana consilia , argumento sic postulante ; sed quam grandior , & scribendi peritior , paulo redundantiore tumidioremque judicasset . Ceterum noster , ut universa eruditorum natio nostra id ætatis latino potius , quam italico sermoni addicta ; cum ad hunc revertebatur , latinæ orationis constructionem & proprietates pressius sequi studens , inflate , intorte , involute , obscureque scribebat & loquebatur . Noster autem natura ad magniloquentiam comparatus , tam si gravia & seria , quam si levia & jocosa tractaret , plenior , atque ornatiior erat . Adde huc , quod in ea incidit tempora , quibus nostrates politiores homines usque adeo etrusci desiti antiquaque sermonis erant

amatores, ut levius putarent tenebras rebus offendere, quam in etrusci sermonis superstitiones vanasque regulas vel minimum peccare. Cui rei documento sunt Leonardus Capua, & Alexander Richardus; illustres quidem ambo scriptores, sed nimis elaborata difficultique oratione legentibus plane odiosi. Quod tenebricosum, & infacetum scribendi genus, ut alii devitarent, in contrarium barbari abjectique sermonis vitium imprudentius incurrerint.

Cyrillus igitur medium inter hos viam insistens; perspicuitatis tamen gratia, orationis nervos sic incidit, ut humilior, quam par fuerat, evaserit. Quod in eo vitium vel ideo gravius visum est, quod is latine cum graviter eloquentiae, tum vero candide scriberet. Noster autem ut Cyrillianæ evidentiæ robur aliquod conciliaret, ad superiores illos accedens (natura enim, ut dixi, ad eloquentiam ducebatur) paulo turgidior & artificiosior juvenis factus est. Usu vero atque ætate ita se correxit, ut in quoque orationis genere excelluerit.

Cyrilli vita, absolutum sui generis, ac perfectum opus est. Vel enim locutio, vel nitor, vel ordo, vel rerum delectus, vel æquabili tenore fluens oratio expendatur, omnia recta, convenientia & propria reperiuntur. Ac nisi auctoris amor fraudi mihi est, perpaucas (si a Græcis Latinisque vitarum scriptoribus recedas) posteriorum memoria dignas Cl. hominum vitas legisse memini, quæ cum hac Cyrilli vita a nostro conscripta, jure conferri queant. Vulgo quidem id genus vitæ non magni fiunt; doctorum

tamen hominum iudicio, si nitide, diserte, historiceque, ut oportet, scriptæ sint, pluris, quam multorum spissa volumina fieri debent. Per multos enim invenies mediocri ingenio (hoc maxime saeculo, omne genus librorum copia diffidente) qui de quaue disciplina scribant, atque apud semidoctorum multitudinem magnum comparent sibi nomen; per paucos tamen, qui aut latine, aut etrusce epistolam, orationem, historiam texant, quæ tardio lectorem ab ipso exordio non afficiant. Quod noster optime intelligens, nunquam amicorum hortatu vinci passus est, ut institutiones physiologicas ac therapeuticas, quas auditorum gratia composuerat & perpoliverat, typis committeret. Ego tamen, qui diligenter illas evolvi, utpote qui ejus vices in Lyceo aliquot annos obierim (quantum dijudicare potui) & pure eleganterque scriptas, & solida omni doctrina refertas reperi. Erat enim cum inanis glo- riolæ contemptor, tum acerrimi vir iudicii. Quare saepe studiosis adolescentibus scribendi cupiditate flagrantibus dicebat: plus ab editis libris dedecoris, quam honoris in auctores redundare consuevisse. Anno autem MDCCXXXVIII. cum Cl. Alexius Symmachus Mazochius veterem illam formulam *de Dedicatione Sub Ascia* doctissimo commentario ab se explicatam, antequam prelo subjiceret (qui magnorum virorum mos est) nostro amice legendam dedisset: noster vero pereleganti doctrinæque plena epistola (quam Mazochius edidit in operis calce) illum erexit, atque ad publicandam confirmavit. Quæ quidem epistola subacto Mazochii iudicio probata, ideo-

que epistolæ de D. S. A. adjecta, nisi aliud Serai monumentum extaret; una, inquam, hæc epistola, qualis quantusque Vir fuerit, satis indicaret. Quam epistolam eodemmet anno, quo præsationem in Cyrilli consilia medica, & Cyrilli vitam, scripsit. In qua epistola, præter cetera, ostendit, longe plus laboris, ingenii doctrinæque postulare eruditum quodvis commentariolum, quam cujuscunque disciplinæ magna volumina: sed ad Cyrilli vitam revertor.

Merebatur fane Cyrius, ut ejus vita ab eximio etiam Viro posteris traderetur: nam ipse continente Lycei labore, & medendi, & relationibus medicis undique ad se missis respondendi occupatione distentus, non satis otii habuit ad ingenii magnitudinem, doctrinæque thesauros scriptis patefaciendos. Itaque nisi noster, qui illum intimæ noverat, scribendique arte commendabatur, ejus vitam recte fideliterque descripsisset; tanti Viri fama æstatem nostram non facile superasset. Quapropter non injuria quæri posset: plus ne doctori discipulus, anne discipulo doctor debeat. Illud quidem certum est, Seraum beneficiorum, quæ a Cyriolo acceperat, adeo memorem fuisse, ut illius famæ, quam suæ, studiosior fuerit. Nunc igitur ad vindicias, quas pro Cyriolo non minus vehementer, quam pie docteque scripsit, veniendum est.

Cyrius bibliopolarum precibus, Michaelis Ettrulleri opera medica illustraverat, & pluribus additamentis locupletiora, atque utiliora rationibus reddiderat; ne vero interpres tantum ab doctis Viris haberetur, quedam aut superflua,

scilicet

aut

aut vulgaria expunxit ; quædam correxit ; quædam etiam meliora adjecit . Numquam vero Ettmullerum vel aperte , vel aspere reprehendit ; tantum , & modeste , cum oportebat , tironum gratia , illum aliquoties refutaverat . Ettmulleri autem filius (nam pater deceperat) tamquam si Cyrillus parentis sui manes violasset , acerbissime id ferens , asperime in *Cyrillum* *invectus* est , suppresso tamen nomine , contumeliosamque censuram suam *Actis Eruditorum Lipsiensium* inferuit . Quod cum re-scivit Cyrillus , et si diu post , qua decebat doctrina & gravitate aggressoris audaciam retudit , ostendens *injuriam* se accusatum , reprehensum , irritumque fuisse ; & Lipsiensibus ipsis *Eruditorum Actorum* collectoribus causam suam commendans , eos obsecravit , ut responcionem , sive apologiam suam , in *Acta* transcriberent ; quo utriusque rationibus æqua lance perpensis , rectum de re tota judicium ferretur . Anno post Cyrillus interiit , neque Lipsienses ejus responcionem in *Acta* referre pensi quidquam habuerunt . Contra , neminem Neapoli rati fore , qui Cyrilli partes viriliter susciperet , defunctoque Ettmulleri filio , qui Cyrilli apologiæ non responderat ; ipsi popularis sui patrocinium arripientes , ab integro acerbiusque *Cyrillum* aggressi fuerunt , atque argumenta ab Ettmullero filio primum allata uberioris confirmare , & Cyrilli responciones impotentius convellere annisi sunt . Quicunque tamen Cyrilli apologiam cum Ettmulleri filii objectis serio contulerit , Cyrillo triumphum decernet . Una vero Cyrillo irascetur , qui bibliopolarum precibus siverit se ex-pugnari ; & quod utilioribus commentariis tempus

impertire potuisset, in repugnando exornando
que Ettmullero misere perdiderit.

Noster cum esset Romæ, & apud Antonium Leprottum cum eruditissimis Viris aliis ad litterarium convivium quadam die convenisset, a Leprotto ejus rei certior factus, dolore exarsit. Quod ipse in latina epistola, *Vindiciis præmissa*, his verbis expressit: *Perculit ea vox me (cur enim negem, aut dissimulem quod vultus eo tempore satis locutus est?) planeque concussit: nam cum semper alias, quæ Cyrillum attingerent; pro ejus in me ingentibus meritis, ad me ipse pro virili parte pertinere ratus sum; tum post ejus fatum ita mihi tuenda ejus vi-ri jura, atque colenda memoria est, quasi omnis, eo sublato, in me summa negotiorum ejus reciderit.* Neapolim igitur reversus, Lipsiensium responsonem ita graviter ab initio ad finem particulatimque expendit, ut non modo refutaverit, sed nullum ulterioris responsonis reliquerit eis locum. Re autem vera Lipsientes Ettmulleri patris & filii, suorum popularium, amore abducti, æqui limites transiluerant. Nam primo Cyrilli responsonem in Acta sua referre noluerunt, contra quam ipsorum Societatis institutum propositumque postulabat; tum contendente utroque jam vita functo, controversiæ supersedendum fuit, ne utrumque Ettmullerum contra Cyrillum impotenter tutari se voluisse lectoribus viderentur. Nam in re litteraria neque nationis, neque populi, neque generis; sed unius veritatis, aut ejus, quod veritati proprius est, habetur ratio. Litteratorum enim hominum una est natio, una civitas, unus idem-

idemque ordo. Unde merito Socrates commendatur, qui cujas esset interrogatus, non Atheniensem, sed mundanum se esse respondit. Si Cyrius Ettmullerum ultro, & contumeliis magis, quam rationibus proscidisset, jure quidem Ettmullerus filius, illoque defuncto, quivis e Collectoribus *Actorum Lipsiensium* acerbius respondisset. Cum vero Cyrus nihil tale commiserit, immo suis commentariis ornarit; male Ettmullerus filius, pessimeque Lipsienses *Actorum* Collectorēs in Cyrrillum stilum suum acuerunt. Ac si causas, quæ Ettmullerum filium, illoque extinto, Lipsienses in Cyrrillum impotenti rabie armarunt, serio quis expendat, injustissimas superbissimasque reperiet. Vitio enim verterunt Cyriolo, quod non jurarit in Ettmulleri verba, sed aliquando ab eo disreparit, & aliquando obscuritatis, & inordinati perplexique sermonis notarit. Quæ omnia ita nosfer suis Vindiciis diluit, ut accusatores reos faciat. Nam si qua res est, in qua cuique liberum est ab aliis dissentire, hæc quidem philosophia, & medicina est. In medicina vero non modo liberum, sed plerumque etiam necessarium est ab aliis dissentire. Nam si officii causa a veritate aberranti scriptori parcitur, medicis, præsertim vero tironibus, errandi; adeoque pro sanitate mortem ægrotis afferendi facultas præbetur. An vero Ettmullerus pater (qualis qualis is scriptor fuerit) in opere tam longo dormitare aliquando non potuit? Denique quis sibi temperet a risu, legens, Ettmullerum filium, ejusque patronos Lipsienses a Cyriolo contendisse, quod neque magnus Plato ab auditore Aristotele, neque summi

summi quique philosophi & medieci a discipulis
alumnisque suis unquam contenderunt? Ac ne
longior sim, Albertus Haller V. Cl. cum in ple-
risque libris, tum vero in commentariis in Boe-
thaevii physiologiam, egregio doctori suo per-
sepe contradixit. Quin Cl. Gerardus van Swieten,
qui ceteroquin, ne latum quidem unguem, a præ-
ceptoris placitis discedere ausus est; in variola-
rum infestatione apertissime dissensit. Reliqua, qui
tanti fecerit, a nostri Vindiciis edocebitur.

Anno MDCCXXXIX. Marchio Polenus sum-
mus mathematicus, idemque (quod perraro usuve-
nit) antiquitatis eruditionisque studiosissimus per
litteras a nostro postulavit, ut specimen operum
scriberet Viri Cl. Alexii Symmachi Mazochii, qui
ob editum *in mutilum Amphiteatri Campani*
titulum præclarum commentarium, magnum fibi
nomen inter ætatis suæ philologos acquisiverat.
Noster igitur Poleno (stimulos admovente Mor-
gagno) morem gessit, specimen concinnavit, &
commentariolum de rebus Alexii Symmachi, Ma-
zochii inscripsit; quo, vitæ modo, ejus Viri ortum,
patentes, patriam, institutionem, progressus in
litteris, vitæ genus, munia, mores, & libros,
quos ad illud usque tempus (vivebat enim Ma-
zochius, & annos LV. non excedebat) publici
juris fecerat, & quos adumbratos in forulis ha-
bebat, exposuit. Quod si, erepto e vivis Mazo-
chio, cui plures annos superstes ipse fuit, reliquis
longeque pluribus atque utilioribus libris, quos
deinde ad extremum senium publicavit, plenius
reddere potuisset; vitam Cl. Viri ab Cl. item
amicissimoque Viro luculenter accurateque de-
scri-

scriptam haberent litterarum amatores. At quoniam diu post ejus commentarioli ætatem vixit Mazochius, & noster jam septuagenarius, & longa valetudine gravissimisque curis implicatus, a scribendo & lucubrando destiterat, quæ restabant addere nequii. Affectum igitur opusculum reliquit, sed ea stili puritate & elegantia, ut cordatus nemo absolvere sibi arrogaverit. Cujus commentarioli idem plane stilus est, atque Cyrilli vitæ, nitidus scilicet, gravis, pressus, æquabilis, venustus, qui neque molestiam, neque satietatem creat; sed ab initio ad finem suaviter lectorum detinet. Insertum Poleni opera fuit opusculum tomo V. Supplementi ad Grævium & Gronovium p. XV. §. XXXIII. una cum memoriato Mazochii commentario.

Quamquam vero noster eruditionis & eloquentiæ studio potissime teneretur; quotiescumque tamen de rebus medicis scribendi occasio offerebatur, de eis quoque, maxime si cum eruditione atque historia naturali conjungerentur, scribere non dubitavit. Itaque cum Cælestinus Galianus Archiepiscopus Thessalonicensis, Lycei moderator sapientissimus, Academiam Scientiarum instituisse, celebrioresque Civitatis mathematicos, physicos, medicosque ejus socios delegisset, Cyrillo præside, & nostro Academiæ a secretis cunctorum plausu, palam renunciatis; dici non potest, quantopere nostrorum hominum ingenia ad augendas provehendasque scientias exarserint. Tum enim nova Bradley de fixarum aberratione doctrina illustrata; tum celebris Leibnitii opinio de *justa virium mensura magnis animis* ma-

mathematice ac physice ad examen rursum revocata ; tum aquarium medicatarum (quas *minerale*s dicunt) quibus Neapolitanus , Puteolanus , Stabiensis , & Pithecanus ager abundat , chemica analysis accuratior facta ; tum sedulior botanicæ navata opera ; tum diutius servandi frumenti ratio , nec infeliciter , inquisita ; tum alia multa , quæ longum esset omnia referre , indagari coepta sunt . Certe quidem , nisi Galianus Regis legatus ad Romanum Pontificem Neapoli Romam profectus esset ; ut se dabant initia , de exitu belle sperandum fuerat . Galianus enim ut omnium liberalium studiorum intelligens erat existimator , ita litteratorum hominum egregius promotor erat & fautor . Sic autem optime constituta Academia , Cyrilli obitu & Galiani profectione , paulatim ab instituti severitate desciscens , ex toto tandem fuit dissoluta . Illo autem , quamvis non longo , tempore , quo viginit , prodidit dissertationem de *justa virium mensura* ; analysim chemicam aquæ ferratae , sulphureæ , aluminosæ (quæ postrema *di pisciarelli* vulgo dicitur) ; de Tarantula natura & vi lectiones duas academicas etrusco sermone scriptas ; & commentarium de Vesuvii conflagratione , quæ accedit mense Majo , Anno MDCCXXXVII . de quibus postremis tantum , quorum noster auctor fuit , specimen a me dabitur . Ordinar a Tarantula .

Tarantula indigenum Apuliæ animalculum e phalangiorum genere Appulis habitum , mira prorsus vi eis pollere creditur : nimirum fervido anni tempore e terræ latibulis (in quibus tota hieme delitescit) erumpere , & seu sponte sua ,
seu

seu imprudenter pressam, homines mordere, mor-
 suque suo veneni quid in sanguinem infundere;
 cuius veneni ea vis est, ut homines protinus sen-
 sus, vires, motum amittant, ac sopore & anxietate
 tanta corripiantur, ut mortuis similes videantur; &
 nisi celeriter musicis concentibus, eisque acutis,
 concitatis, diuturnisque excitentur, nonnunquam,
 tamquam tetterimo veneno exsorpto, interire;
 aut si mortem effugiant, miseram tristemque vi-
 tam ducere. Musicis vero concentibus, ejusque
 moduli, qui dictus est, excitantur, oculos ape-
 riunt, liberius respirant, surgunt, effrenateque
 tandiu saltant, donec in profusissimum sudorem
 resolvantur, delassatique procumbant, placideque
 obdormiant; & resumptis viribus, evigilent sani-
 tati restituti. Experientia quoque constitisse Ap-
 puli asseverant, non satis esse, ut a Tarantula
 demorsi uno die saltent; sed minimum tres dies
 sese consequentes saltationem iterari debere. Ni-
 hilominus quotannis, eodem die, quo primum
 a Tarantula demorsi fuerunt, in eundem mor-
 bum recidere, eodemque musicæ remedio libe-
 rari. Sic primo Appulis, post ceteris regni Nea-
 politani incolis, deinceps universis Europæ po-
 pulis ita persuasum fuit, ut medici, physici,
 critici, eruditique omnes totius Europæ & mi-
 rum Tarantulæ venenum (quamvis Græcis Lat-
 nisque ignotum) & longe mirabilius musicæ re-
 medium, ut certum ratumque habuerint. Quo-
 niam insuper apud veteres musicam affectibus qui-
 busdam animi, & quibusdam etiam doloribus le-
 niendis utilem esse legerant; rationem excogita-
 runt, qua pariter a Tarantula demorsis musica
 me-

mederetur. Neque intellectu difficultis ratio visa fuit: proprium enim musicæ est, prout ejus varius est modulus, varie, vel ad hilaritatem, vel ad tristitiam, vel ad commiserationem, vel ad odium, vel ad iram, vel ad affectus alios animum commovere. Animum vero in corpus, adeoque sive in spiritus (siqui sunt) sive in sanguinem & humores agere, æconomiamque corporis immutare, dubium nemini esse potest. Cum igitur musici concentus, iisque potissimum acuti & concitati, ad saltandum a Tarantula demorsos concitent; saltusque vehemens & diuturnus cum singulas corporis partes valde concutit, tum sudorem prolicit; haud mirandum esse inquiunt, si virus a Tarantula morbu in sanguinem infusum, magna solidarum liquidarumque partium agitatione extricetur & cum sudore effundatur. Huc redit summa morbi Appuli & curationis ope musicæ. Atque utinam tam miti, suavique, & celeri remedio ceteri quoque morbi curari possent! Quantopere autem Asclepiades lætaretur, si viveret, atque in Apulia dirissimum morbum *celeriter* (ut ipsi erat in votis) *tuto*, *et jucunde* musica curari certior fieret! Quantopere vero efferam illorum audaciam exsecraretur, qui ut morbos depellerent, ægrotorum corpora flagris cædere, sibi in animum induxerunt? Dolendum tamen est, eorum ætate, qui de morbo a Tarantularum morbu profecto scripsierunt, vim electricam nondum perspectam fuisse. Nam, hac vi postremis temporibus detecta explorataque, omnes omnino naturæ effectus nullo negotio explicantur.

Multa

Multa præterea de symptomatis , quibus a Tarantula demorsi (si Appulis fides habenda est) affici solent ; eaque, si incredibilem saltandi potentiam , musicorum concentuum vi excitatam , ex eaque morbi curationem excipias , inter se discrepantia ab auctoribus allata , ne longius , quam sp̄ciminis ratio postulat , progredi videar , libenter omitto .

Noster igitur argumentum hoc tam accurate , subtiliter , docte , erudite , historice mediceque tractat , ut nihil supra . Tantum in eo peccasse dici posset , quod prolixius , accuratiusque , quam necesse fuerat , tractaverit ! Quamobrem s̄pē orationis filum abrumpere cogitur , lectoremque ad exitum festinantem , remoratur , & velut ab exodio ad prologum revocat . Quod tamen ita tollerter facit , ut dedita velut opera , ne sententiam suam statim aperiat , facere videatur . Ac nisi magnopere fallor , eo maxime consilio id ab ipso factum esse puto , ut eloquentiaz eruditionique , quibus maximopere trahebatur , liberius obsequeretur . Ceterum quæstionis genus ipsum , & academicus sermo non patiebantur nimis pressum geometrarum & philosophorum ordinem . Postremo tot scitu pulchra eruditionisque plena interea effundit , ut lectoris tedium large compenset .

Disputationem auspicatur a Tarantulæ nomine , qua super re egregium se philologum ostendit . Transit deinde ad Tarantulæ formam , magnitudinem , fabricam , colorem , vitæ genus , & terræ regiones , in quibus degere visa est . Tum quo nomine a veteribus descripta fuerit , de-

detegit. Post gradum facit ad ætatem, qua morbus hic Apuliae peculiaris animadverti cœperit. Quod ex historicis monumentis recentissimum evincit, medium scilicet sæculi xv. Aeræ vulgaris. Scriptores enim tum Appulos, tum Neapolitanos, tum externos, qui de Tarantulæ mortu, & miro inde exorto morbo, ejusque per musicam & choreas curatione locuti sint, eo tempore antiquiores non reperit. Posthæc ad morbi historiam progreditur, eamque ex accuratioribus ejus scriptoribus colligit. Tum ex dissimilibus, nec raro oppositis inter se accidentibus, quibus morbus hic stipari solere ab optimis scriptoribus dicitur, prioram de vi morsus dubitandi causam conjicit. Inde ab Epiphanio Ferdinando Celeberrimo ætatis suæ medico, & in Apulia nato, in eaque medicinam diu professo, nullumque a Tarantula demorsum obiisse, plurimos vero per se, sine remediis, & sine musica & saltatione convaluisse, affirmante, secundam eo de veneno dubitandi causam promit. Post a Georgio Baglivo non obscuri nominis medicinæ scriptore, qui e Dalmatia in Apuliam puer delatus, ibique diu commoratus fuit, & satis elaboratum de Tarantulæ natura & viribus commentarium edidit, tertiam de Tarantulæ veneno dubitandi causam desumit: inquit enim Baglivus (quod ante ipsum nemo dixerat) in Apulia non modo Tarantulas, sed etiam scorpiones mortu suo virus infundere. Quod si verum est, rectius scorpionibus, quam tarantulis venenum illud tribuendum est: consentientibus enim medicis scorpiones mordaces & virulenti sunt. Atqui scorpiones ut nusquam

quam non reperiuntur, sic in Italia frequentissimi sunt; rectius igitur quod Tarantulæ morsui venenoque vulgo referri solet, scorpionibus tribui debet. Attamen inauditum, scorpionum morsui venenoque musicam alibi, quam in Apulia opitulari; pariterque inauditum, ictsos a scorpionibus ad saltandum cogi. Quartam dubitandi causam a Ferdinando & Baglivo repetit; qui Tarantulæ morsum in Apulia ideo venenatum esse dicunt, quod hæc regio æstate præcalida sit. Quæ si vera esset virulentii Tarantularum morsus causa; in Sicilia & Africa, quæ Apulia fervidiores sunt regiones, æstivo tempore mordaciores virulentioresque forent Tarantulæ, secus atque experientia docet. Quintam dubitandi causam ab eisdem laudatis auctoribus desumit, testantibus, universim Appulos ad melancholiam proclives esse; cui vincendæ veteri quodam gentis more, ad musicam & choreas confugere. Quæ melancholiæ curandæ ratio apud Appulos adeo familiaris & certa perhibetur, ut quicunque seu labore, seu alia quavis causa humi jacere & sensibus destitui deprehendatur, a Tarantula demorsus credatur, & musica in vitam revocetur. Sextam dubitandi causam inde colligit, quod neque historici, neque medici, neque ipsa plebs Appula (quæ fere tantum patrio morbo corripitur) mentionem faciant loci a Tarantula demorsi, & antidoti demorsæ corporis parti (velut in ceteris venenatis ictsibus fieri solet) celeriter impositi. Quibus nostri dubitandi rationibus addi potest Richardi Meadii Viri Cl. animadversio. Hic enim auctor, qui pro Appulorum vul-

F

gari

gari opinione strenue pugnat, cum de Tarantula (de Venenis Tentamine II.) loquitur, hæc habet, quæ melancholicam Appulorum temperiem apprime confirmant: *Aliquid lucis*, inquit, ad intelligentiam naturam hujus veneni affert, quod Apulia Italæ fervidissima pars est, versus Orientem sita, tota æstate raro pluviis calorem temperaturis irrigua; adeo ut incolæ aerem spirent, pene dixerim, qualis ex carentibus fornacibus prodit. Itaque temperamento sunt sicco, quasi adusto; quod appareret inde, quod solent esse gracili corpore, pathematibus fortibus (obnoxii, quæ pernecessaria vox defit in omnibus, quas evolvi, editionibus) impatientes, ad rem gerendam celeres, ingenio celeri, expositi inflammatoriis morbis, phrenitidi, melancholie &c. similibusque, ut plures in hac sola regione stulti (stultos male confundit cum iracundis & calidis; sive, ut medici loquuntur, cholericis. Non enim stulti, sed ingeniosi acresque sunt Appuli, & ad iram, quæ furoris initium est, proclives) sint, quam in ceteris omnibus una Italiae locis. Quin quæ in aliis regionibus levis est melancholia, in hac ad maximam vehementiam perducitur: feminæ enim chloroticæ eadem fere, quæ Tarantati patiuntur, eodemque modo sanantur: parique modo scorpionis venenum his locis (adde in) effectibus curatione congruit veneno Tarantularum.

Observationem hanc maximi in hac quæstione momenti didicerat Meadius ex Valletta & Baglivo, ante quos Epiphanius Ferdinandus luculentius fusiusque proposuerat; hoc amplius, quod

me-

melandcholici Appulorum temperamenti causam inquirens, in alimenta densioris acriorisque materiae (cujusmodi omnia fere sunt, quae in Apulia solo proveniunt, eam recte contulerat); quaeque ut medicis notum est, sanguinem, ceterosque humores densiores, acioresque gignunt; quaeque jamdiu a veteribus melancholie, sive nigra bili alendae augendaque idonea sunt. Ex hac autem nigra bile, (quam Boerhaavius ut in naturali sanoque corporis statu negat, sic in morbo gigni affirmat, & probat) secundum veteres *melancholicum* delirium existit. Atque hic verus Appulorum morbus est, qui æstate, cum ingentis aeris solique fervore sanguis in praecordiis accenditur, exacerbatus, ea parit symptomata, quae propria sunt delirii *melancholici*.

Mirari autem subit, Vallettam, Baglivum, & Meedium (ne turbam medicorum memorem, qui quæcunque legunt audiuntque, sine delectu vera putant) non intellexisse, morbum Tarantulae morsui venenoque ab Appula plebe tributum, a *melancholico* Appulorum sanguine proxime, remote vero a densioribus acrioribusque alimentis ortum ducere. Mirabilius etiam est, Meedium, qui insanos Appulos, hoc est furori maxime obnoxios, & feminas *chlorosi* laborantes, *eadem fere, quæ Tarantati* (ut ipse cum Valletta loquitur) pati noverit, non perspexisse vulgi errorem, Tarantulae ictui venenoque morbi causam tribuentis. Tanta popularium errorum contagio est, ut etiam doctissimos homines inficiat.

Noster igitur acutissimæ naris vir, peculiarem

F 2

hunc

hunc Apuliæ morbum non negat ; sed ab Appulorum temperamento progigni cum Epiphanio Ferdinando, & Thoma Cornelio statuit. Error igitur plebis Appulae in eo versatur , quod Tarantulas morbi causam existimet , quæ tamen a crasso, acrique & immeabili sanguine , vi caloris æstivi seruado & qua per præcordiorum nervos, qua per compressionem cerebrum oblaedente , repeti debet.

Opinionem hanc suam primum a Ferdinandio , deinde atque expressius a Thoma Cornelio explicatam , novis ipse validioribusque argumentis confirmare satagit. Affert enim, notatique dignas, duas observationes , alteram ipsius Ferdinandi , alteram nobilissimi eruditissimique Lyciensis (cuius nomen reticet) , qui ratione ductus popularem opinionem repudiaverat. Prima est : eos plerumque Tarantula ici solere , qui diu abstinent concubitu ; quem melancholici ceteris vehementius appetunt . Secunda est : rusticam plebem , in primisque virgunculas , & salaciiores mulierculas, hunc in morbum delabi . Ex quibus conficitur, Tarantulæ titulo & specie *melancholicum* delirium, & hypocondriacum hystericumque morbum tegi . Ad quod delirii genus veterum Coryban tes , & Galli , Fanatici , aliterque olim vocati, non temere rediguntur. Quibus si addas , Ferdinandi , Baglivi , Vallettæ , aliorumque testi monio , perplures a Tarantulis intactos , eadem perpeti symptomata , cum recurrit anni fervor , quæ a Tarantulis demorfi patiuntur ; nullus restabit dubitationi locus , quin mirus Appulorum morbus a sanguinis temperie oriatur ; eo maxi me ,

me, quod locuples tefsis Ferdinandus affirmet, plurimos nullo musicæ saltationisque auxilio liberari. Postremo quis adeo plumbeus est, qui certiores patentioresque morbi causas cernens, ad virus Tarantulæ, quod neque rationi, neque experientiæ quadrat, & sine quo idem morbus toties existit, confugere velit?

Ne vero unis rationibus in re mere physica, eaque experimentis definienda contentus fuisse videretur; aliquot etiam experimenta in medium assert, quorum alia in hominibus, alia in felibus, in catulis, altilibusque dedita opera fuerant instituta; ex quibus tamen vel nulla, vel perlevis, & solius naturæ viribus curabilis secuta fuit noxa. Inter hæc illustre memorandumque illud jure vocat, quod in se cepit Bernardinus Clari-
tius non ignobilis celeberrimi Thomæ Cornelii discipulus. Hic de Tarantulæ veneno (quod, ut-pote Cornelii discipulus negabat) forte cum Dominico Sanginetio æquali suo (sed crassiore miner-va, & vulgarem opinionem mordicus tuente) differens, eo adductus est, ut a Tarantulis in brachio se morderi passus fuerit. Morsum hæc symptomata exceperunt: prima die dolor in minimo ejus bra-
chii digito: postridie vulnusculum in media sui parte rubellum, circumcirca livens; livorem vero flavus circellus claudebat: tertia die intumuit bra-
chium: quarta tumor evanuit, & una digitus do-
lor cessit; persistit vero rubor & livor. Inse-
quentium quindecim dierum spatio crustula ni-
gra in vulnusculi loco mansit; qua evulsa, suc-
cessit altera; intereaque livoris flavedinisque ali-
quid substitit. Nihil vero eorum, quæ Taran-
tulæ

tulæ morsum in Apulia sequi dicuntur, Claritius expertus fuit. Contra integre convalescere, & neque sopore; neque præcordiorum anxietate; neque ullo imaginationis vitio correptus est; neque saltandi cupiditatem, idoneo etiam adhibito sono irritatus, animadvertisit. Tantum (quod Bulifonius, vulgaris opinionis defensor acerrimus, de suo fortasse adjunxit): mense post Claritius nescio quo morbo (nam explicari is debuisset) tentatus, patriam repetivit, ubi paullo post confirmatus, valens Neapolim reversus est; neque in posterum, quoad vixit, eorum quidquam, quæ a Tarantula demorsi perferre dicuntur, in se observavit. Quod Claritii experimentum in corona eruditissimorum Civitatis Virorum captum (velut apposite noster advertit) majoris ponderis est, quam vel millenæ plebis Appulæ contrariæ narrationes. Baglivus a Bulifonio hujus experimenti certior factus, mentionem ejus fecit in suo *de Tarantula* libro, cap.8. historia xi. Ex quo experimento consequitur, Tarantulas irritatas, aliquando mordere, sed vel nullo, vel exiguarum virium veneno inficere: nam Claritius nullo vel interius, vel exterius alexipharmacum adhibito, naturæ sponte sanus evasit: tum quale id cunque sit Tarantulæ venenum, haud atrocia & lethalia illa symptomata inferre, quæ prædicat Apuliæ plebecula: deinde a Tarantula demorsos sine musica sanari: postremo a musica saltandi cupiditatem non concitari. Neque ullius momenti est quod addit Bulifonius, Claritum ab experimenti die, insequenti mense, nescio quo morbo correptum fuisse, ideoque in patriam remigrasse. Nam & de Bulifonii fide, utpote vulgaris

garis opinionis sectatore, non injuria dubitari potest: & quamvis morbus hic a Tarantulæ veneno ortum habuisse dicatur; tamen levis, & nativi aeris respiratione celeriter depulsus fuit, & sine musica, saltu, & sudore. Quod si Claritius alia qualibet causa seu ad illam usque experimenti horam in corpore latente, seu post consecuta obiisset; nulla justa suscepit ex Tarantulæ morsu veneni conclusio inferri poterat, nisi & accidentia illa superius memorata supervenissent; & Claritius se musica refici, & ad choream provocari sensisset. Falsa igitur & plane ridicula vulgaris illa opinio est, singulis annis, morsus die revertente, ab integro latens virus reviviscere, eundemque morbum, eademque symptoma regnere. Veri namque similius est, melancholicos, æstate recurrente (quo anni tempore vel fani in phrenesim, & maniam aguntur) ob calorem rursus delirare, quam ob fidum Tarantulæ venenum reviviscens. Lues enim veneria, morbique alii, qui statim temporibus recrudescent, cum Tarantulæ venenatorumque aliorum animalium morsibus perperam comparantur. Veneria namque lues, si recte tempestiveque curetur, non renascitur, nisi nova contagione contrahatur. Nec enim vel medicis, vel ægrotis credendum est, qui opinantur, semel contractam, numquam ex toto extingui; sed tota fere vita statimque temporibus exfuscati. Cujus erroris duplex est causa: altera, quod tum vere recrudescit, cum non radicitus primum profligatur; altera, quod pudoris causa persæpe ægroti novam contagionem reticent occuluntque. Alii

vero morbi, ut comitialis, ideo statis temporibus redeunt, quod eisdem quoque temporibus causæ, quæ primum illos excitarunt, iterum oriuntur; iteratisque astibus solidæ partes ita viantur, ut facile dein quacunque levi causa oblaedantur. Nemo tamen dixit, vel fando audit, hominem viperæ, scorpione, vespa, alioque venenato animale demorsum, si opportune curatus sit, ab integrò singulis annis, statisque temporibus, nisi rursus mordeatur, eadem symptomata experiri. Quam vero late pateat isthæc nostri doctrina, nemo non intelligit.

Omnibus igitur recte putatis concludit noster, Tarantulæ morsum, si corpus eis humeribus præditum sit, qui per se delirium *melancholicum* facerent, tamquam equo currenti calcar addere; sin minus, nihil amplius, quam quod Claritus in se expertus fuit, efficere.

Posthæc musicæ vires medicas, & quatenus, quibusque morbis prodesse queat, definit. Veterum loca, in quibus ad dolores & venena laudatur musica, erudite ac physice inquirit, vulgique errores, antiquorum auctoritati nimium addicti, detegit & refellit. Objectis a vulgaris opinionis defensoribus ita respondet, ut omnibus, qui veritatis studiosi sunt, satisfaciat. Eruditio, critice, eloquentia, etruscique sermonis puritas satis commendari non possunt. Cur vero tertiam lectionem, qua sententiam suam plenius, novisque Claritiano similibus experimentis confirmare pollicitus fuerat, quamque scribere occuperat, absolvere noluerit, mihi obscurissimum est. Attamen quod ad questionis nodum pertinet, satis superque prima
& se.

& secunda lectione solvit ; sanioresque physicos, quos inter Morgagnum, Hallerum, Pringlium, & James (Lexici medici auctorem) in suam sententiam pertraxit. Unum, Cl. alioquin Virum, Meedium, qui vulgarem opinionem jam pridem amplexus fuerat, pervincere non valuit. Quod Meadio pervicaciae (in tanto Viro non excusandae) notam quandam inussisse, æquus quilibet questionis æstimator fatebitur. Apud nos quidem , ex quo nostri auctoris lectiones de Tarantula prodierunt, sensim lusus , quos æstivo tempore edebant Tarantula demorsi, rariores facti , penitus desierunt. Haec tenus de Tarantula . Ad Vesuvii conflagrationem , quod erat alterum , progredior.

Vesuvius , qui septem annos pene quieverat, anno, ut dixi, MDCCXXXVII. iterum violenterque conflagravit . Quæ res Carolum Regem , qui tertio anno ante Neapolim venerat , non mediocriter movit spectaculi novitate . Quamobrem Cælestino Galiano Lyceo Præfecto mandavit , ut ab Academia (cuius supra memini) de illo naturæ phænomeno quam accuratissime scriberetur. Galianus vero , qui nostri ingenium , doctrinam, atque scribendi artem optime noverat , hoc ei negotium dedit . Academiæ tamen nomine , in sequenti anno commentarius italice prodiit ; tantaque externorum physicorum voluntate exceptus est , ut eodem anno Parisiis gallice redditus , Serenissimo Delphino fuerit nuncupatus . Mox Caroli jussu latine italiceque magnificentius excusus fuit . Id operis occasionem fortunamque spectat . Nunc de ejus pretio paulo fusius dicendum est .

Ac

Ac primo illud notabile hic habet commentarius , quod cum italice scriptus fuerit , deindeque in latinum (contra quam fieri oportebat). translatus ; tamen qui utrumque versaverit , uter prior , posteriorve fuerit , non facile divinaverit : uterque enim nativi sermonis proprietate venustateque legenti se pariter probat . Quod quam arduum sit praestare , norunt qui utriusque sermonis vim & ingenium lectione usque didicerunt . Cum igitur in Vesuvii conflagratione describenda illustrandaque historici simul & philosophi personam gerere oporteret , ad ejus personæ gravitatem noster exegit stikum . Porro qui lectiones academicas de Tarantula cum hoc de Vesuvii conflagratione commentario comparaverit , nisi certo ante comperiat , ejusdem auctoris utrumque opus esse ; si autem sibi facile persuaserit , tam versatili ingenio quemquam esse , qui pro re natâ modo copiosus & eloquens ; modo disertus & elegans ; modo pressus & planus ; modo acutus & concisus esse sciat . Adhac per paucos reperias , qui latino & que ac vernaculo sermone , prout res ipsa postulat , eruditis auribus satisfaciant . Hanc pro argumenti varietate variam scribendi rationem a Cicerone noster didicerat , quo non alter inter antiquos & oratoris , & philosophi , & historici , & doctoris , & faceti , & irrisoris personam melius sustinuit .

Commentario praefatio preponitur , qua universem de ignivomis montibus , & telluris facie identidem immutata historice , ab eis usque temporibus ordiendo , differit , quorum vel seobscura apud Græcos mentio invenitur . Exinde ad

no-

nostra Campaniæ loca gradus fit , & de Vesuvio , deque Puteolanis , Pithecanisque antiquis recentibusque conflagrationibus fuse disputatur . Quæ autem & quanta ingenii , doctrinæ , criticae documenta huc noster afferat , lector melius intelliget , quam ipse exposuerim . Illud mihi , præ ceteris , laudabile visum est , quod incertis in rebus optimam philosophandi rationem iniverit : nimirum neque conjecturis nimium indulgendo , neque probabilioribus pertinaciter repugnando . Atque inde factum arbitror , ut omnibus , qui ante , & post ipsum de aliis Vesuvii conflagrationibus scripserunt ; unus (Borellium tantum excipe , qui , ut omni geometrico pulvere & abaco instructus , absolutissimum de Aetna conflagratione , quæ sua ætate , seque spectante accidit , librum conscripsit ; quem sibi noster in suo commentario tamquam exemplar proposuit) sapientiorum judicio palmam præripuerit .

Commentarius septem in partes (capita vocat auctor) digestus est . Prima ephemeridem complectitur accuratissimam totius conflagrationis & phænomenorum , quæ ab initio ad finem acciderunt , una cum tabula varii ponderis & caloris atmosphæræ , & ventorum generibus ; qui interea observati sunt . Opportuneque arrepta occasione , de signis sermo fit , quibus Vesuvii accolæ futurum incendium , vel terræmotum prædicti opinantur , eaque observationibus fallacissima demonstrantur . Post veterum quorundam physicorum opinio de ventorum vi ad Vulcanorum excitanda , vel extinguenda incendia proponitur , & confutatur . Tum de ingenti aquarum copia , quam anno MDCXXXI .

ex imis radicibus Vesuvium e mari exsorbusse, & per fauces magna cum circumpositorum agrorum accolatumque clade rejecisse, memoriaz proditum est, verba fiunt; & vulgaris opinio convellitur; & vera novi admirandique phænomeni causa ex immodicis imbribus, qui paulo post incensionem & igneorum torrentium effusionem deciderant, & per bitumineam minime bibulam montis superficiem, nuperrimisque igneis torrentibus contrataam complanataaque celerrime totique in subjectam planitiam defluxerant, historice ac physice explicatur.

Secunda versatur in torrentium igneorum descriptione, eorumque altitudine, longitudine, latitudine, calore, motu, mirisque effectibus explicandis. Appositeque animadvertisit, istiusmodi torrentium mentionem historicam neque a Plinio, diligentissimo ejus conflagrationis observatore, in qua interiit avunculus, neque ab aliis usque ad Cassiodorum inveniri; qui eorum expresse meminit. Atque hinc recte concluditur, Vesuvii conflagrations non uniusmodi semper fuisse, tam si vehementia & duratio, quam si phænomena spectentur. Nam sicut nemo ante & post incendium anni MDCXXXI. torrentium aquæ verbum fecit, quia nec ante, nec post obvenerant; ita rationi consonum est credere, in conflagratione a Plinio observata descriptaque, igneos amnes non existisse. Quod ex ultima Vesuvii conflagratione uberior evincitur, in qua totus mons a radicibus ad verticem ardere videbatur, jucundissimo, nec ante a quoquam viso descriptoque spectaculo. Ab his ad mensuram materiaz, igneorum amnum for-

forma eructatæ , gradus fit .

Tertia describit notatu digniora de materia & vi memororum igneorum torrentium . Expenditur enim fluor materiæ , cum e montis faucibus , aut diruptis lateribus erumpit torrentis forma ; & liquido bitumini , aut vitro fuso recte comparatur . Tum materia ipsa torrentium cum , fluore amissio , in solidissimum massam coalescit , proprius examinatur , & ad bituminis naturam quodammodo redigitur . Attamen quæritur , num eadem omnium ignitorum torrentium materia , an diversa putanda sit . Eadem namque materia , pro diversa ignis intentione magis , vel minus fluxilis , adeoque aptior , vel ineptior ad motum reddi potest . Quod observationibus confirmatur : in eadem enim Vesuvii conflagratione torrentes alii fluxiliores celerioresque , alii crassiores tardioresque visi sunt . Veruntamen cum diversæ densitatis materia eodem igne , non eodemmodo liquefacit & dissolvatur ; sapienter quæstio in medio relinquitur . Inde torrentium universorum massa in extimam & intimam partem distinguitur , & utriusque differentiæ exponuntur . Suprema enim , sive extima , citius defervescit & solidatur , citiusque motum amittit ; interior diutius calorem , molliam & fluorem servat ; itaut , dum exterior frigefacta & solida subsistit , interior calida , liquida , & fluida sit . Quod secus habet in veris amnibus ; qui eo celerius delabuntur , quo ab origine magis redundunt , nisi in planos & latiores alveos deferantur : argumento sat evidenti , igneorum torrentium materiam natura sua tenacem esse , & ignis vehementia liquefieri . Noster nihilominus conatur

tur evincere, torrentium materiam primitus liquidam esse; post, paulatimque, ignis vi remittente, duritiam & soliditatem acquirere. Illud quidem vere acuteque adjungitur, torrentium materiam non ex diffractis comminutisque lapillis, & ignis vi eliquatis, sed ex alia longeque diversi generis materia constare. Posthac lapillorum, arenæ, & scobis copia, quæ in torrentium superficie (crusta vulgo appellata) invenitur, ad severum examen revocata, non ex ipsa igneorum torrentium massa, alienas levioresque partes ad superficiem expellente (velut in fusione metallorum, ceterorumque fossilium media inter metalla & lapides naturæ observatur); sed ex lapillis, arena & scobe, quæ in via torrens ipse reperit, secumque abripit, oriri ostenditur. Alia quoque bene multa, scituque nec injucunda, nec supervacua subjiciuntur; quæ, quia paucis exponi nequeunt, rectius prætermitto. Tantum breviter innuo, recte nostrum ex duritate & coloris discriminè torrentium ætatem discerni posse affirmare. Nam præter profunditatem, quæ quo major est, eo vetustiores torrentes indicat; major durities & color obscurior, ferreoque similius, vetustiores; minor durities & color dilutior, pro minoris duritiei, & dilutioris coloris gradu, recentiores significat.

Quarta pars in torrentium materia, sive natura, inquirenda tota insunxitur. Atque hæc, ut arbitror, ceteris utilior & abstrusior pars est. Primo igitur noster duritiam & pondus deservefactæ solidaque torrentium massæ perpendens, metallicam ejus materiam videri non difficitur. Cum vero malleo renitatur, neque mollescat & du-

ductilis fiat, sed auctis & iteratis iactibus frangatur; ad lapideam potius naturam redigi putat. Secundo quoniam intuenti colorem ferri exhibet; & in suprema sui parte spumam ferri exusti similem præfert, aliquid hujus metalli admistum habere jure conjicit. Tertio hanc ferri partem magnete confirmari ait: in frustulis enim recens concreti torrentis, magnetis admotu, motum quandam excitari observavit, qualis in ferro, ferrique scobe a magnetis accessu exoritur. Tantum hic hæfisse visus est, quod non ita proprium & privatum ferri sit ad magnetis accessum moveri, ut non aliquot aliis corporibus, præsertimque arenæ, id communè non sit. Quarto ceterorum tam quæ pretiosa, quam quæ vilia metalla dicuntur, nihil suis Academicorumque experimentis compertum narrat, quod eorum quidpiam inesse probet. De gemmis, quarum in recentiorum conflagrationum torrentibus copiam se reperisse Clarissimi quidam viri affirmarunt; nos ter ne verbum quidem facit; nisi, quod de perlucidis quibusdam concretionibus, crystalli speciem referentibus, innuit, de gemmis hisce accipi debere quis suspicetur. Quinto stibium, & bismuthum (illud vulgo *antimonium*, hoc *marchasitam* vocant) & lapidem specularem (sive *talcum*) manifeste deprehendi testatur. Sexto in eis omnibus, quæ a Vesuvio effunduntur, sal, sulphur, & liquidum bitumen inveniri, præter omnem dubitationis aleam positum esse affirmat. Hoc autem bitumen (quod accusis petroleum dicitur, atque idem est cum naphtha) fatis & manifestum & copiosum est. In magnis autem Vesuvii conflagrationibus præter flam-

flammam & torrentes igneos , de quibus supra locutus sum , cinis ejicitur ; qui nonnunquam niger & unctuosus est , nimirum bitumine hoc liquido intime largeque imbutus . Sulphur vero omnium maxime conspicuum est , quod colore , odore , & copia cuicunque se manifestat ; & quod peraque e rimis , atque e craterे montis sumi specie exhalat , ad saxa allabitur , fluoremque amittens , coit , & suo se colore prodit . Sal Vesuvii , verus ammoniacus sal est , ei simillimus , qui Puteolis e sulphuraria colligitur . In cuius Vesuviani salis natura , viribus , & differentiis a vulgari sale ammoniaco describendis multus , accuratusque noster est . Insuper acute observat , ferrum , stibium , bismuthum , lapidem specularem , petroleum , sulphur , & sal ammoniacum , ad immanem concretorum torrentium massam comparata , tam exiguae quantitatis esse , ut inter illorum principia referri nequeant . Hinc ultimo transit ad ipsam torrentium materiam definiendam ; qua in re candide , ut solet , Borellii sententiam amplectens , & illustrans , integrum ejus caput XII . *De origine & productione vitrificatae materiae fluidae & voraginebus Aethereis ejecta* transcritbit . Huc autem tota Borellianæ doctrinæ redit summa : torrentium materiam , cum fluens est , vitro fuso ; cum concrevit , vitro solido , persimilem esse . Omnibus enim recte collectis collatisque effectibus fluentium & solidatorum torrentium , nulla rationi , atque experimentis magis consona videtur opinio , quam quæ statuit , illorum materiam e fas , lapillis , & sabulo conflari , ignis vehementissimi

tissimi vi eliquatis : quæ famen opinio recte intelligenda est , ne cum paulo ante dictis pugnet . Nam et si sulphur , naphtha , & inflammabilis quævis alia materia igni concipiendo aptior sit ; tamen in flammam & fumum tota dissipatur . Contra saxe , lapilli , in primisque fabulum (quod , ut chemicorum vocabulo utar , totius massæ basis est) cum igni resistunt , tum igne diutius ac vehementius agente , in liquidam massam vitro fuso similimam abeunt . Atqui pondus , durities , fragilitas torrentis Aetnæ , & Vesuviani concreti cum vitro solido mirifice congruunt . Quare torrentium Aetnæ & Vesuvii , nisi eadem prorsus est materia cum vitro ; ei quidem persimilis credi potest . Cui doctrinæ illud tantum obstat , quod vitrum pellucidum sit , torrens autem Aetnæus & Vesuvianus obscurus . Noster autem huic argumento ita respondet , ut Borellii doctrinam magis confirmet . Nam si vitro , cum funditur , fossilia quædam immisceantur , pro eorum natura , colore , & modo vitrum varie coloratur ; & alias durius , alias fragilius redditur . Quum igitur tot diversi generis fossilia in Aetna & Vesuvio reperiantur (quorum aliquot manifestiora memoravi) ; haud mirari subit , cur torrentes tot immisisti fossilem dissimilimorum partibus , pelluciditatem amittant . Cetera pulcherrimaque a Borellio nostroque allata de varia ignis efficacia , & variis corporum misturis , *menstruisque* diversi generis ad varia corpora dissolvenda & commiscenda idoneis ; quæque propositam doctrinam plane demonstrant , specimini brevitas addi vetat .

Quinta pars historice ac physice cineris la-

G

pi-

pidumque projectionem explicat. Qua in re cum nihil subtiliore indagine dignum occurrat, suam noster criticam & eruditionem uberius expromit. Cinis nunquam in magnis, vel modicis incendiis deesse solet; nonnunquam tamen prænuntius; nonnunquam vero comes est flammarum, & lapidum. Quin non raro fumi specie emittitur, non prægressis, neque consequentibus flammis & lapidibus. Aliquando ingens cineris vis erumpit, & late per loca circumjecta, campos agros, oppida dispergitur, & frugibus, plantis, arboribus, domibusque gravia infert mala. Inter alia vero duo notatu digna cinis hic habet, a veteribus nuperisque descripta: horum alterum est, quod aliquando copia & opacitate sua sic aerem obnubilat, ut solis radios ex toto intercipiat (quod anno MDCCVII. accidisse testantur senes); alterum (neque id semel observatum fuit) quod nonnunquam ad longe diffita loca, Syriam, Constantiopolim, & Aegyptum usque proiectus fit. Mirabilius tamen est, quod aliquando eodem tempore oppositas in regiones pervenerit. Quod cum ab antiquis recentibusque gravissimis scriptoribus litteris mandatum sit, in dubium revocari non potest. Noster autem recte opinatur, tum id evenisse, cum venti vehementius spirarint, secumque cinerem continenter & magna copia a monte ejectum vixerint. Etenim credibile non videtur, sine ventis cinerem ea sola vi, qua a monte expellebatur, tam longe progredi potuisse. Quod ipsa directio ostendit: nam alias ad orientales, alias ad occidentales longinquas regiones perlatus est. Ac si oppositas in plagas aliquando devenerit; non ita

ita accipienda res est, ut eodem prorsus temporis articulo id evenisse putandum sit. Siquidem fieri potest, ut vel diversi vel oppositi inter se venti diversis horis ejusdem diei, vel diebus proxime consecutis, sibi successerint; qui pro sua quique directione secum cinerem abripiendo, in oppositas regiones deportarint. Lapidum neque moles, neque numerus idem semper est. In magnis conflagrationibus una cum flamma & montis boatu immania saepe saxa in aerem projiciuntur, quæ pondere suo rursum delabentia fragorem edunt. Cum ingentibus hisce saxis minores plures, innumerique minutissimi lapides profluent, qui grandinis instar late diffunduntur. Quorum omnium ortum & causam eandem noster cum Borellio putat; nisi quod in materia ortuque cineris nonnihil ab eo discrepat. Quædam circa arenæ naturam, originem ac differentias scite opportuneque interserit. Post noxam, quam agris & minutis animalibus cadens, terræque infidens infert cinis; & feracitatem, quam gignit, cum solvitur & glebis altius permiscetur, describit.

Sexta pars agit de mephitibus, quæ flagrante Vesuvio exoriuntur, eoque deflagrante cesant; obiter vero de aliis mephitibus, quæ subinde in Herculanensi Puteolanoque agro, & aliquando in ipsa urbe Neapoli, cum altius effuditur terra, inveniendæ derivandæ aquæ, aut ædificandi gratia, erumpunt. Nec vero auctōribus, qui antea dataque opera (in quorum numero principem locum merito occupat Leonardus Capua) quidquam detrahitur; quamquam ab eo-

rum placitis nonnunquam diversa , observationibus ita docentibus , proferuntur .

Ultima tandem pars Vesuvii statum & formam exhibit post conflagrationem anni MDCCXXXVII. usque ad aliam proxime consecutam . Quod re-
cte factum esse , proclive est intellectu : nam in singulis conflagrationibus , potissime vero in magnis , Vesuvii facies immutatur . Id autem , nisi tabulis exquisite repræsentetur , nunquam verbis satis explicatur . Unde si qui prægressas incensio-
nes ad usque illam anni MDCXXXI. posterorum memoriæ mandarunt , varias Vesuvii formas di-
ligenter exposuissent , accuratam ejus vicissitudi-
num historiam haberemus , non parum phænome-
norum causis lucis allaturam . Noster igitur , cui perspectissimum hoc erat , sedulo id exsequi studuit ; ceterique insecurarum conflagrationum scriptores , ejus auctoritate permoti , eatenus imitati sunt , ut nonnulli hoc unum operæ pretium fecisse visi sint . Quod mihi ita probatur , ut delectationi potius , quam philosophiaæ servire videatur . Pri-
mo definit noster laxiorem montis ambitum , ab imis , ut dicam , radicibus , cum incipit attolliri ; tum arctiorem , cum manifesto assurgit . Secundo veram ejus altitudinem metitur a maris libella . Tertio formam turbinatam describit ; qualis lon-
ge intuentibus appetet . Quarto verticem ipsum designat , duas in partes jamdiu discissum ; qua-
rum altera , quæ meridiem spectat , ignem , su-
mum , lapides , & cinerem emittit ; altera , quæ septentrionibus obvertitur , quantum ex historicis monumentis colligi potest , nihil hujus , ad hunc diem fecit . Quinto describit summitatem partis ,
seu

seu verticis meridionalis, fere circularem; ejusque aream, & voraginis magnitudinem ac profunditatem ingeniose determinat; non illa tamen accurratione, quam geometra, naturæ incessu voraginis imperitus, desideraret. Ut enim accurata profunditatis ejus dimensio fieri possit, in voraginem ipsam descendere oportet, apteque in fundo locandum est organum, quo triangulum illud construatur, e quo problematis solutio pendet. Hic autem descensus, sine manifesto vitæ discrimine, fieri non poterat. Eo igitur confugiendum fuit, ut ex tempore, quod faxa e summitate voraginis ad lineam deorsum jacta insumebant, quoad fundum pertingerent, ejus profunditas, sive altitudo æstimaretur. Quæ æstimatio, et si ab accurratione trigonometrica aberrat; unica tamen fuit; quæ tum occurrit Academicis; quæque, velut optime noster animadvertisit, putatis putandis, satis accurata credi potest. Quamquam enim non æquabili, sed accelerato motu gravia delabi notum est; tamen faxa et si ad perpendiculum demissa, pro voraginis tamen asperitate, pluries a recto cursu deflectunt, & tanquam per plura inæqualiter inclinata plana delabentia, nonnihil retardantur; itaut sine notatu digno errore, velut æquabili motu delata concipi possint. Aliam etiam rationem, eamque minime contempnendam addit ex ipsa temporis mensura, scilicet ex pulsuum arteriarum numero desumptam. Etenim sicut in naturali hominis statu singulæ arteriarum pulsationes minuto temporis secundo respondent; ita in præternaturali tempus id variat, & in febrili duæ, vel etiam tres eodem minuto secundo absolvuntur.

Is autem, inquit noster, qui arteriarum pulsus in se numerabat, febrentis instar, celeriores pulsationes habebat: nam magno nisu ad crateris summitatem adscenderat, & qua densioribus sulphuris halitibus, qua æstivi temporis calore angebatur. Proinde majus spatium a demissis saxis accelerato motu cadentibus percursum, satis corrigebatur ad auctum pulsationum numerum, diminutumque tempus exactum. Utriusque rationis igitur momentis bene perpensis, sic æstimata voraginis profunditas veritati proxima credi debet. Hoc autem pacto æstimata *cannarum* 84. reperta fuit. Sexto internam voraginis faciem asperrimam; spiracula fumum exhalantia; sulphuris, diversique generis salium & cineris copiam fundo insidentem describit. Cum vero per eos dies, qui observationem hanc proxime præcesserant, multum pluisset, lacusculi modo fundus in devexiore sui parte aqua ad duos palmos & amplius replebatur. Erat autem aqua, ut noster inquit, *liveda*, *tepidæ*, & prope lacus oram *spumosa*, saporiisque molesti, ex sulphureo nimirum & salino quodammodo compositi. Septimo voraginis hujus magnitudinem quamproxime determinat, & inde quantum aquæ anni spatio (ex Cyrilli doctoris sui decennali calculo pluviae in Neapolitanum solum decidentis) ea colligi possit, probabili calculo statuens, satis eam esse tot medicatis aquis, circa Vesuvii radices prosilientibus, sustentandis ostendit. Vim autem aquarium medicam, uti paullo ante dicta consideranti patet, ex tot sulphureis, ferreis, salinique diversi generis particulis solutis permixtisque deducit; & similium, quæ

quæ ad Echiaë montis radices Neapoli, & quæ Stabiis, & Puteolis, & Aenariæ, ad aliorum montium radices uberrime scaturiunt, exemplo illustrat. Alia, quæ in transitu adnotat, ne prolixior sim, perinvitus omitto. Atque hic de Vesuvii conflagratione commentarius inter ceteras præclarasque nostri lucubrations primam laudem meruit. Ad reliqua nunc opuscula, quæ deinceps edidit, temporum habita ratione, ut insti-tui, exponenda pergo.

Anno MDCCXLIL Turcarum Imperator Carolo tum Siculorum Regi in amicitiæ tesseram pulcherrimum Elephantum dono misit. Rex autem, qui antiquitatis, naturalisque historiæ erat cupidissimus, postquam pluries attenteque tantum animal inspexit, & oculis animoque satisfecit, Galiano dixit: volupe sibi fore, si Seraus (cujus ipse ingenium doctrinamque ex Vesuvii commentario perspexerat) elephantorum, de quibus tam mira vulgo prædicantur, indolem naturamque vere ac dilucide sibi exponeret; ne aut fallacibus mirabilium narratoribus cum vulgo deciperetur, aut nimio errandi metu, veris etiam ejus proprietatibus fidem derogaret. Regis voluntatem Galianus nostro significavit; qui statim operi manum admovit; sed lente, ut in proverbio, festinando, quo plenus accuratiusque Regis voluntati obsequeretur. In hoc cum esset, ecce tibi præter omnium exspectationem juvenis quidam gloriofus libellum de elephanto italice scriptum, antequam suum noster ederet, divulgavit; eo confilio, ut quam Rex nostro gloriam destinarat, ipse per injuriam occuparet. Longe tamen aliter, quam animo suo

præceperat, res cecidit. Nam & omnibus insolens iniquumque id ausum visum est; & nostro, quem privatim tangebat, usque adeo commovit bilem, ut etruscam festivissimam epistolam scribere occœperit, qua illum non atticis salibus, neque falsioribus romanis, Ciceroni probatis, sed patriis atellaniis, ut merebatur, ita pupugit, ut ad pœnitentiam adegerit, & tota reliqua vita pudentiorem prudentioremque reddiderit: erat namque noster melancholicus, adeoque neque ad inferendam cuique injuriam, neque ad tolerandam comparatus. Ut vero ira deforbuit, & ratio successit, epistola supersedit, juvenique veniam petenti libenter dedit; &, in quo impensius laudatus fuit, fautor etiam exstitit. Nam ut gloriōsius est injurias remittere, quam ulcisci; ita cum imbelli configere, forti viro turpe est. Quantulumcunque id vero epistolæ fuit, quod iratus in eum scripsit, eruditis certe perplacuit: non modo enim liberalium salium jocorumque plenum est, sed eruditionis reconditæque doctrinæ, prout argumenti genus ferebat, satis continet. Sedato dein animo, commentarium de elephantorum natura & proprietatibus etrusco pereleganti sermone incepit absolvit, & publicavit. Quod argumentum cum a veteribus Græcis Latinisque (quibus, quam nobis, compertius id animal fuit) prolixè tractatum, iteratisque nuperorum observatis plane exhaustum esset; in eo ipsi laborandum fuit, ut nihil scitu necessarium omitteret, ita vero afferret, ut novi specie delectaret; tum, ut quæ aut implexius, aut obscurius veteres narrassent, clarius explicatiusque proponeret. Quæ duo mirifice prorsus exsecutus est. Insu-

per

per quædam veterum loca vel male a nuperis intellecta , vel seu inscitia , seu negligentia operarum depravata , rectius exposuit & veræ lectioni restituit . Præterea vulgares aliquot errores sustulit , & novas aliquot observationes adjecit . Eapropter classicos veterum , recentiorumque autores , qui ad ætatem suam de elephantorum natura , ingenio , vietu , moribus scripsierunt , evolvere debuit , ne quid notatu dignum præteriret ; neve , uti novum quod ab aliis animadversum fuerat (quod non pauci peccant) obtruderet . Ab his , quæ Elephantorum naturam generatim spectant , ad particulares & mirabiliores eorum proprietates progrediens , externarum omnium corporis partium formam , situm , magnitudinem , & usum exponit . Post de proboscide fusus & accuratius differit . Deinde ad elephantos funambulos dighediens , erudite acuteque , quomodo permira res illa , & fabellam redolens , intelligenda sit , edocet . Eruditiohis quoque gratia discrimina inter feroce s & dociles , & albos & fuscos elephantos affert , breviterque de voce (quam barritum Romani dixerunt) & de molesto odore , quem ab eis emitte veteres quidam memoriarum prodiderunt , disceptat . Nihil , ut me paucis expediam , eorum prætermittit , quæ de tanto animali ab antiquis notata sunt ; ea tamen ratione semper utens , quæ vera a falsis , & credibilia ab exaggeratis admirandisque discernit . Quæ quidem seu ratio , seu critica (ut nunc vocari mos est) in omnibus auctoris nostri scriptis ita perspicitur , ut maximum eorum pretium faciat . Postremo ad Elephantum , cuius causa commentarium scribere jussus fuerat a Rege , deveniens , pri-

mo

mo, quod ad totius corporis effigiem, bubalo similem esse demonstrat; deinde totius corporis magnitudinem & singularum partium (longitudine, latitudine, altitudineque accurate dimensis) definit; adiecta in commentarii calce animalis figura in æs, ut vocant, exquisite incisa. Interioris tantum fabricæ nihil addit tum quod vivi ejus animalis natura & ingenium ab eo quæsita fuerant; tum quod aliorum ejus generis demortuorum nulla ei fuit nec incidendi, nec inspiciendi copia. Ejus vero fabricæ noscendæ cupidis, auctores, quibus eos dissecandi opportunitas obtigerat, satis esse creditit indicasse.

Anno MDCCXLII. Aper in venatione a Rege occisus, ac de more exenteratus, ingentem vesicularum lympha turbidula oppletarum copiam in imo ventris cavo ostendit; quæ insolita observatio Regi relata, sciendi avidissimum ejus animalum impulit, ut noster illius phænomeni causam scrutaretur, atque describeret. Quod ipse tam sedulo fecit, ut inde obscuriorum quorundam diuturnorum abdominis affectuum in hominibus sedes & causas explicuerit. In opusculi vero fine pulcherrimam Vitruvii animadversionem e latrone in etruscum ab se feliciter versam affert, quam cum sententiam suam de vesicularum ortu in Apro ulterius confirmat, tum veterum morem illum, brutorum animalium exta consulendi, ad locorum delectum in extruendis urbibus, haud futilem, aut superstitionem esse (quemadmodum nuperi quidam veterum contemptores existimarunt) sed physica ratione niti probat. Sanus enim, aut morbosus viscerum status in brutis animalibus, salubrem, vel

vel insalubrem victimum, adeoque aeris & aquarum ejus loci salubrem, vel noxiā qualitatem indicat. In eo tamen veteres longe fallebantur, quod eorum etiam, quae impendebant, aut quae ipsi aggrediebantur, latum, vel tristem exitum a sanis, aut morbos brutorum animalium exercitis prænoscí opinabantur.

Anno MDCCXLIV. VIII. Kal. Febr. cum in regiis septis mortuus esset Leo, & omnium belluarum, quae ibi morerentur a sapientissimo Rege, ad physicos usus, Academicis dissectio permitteretur; statim e re putavit noster, Leonem illum diligenter exterius primo observare atque describere; deinde interius per omnia rimari. Propterea accuratissimam ejus Leonis physicam & anatomicam historiam scripsit; qua, collatis celebriorum auctorum (Thomae Bartholini, Academicorum Parisiensium, Laurentii Wolffstrigeli, & Olai Borrichii) similibus observatis, quosdam eorum lapsus detexit, & quædam inter physicos & anatomicos non satis adhuc comperta de Leonis fabrica (modo & in hoc animali, quemadmodum & in homine varietate sua natura non ludat) certius definivit. Universim tamen affirmat, fibras, membranasque Leonis omnes præduras esse; musculos vero soliditate & magnitudine insigniores; cor maximum & solidissimum; cerebrum, pro corporis mole, parvum (non adeo tamen parvum, ac Parisinis Academicis visum dimensumque fuit); tracheam magnam (unde vox Leonis horrendum sonans); oculos, felium instar, mobili adnata præditos, & idcirco modo contegi, modo detegi (ex quo torvus Leonis intuitus). Cetera sci-
tu

tu quoque pulchra , maxime de anteriorum pedum unguibus , & quibusdam musculis , brevitas gratia omitto . Unum me satis non intellectusse fateor , de singulis internis partibus distinete nostrum locutum ; de nervis , arteriis , & venis ne verbum quidem injecisse . An quod ab aliis partes hasce accurate descriptas invenerit ? Ipse namque ab aliis occupata , nisi res flagitaret , nunquam iterum tractare moris habuit . An quod longo mōrbo extinctum animal gravi halitu ab ulteriore inquisitione ipsum deterruerit ? Id mihi verius videtur . Nervorum enim moles , & vasorum robur & magnitudo , ad vires æstimandas plurimum conferunt .

Eodem anno MDCCXLIV . v . Id . Decembr . Antonii Leprotti Archiatri Pontificii hortatu & Cælestini Galiani Præfecti Lyceo auctoritate epistolam etruscam de contagione pestis adversus Cl . Chycoynæum Galliarum Regis Archiatrum scripsit , eidemque hortatori Leprotto dicavit , ut ea super re federet judex . Quod Leprotti judicium fuerit , mihi prorsus latet ; cui tanto post Leprotti responsionem legere non contigerit . Certum tamen habeo , Leprottum nostri sententiam confirmasse : nam Galianus , qui Leprotti amicissimus erat , & in rebus medicis ejus judicium maximi faciebat , contagionem pestis inter physica axiomata numerabat . Chycoynæus igitur , ut ad rem deveniam , Chirachii opinionem amplexus , contagionem pestis , commentum esse multis rationibus probare annis , non paucos habuit in Gallia sectatores . Quum vero nova ejus opinio antiquiori , experientiaque quatuor circiter sacer-

lorum confirmatæ directe adversaretur , primo velut absurdæ ab omnibus rejecta est ; post novarum doctrinarum amatoribus arridere cœpit , eoque maxime , quod eis sollicitudinibus , quæ peste ipsa truculentiores effectus edunt , populos liberaret . His rationibus magnum addebat pondus Chirachii & Chicoyñæ nomen ipsum apud Gallos illustre . Quamobrem nisi apud Britannos Freindius & Meadius , & apud Italos noster , novæ huic teterimorumque malorum effectrici doctrinæ serio ac vehementer restitissent ; in eandem , immo deteriorem (ob navigationem tantopere ultimis hisce temporibus prolatatam) calamitatem Europæ populi , quam ante saluberrimum excogitatum consilium , cum populis , qui pestilentia vexantur , commeatum commerciumque intercludendi , fuissent incursuri . Ad tria noster capita universam redigit quæstionem : ad rationem , quæ vulgo *a priori* dicitur ; ad experientiam , quæ *a posteriori* ; postremo ad incommoda , impendia , difficultates fraudesque , quibus commercii commeatusque interclusio populos objicit . Quod tertium præterit , ratum habens cum Chicoyñæ , nimis anxiam imprudentemque sollicitudinem commeatus commerciique intercipiendo , funestiores effectus parere , quam pestem ipsam . Ad duo igitur illa rationis & experientiæ capita problematis solutionem exigens ; in antecessum respondet Chicoyñæ affirmanti , se inter pestilentia laborantes anno versatum , nulloque lecti , & vestium , & victus facto discrimine , a pestilentia immunem fuisse . Etenim contagio pestis , et si violentissima ; a ceteris tamen con-

ta.

tagiosis morbis intentione tantum discrepat . Quapropter si scabiei contagio in dubium non revo-
catur , quod aliqui cum scabiosis dormientes , in
scabiem non inciderint ; & luis veneriaz conta-
gio in disceptationem non venit , quod aliqui
eam non contraxerint ; & variolarum contagio
(quæ proxime ad pestilentiaz vim accedit) a ne-
mine convellitur , quod nonnulli dedita opera cum
variolis laborantibus (quod proletarii parentes
facere consuerunt , filios variolis nondum corre-
ptos cum eis , qui variolis laborant , commiscen-
do) conviventes , ab eis intacti perstiterint : qui
mirum esse debet , si Chycouynæus , inter pestilen-
tia laborantes anno versatus , pestilens contagium
devitarit ? Contagiosus is dicitur morbus , qui ple-
rumque ac plerosque attingit , non qui semper , ac
necessario in omnes diffunditur . Quod adeo ve-
rum est , ut veteres medici aptissimo græco voca-
bulo *ιδιοσυνηρατιαι* , diversas naturas (quas cum
Lucretio disposituras pressius dicas) corporum ad
fuscipliendos , vel ad repulsandos a se quosdam
morbos explicarunt . Peculiarem hanc corporum
naturam fuscipliendæ , aut effugiendæ pesti compa-
ratam , noster memorabilibus aliquot exemplis ab
eisdem auctoribus desumptis comprobat , a qui-
bus perversa ratiocinatione argumenta adversus
pestilentiaz contagionem petiverat Chycouynæus .
Tum Chycouynæum modeste carpit , qui non bona
fide historiam pestilentiaz Massiliensis descripse-
rat . Quamvis enim ipse pestilentiam illam ef-
fugerit ; duo tamen de suo grege medici (scili-
cet in eadem Chirachii schola instituti , adeoque
pestilentis contagionis derisores) ætatis integræ ,
ani-

animosissimique, in pestilentiam incurserunt, ea-
que cum ceteris obierunt. Quorum tamen Chicoynæus mentionem facere neglexit, ne tam illu-
stri facto sanioribus aliis medicis se deridendum
præberet. Verum, pace Cl. Viri, quis non videt,
hoc neque medici, neque philosophi, neque inge-
nui historici esse? Hujus autem rei noster certior
factus fuit a Cl. nostrate Medico Felice Roseto,
qui cum Centulæ Principis Medicus & comes in
Galliam profectus esset, & Monte Pessulano con-
fedisset, a Cl. Gallo Medico du Verny, qui Chicoynæi in Massilienium peste curanda collega fue-
rat, in familiari sermone inaudiverat. Atque isthæc
una historia satis superque Chicoynæi doctrinam
evertit. Nihilominus cetera Chicoynæi argumen-
ta refellere instituit noster, ut ne unquam in po-
sterum, malo publico, absurdâ ejus doctrina fe-
ctatores alios inveniret.

Chicoynæi doctrinæ summa hæc est: errore
vulgi invaluisse, pestilentiam ex contagione oriri
& propagari; cum vel cæli intemperie, vel fa-
me, vel pravo victu, vel aliis causis, in pri-
misque animi consternatione, ubivis per se ac
primitus oriatur. Quæ veterum medicorum fuit
opinio, sed a Thucydide confutata, qui contagio-
nem expressis verbis pluries memorat in ejus,
quam accuratissime descripsit, pestilentia historiæ
& certius evidenter a subortarum pestium ad
hæc tempora consecutis historicis. Quamobrem
factum est, ut ad unum omnes cultiores Europæ
populi ex compacto severissime constituerint, ut
cum eis populis, qui peste laborant, commercium
interciperetur. Itaque fallitur primo Chicoynæus,

af-

affirmans errore vulgi opinionem hanc irrepsisse. Fallitur secundo , a cæli intemperie , fame, pravo victu , aliisque causis , maxime vero animi terrore , (in quaque regione oborientibus causis) in quavis etiam regione pestem excitari . Nam historicis monumentis ostenditur , sine ulla cæli intemperie , sine fame & pravo victu pluries pestilentiam enatam fuisse ; & in maxima cæli intemperie , & in annonæ caritate pestilentiam minime ortam fuisse historicis item documentis evincitur . In eo tamen plerique errant , quod populares quosque graviores morbos (h.e. epidemicos) cum pestilentia confundant ; in quem errorem Romani , vocabulorum inopia , lapsi sunt . Nec vero cæli intemperies , fames , pravusque victus morbos , eosque pergraves , non efficiunt ; sed in Europa his tantum causis veram pestilentiam ortam unquam fuisse historicis monumentis non demonstratur . Contra vetus & recens historia patefecit , dirissimum hunc morbum contagione mercium hominum ex eis locis , in quibus frequens & veluti localis pestis est (endemia Græcis dicitur) in Europam delatorum , paulo post pestem excitatam fuisse . Fraude autem negotiatorum , atque vel inscitia , vel imprudentia , vel quæstu miserrimorum hominum , plerumque fieri , ut merces ex regionibus peste vexatis invectæ occulantur , nemo , nisi plane stipes , ignorat . Oritur quidem , seu potius integrascit pestis cum intemperie cæli , & aquarum stagnantium exhalatione , tum , maximeque insepultorum cadaverum putrefactione quibusdam in terræ regionibus , in quibus , ob locorum naturam , intensior est putrefactio ; non item in

in aliis regionibus, in quibus, ob dissimilem locorum naturam, putrefactio remissior est. Huc, eis in locis, ubi vehemens est putrefactio, symbolam suam conferunt venti, augendo, aut minuendo putredinis causas & effectus. Quo sensu veterum doctrina, pestis ortum a quibusdam ventis, ejusque extinctionem a ventis aliis repetens, vera est; contra vero falsissima, si cum vulgo dicas, per ventos a locis peste attactis ad remota & intacta loca pestem transferri. Quod evidentius confirmatur pecorum, boum, equorumque peste; quæ, nisi per sui generis animalia, ex illa regione, ubi primum exorta fuit, ad alias regiones nunquam traducitur. Nec lues veneria, aut mæbilli, & variolæ ab eis terræ locis, ubi endemicæ oculæ erant, ad ceteras regiones per ventos illati sunt, sed per homines, qui in eis regionibus morbos illos contraxerunt, ad alias regiones terra, vel mari delati sunt. Quod noster observationibus aliorum morborum, qui ætate sua a septemtrionali terræ plaga ad occidentalem, per tabellarios ipsos (nominatim vero catarrhi triduani epidemicæ, qui extremo anno MDCCXLII. & ineunte MDCCXLIII. dimidium fere Europæ pervafit; atque anno MDCCCLXXXII. rheumatis Russi, a loco, unde promanavit, sic appellati, quod per totam pene Europam terpsit) translati fuerunt, recte acuteque confirmat. Eapropter apud Latinos scriptores nihil contagionis vocabulo frequentius occurrit: Romani enim, qui cunctas tum pene cognitas terræ regiones peragravunt, contagiosorum quoque endemiorum morborum omnium vim in se experiri debuerunt.

Restat ut de animi confernatione dicam,

H

quam

quam Chicoyneus ad excitandam pestilentiam incredibili via pollere contendit. Noster autem animi consternationem inter violentissimas morborum causas referre non dubitat; & gravissimos morbos, & ipsam subitam mortem nonnunquam asserre non negat; pestilentiam vero ex maxima quavis animi consternatione ortam fuisse, nullo certo historico monumento probari affirmat; & quidem recte. Nam, ut veros panicosque terrors, quibus omnis historia referta est; quoisque nulla pestis est consecuta, omittam; recentissima Bruttiorum consternatio, cui an similis, saltem quod ad diuturnitatem, apud historicos occurrit, dubium est, Chicoynei doctrinam refellit. Oportebat enī, si veri quid simile ejus præferret doctrina, in maximam teterrimamque pestilentiam Bruttios incidisse: quorum animi maximis iteratisque terræmotibus, a Nonis Febr. superiores anni ad Idū Quinctilis hujus durantibus, ita consternati sunt, ut magis consternari nequivarent. Ad tot autem tamquam diutinos terræmotus accesserunt famēs, pravus viētus, nuditas, mansio nocti sub dio, interdiu sub sole (quæ omnia pérplures dies, antequam Neapoli eis subveniri potuisset, tolerarunt) caligo magna, noxii terræ halitus, stagna ab disruptis inversisque fluminis alveis, aquarum corruptio & fetor; & quæ hinc aliæ calamitates fluxerunt, animo æque ut corpori maximam vim inferentes. Nihilominus peste imminentes fuisse Bruttios vel inde coliguntur, quod ceteris eorum miseriis supervenerit timor pestis in Dalmatia obortæ, a qua si bi cavere una cum ceteris Neapolitanis & Siculis

lis, universisque Italici nominis populis coacti fuerunt. Nec ideo popularibus aliis perniciosisque febribus vacarunt; quibus tamen eodem fere tempore Appuli & Campani, qui nihil omnino eorum pertulerunt, quibus Brutii tantopere afflitti sunt. Ex quibus consequitur contra Chicoynam, neque confernationem, neque famem, neque pravum victum, neque mortiferos terræ halitus, neque putrescentium aquarum potum, neque aeris tempestatumque injurias in Europa pesti extitandes per se efficaces esse causas. Nam pestis, singularis, & (ut Medici loquuntur) sui generis morbus est, qui in Europa non gignitur, sed per contagionem invehitur. Contra vero pestis fere semper, ut recte inquit noster, cum nulla ejus suspicio invasit animos, clam per homines, aut merces ejus semina ferentes, in alios homines, nihil tale metuentes, laetosque habentes animos, infunditur. Certe quidem si bos, aut equus peste attacti bovine, aut equile ingrediantur boum, vel equorum, qui sani sint; non aliam eis perturbationem creant, quam bos, aut equus quisque peregrinus; modo tamen macie confecti, & truci aspectu, ac tetri oris halitu (qui proiectæ jam pestis effectus esse solent) eos non absterrent; quod a rabido cane canes alios in fugam vertit. Si vero canis recens in rabiem inciderit, nec herus, nec canes alii ab illo sibi carent; quamobrem tum facile mordentur, & hydrophobi fiunt. Idem de bubus, equis, aliisque animalibus peste recens infectis observatum est. Alia quoque contra Chicoynam noster afferit, quæ apud ipsum legenda sunt.

H 2

Sed

Sed ne de ratione & causa , qua contagio isthæc fiat , (quod ad argumenta *a priori* ducta , pertinet) nihil proferat , doctrinam ab Hartsoekero investigam proponit : nimairum infectorum ; non quod certam veramque crederet , sed quod ceteris probabiliorem , vel (quod mihi fit verisimilium) explicandis pestilentiae phænomenis , ceteris physicorum opinatis accommodatiorem illam existimaret . Tametsi non est negandum , Leeuvenoekii & Hartsoekeri observata , (ut nova & speciosa quæque , antiquis etsi verioribus præferuntur) physicorum medicorumque mentes ita pervertisse , ut nihil gigni vel interire posse crederent sine aut prævia , aut socia infectorum opera . Hanc tamen doctrinam noster , ut meram hypothesim proposuit , altera antiquiore inorganico-rum corpusculorum (velut ipse loquitur) explicandis contagionis phænomenis aptiorem ; non ut certam fixamque , quam lector amplecti cogereatur . Quod ex eis , quæ paullo infra de contagione phthisica dicenda sunt , ubi^gius patebit . Ergo , ut concludam , contagiosam viam pestilentiae invictis argumentis contra Chicoy næsum demonstrat ; & , nisi me nostri valde fallit amor , plus doctrinæ , rectique sensus noster in epistola uno ductu exarata prodidit , quam Cl. alioquin Chicoy næsus in elaborato spissaque volumine .

Anno MDCCXLVIII. gravi oborta lite de gradu & dignitate inter Medicos & Chirurgos Parisienses ; Facultatis Medicæ Parisiensis Decanus Neapolim ad Regiæ Universitatis Professores litteras dedit , quibus de Chirurgorum gentis suæ audacia vehementer querens : quod Medicis

dæcis obnoxii esse nollent, immo & illis superesse pertenderent; contra quam vetus & confirmata Facultatis Medicæ Parisiensis auctoritas pati posset: de legibus & institutis, quibus res hæc apud nos temperabatur, nostros Regiæ Universitatis Professores consulebat. Noster autem de communi Medicorum & Chirurgorum tam Regiæ Universitatis, quam Collegii Medici (quod Regiæ Parisensi Medicæ Facultati quodammodo respondet) sententia latine, ut ille scripsérat, atque ad singula ejus quæsita accurate respondit. Quæ quidem responsio, quoniam edita non fuit, huc ad verbum afferri mereretur; nisi autographum intercidisset; & quod ejus exemplum mihi ab amicissimo viro ostensum fuit, gravissimis, nec expiabilibus mendis scateret. Summatim igitur sententiam, quantum mihi asequi licuit, referam.

Et primo noster ingentes gratias agit Decano vetustissimæ florentissimæque Parisiensis Medicæ Facultatis, quod nostro sum hominum judicium exquisisset. Deinde controversiam ipsam modestissime improbat, e qua cum nihil bona frugis in medicinam & chirurgiam redundabat, tum nota quædam Medicis atque Chirurgis infligebatur, offensioni ceteris futura. Rationibus igitur ad concordiam utrosque perducere studens, ait medicos chirurgiam quoque antiquitus professos esse; itaut idem esset medicus atque chirurgus, idemque herbarius etiam & pharmacopola; processu vero temporis cum singulæ medicinæ partes novos magnosque auctus sensim cepissent, ut singulæ totum hominem sibi poscerent; chirur-

gos a medicis (quod ip̄s̄us chirurgi vocabulum medico sensu acceptum , veteribus ignotum , indicat) secessisse . Re vero bene perpensa , neque medicum chirurgiæ rudem internos morbos , neque chirurgum physiologiæ prorsus ignarum externos recte curaturum . Proinde chirurgum , qui medicinam ordine ac studiose didicerit , medico chirurgiæ imperito anteferendum ; peræque ut medicum chirurgiam edoctum , & per se præstare promptum , chirurgo medicinæ inscio anteponenendum esse . Tum nostrates chirurgos & medicos laudat , quod & illi sponte sua medicis morigeri fint ; & hi vicissim in chirurgos officiosi ; neque alteri in alterorum messem falcem immittant . Antiquitus vero apud nos non lege , sed ratione , ac bonis moribus invaluisse , ut in confessibus chirurgi medicis locum concedant , & in gravioribus casibus sine medicorum consilio nihil anceps per se moliantur . Antiquitus etiam apud nos lege constitutum , ut medendi tam internis , quam externis morbis facultas a Collegio Medicorum candidatis tribuatur . Quibus more suo eleganter sapienterque propositis , perorans , Decanum horatur , ut nostratum Medicorum Chirurgorumque mutuam laudabilem conspirationem imitari velit , & asperniam concertationem ex æquo & bono , ut Virum sapientissimum , artisque salutaris in Celeberrima Galliarum Civitate moderatorem decet , componat . Abhorrebat autem nosfer a contentionibus , nec eis unquam se immisceri patiebatur ; ac si quando iudex , vol. arbiter legebatur , medium aliquod consilium excogitabat , quo discordia sedaretur . Quivis alias paulo

lo fervidior, Medicorum, aut Chirurgorum partes suscipiens, oleum camino addidisset.

Anno MDCCLII. ab Joanne Bruno, Cyrilli olim discipulo, Melitæ medicinam faciente, de ratione dispellendæ contagionis phthisicæ per litteras consultus, latina elegantissimaque epistola, geometrico pene modo conscripta, & officii amorisque plena respondit. Non diffitetur autem, phthisim contagione propagari posse: nam quis in arte versatus omni prorsus contagione phthisim expertem esse affirmarit? Tantam vero ejus contagionis vim esse, quantam vulgus opinatur, nemo sana mente præditus seu medicinæ peritus, seu imperitus sit, unquam sibi persuaserit. Mediam igitur inter oppositas sententiam eligens, eo sermonem convertit, primo ut contagionis causam, post ut medicinam inveniat. Quare duas illas opiniones (quas supra, cum de pestilentia verba feci, exposui) de organicis nimirum, & inorganicis corpusculis a phthisicorum corporibus per os in exspiratione, ejectioneque puris, & per cutem perspiratione sudoreque manantibus, inter se conferens, neutram rejicit; illam vero de organicis, sive animatis corpusculis, probabiliorem existimat: quod animata isthac corpuscula ad linteas, vestes, resque alias mollioris laxiorisque compagis, quibus homines corpus integunt, facilius quam inanimata, adhaerescant; & in quibus, velut in aptiori domicilio, delitescant, & subolescant; petita a vermiculis scabiei analogia. Qua posita doctrina melius intellegitur propagatio phthisis, & cutaneorum quorumvis contagiosorum affectuum; & facilius ex-

plicatur, cur ignis & suffimenta sive calida, sive graveolentia, sive acida, res illas, quæ contagione quavis infectæ sunt, abstergeant, atque innoxias reddant. Nam animata corpuscula igne, suffitibusque memoratis suffocantur atque extinguntur; inanimata vero non æque dissolvuntur, vel dissipantur. Hanc igitur sententiam præfert alteri; sed non ita amplectitur, vel confirmat, ut, alteram falsam putet. Quoniam vero per corpuscula (sive animata, sive inanimata illa sint) omnis contagio propagatur; & a pestilenti contagione attactis rebus purgandis descripta suffimenta sine ulla ignis opera satis esse experientia docuerit; eosdem suffitus, & odores ipsos, imo & ablutiones, quibus lintea emundantur, rebus phthisica contagione perfusis, optime purificandis, satis superque futuras esse recte suadet. Täcite igitur noster Melitensium, aliorumque populorum morem reprehendit, qui res omnes a phthisicis adhibitæ flammis absumebant. Qui mos, malis avibus, duos circiter abhinc annos in nostram urbem inductus, incredibile dictu est, quales quantasque turbas conciverit; quibus nisi salutari tempestivoque Regis consilio (complurium experientissimorumque medicorum sententia prius exquisita) occursum esset; publicæ sanitatis specie, civium rei & tranquillitati interne cinum fuisse bellum indictum.

Multis igitur in utramque partem sapienter dictis, tandem statuit: vel nihil prorsus ex universa phthisicorum supellectile cremandum esse; vel id tantum, quod vilitate sua levius inferret damnum, quam purgationis impensa. Cum
ve-

vero Cyrilli memoria carissima ipsi esset, Joanni Bruno, ejus discipulo, prolixius atque amantius respondit.

Anno MDCCLV. schediasma de suffocatis ad vitam revocandis, quinquennio ante auditoribus suis promissum, & valetudinis causa tamdiu dilatum, composuit ac prælegit; anno vero MDCCLXVII. cum aliquot aliis opusculis, quorum supra memini, typis mandavit. Cujus ut luculentius specimen præbeam, prænotandum est, nuperis physicorum inventis & observatis, de submersorum mortis causa addubitatum suisse. Omnes enim physici usque ad Joannis Alphonsi Borellii ætatem pro certo exploratoque habuerant, submersos ab aqua exsorpta suffocari; quamobsem qui paulo post submersionem e mari, flumine, stagno, puteoque extrahebatur, inverso corpore suspendebatur, quo facilis epotam aquam evomeret, & respirationem rursum reciperet. Observatis autem Cl. Beckeri contrarium deprehensum fuit: siquidem in pluribus submersorum ab illo dissectis cadaveribus neque in ventriculo, neque in pulmonibus reperita fuit aqua. Quæ observatio statim nuperos adversus antiquos excivit, & submersorum curandi ratio per corporis inversionem, ceu inutilis & damnosa, nec injuria, repudiata fuit. Nova igitur curandi ratio, eaque multiplex primum, deinde vero simplex & constans suffici cœpit, quæque hodie viget. Sed cum sapientiores quidam, novis inventis observatisque fidem non facile adjungentes, in brutis animalibus experimenta ab integro capere infinitissime, nec veteres deceptos suisse, neque Beckertum falsum prodidisse cognoverunt: nam inqui-

quibusdam reperta fuit aqua , in aliis non item. Itaque alii opota aqua , alii deficiente aere suffocantur . Cujus discriminis causam , quantum philosophando assequi potui , in commentario de nova submersos & intermortuos quosque exsuscitandi ratione italicice vulgato , anno MDCCLXXVII. explicare conatus sum . Cum igitur nova hæc tam submersis , quam suffocatis universis succurrenti methodus , magnam ætatis nostræ physicis medicisque auctoritatem conciliaret ; certatim ad eam illustrandam confirmandamque complures operam quamque suam contulerunt . Atqui noster , qui quamquam continentibus ægrorum curationibus distineretur ; litterarias tamen ephemerides , Academiarum commentaria , & quæcumque ad physicam & medicinam spectantia nova proferrentur , legere non intermisserat ; ut suis auditoribus datam fidem liberaret , schediasma scholastico quidem stilo , dilucide tamen atque erudite rem omnem more suo explanavit .

Universam tractationem septem in partes (articulos ipse vocat) distribuit . Prima signorum mortis fallaciam ostendit ; secunda vitæ usum & vitæ functionem distinguit a vitæ facultate & dispositione ; tertia probat suffocatorum (quo nomine tam submersos , quam ex aliis quibuscumque causis intermortuos comprehendit) mortem ab intercepto quidem liquorum motu , non ab instrumentorum vitæ labefacto corruptoque mechanismo repetendam ; quarta viventium vim (quam vim vitæ paulo significantius vocat Boethiavius) seu vitam ipsam motu contineri , quiete vero intercipi docet ; quinta , ab his quatuor , tamquam ex

ex iam probatis (quemadmodum dialectici loquuntur) concludit, eos tantum suffocatos ad vitam idoneis auxiliis revocari posse, quorum nec liquores corrupti, nec organa vitalia labem aliquam acceperint; sed alterutri, vel utriusque levi superandaque causa a motu, seu ab actione prohibentur; sexta observationibus aliquot cum certis, tum notatu dignissimis evincit, nonnullos, qui pro demortuis habebantur, medicis auxiliis in tempore recte que adhibitis, revixisse; ultima (qui totius tractationis fructus est) pleraque ad eum usque diem, quo ipse scribebat, a physicis medicisque experita perstringit tentamina; eaque præ ceteris ipse commendat, quæ respirationem primo, post cordis motum excitare queant; obiterque aeris in fauces violentam impulsionem innuit. Nec plura ad eum annum, quo suum scripsit schediasma, physici medicique tentaverant. Deinde iteratis ubique experimentis, omnes in eo consenserunt, ut maximum redintegrandæ vitæ auxilium ab aere in pulmones vi magna impulso petendum esset. Ergo si temporis, quo noster scripsit, ratio haberi velit; apud æquos rerum æstimatorum suum huic schediasmati stabit pretium. Sed præter hoc, materiae digestio, scriptionis nitor & elegantia; &c, quod præcipuum est, peringeniose quadam cogitata, nec ab alio deprompta, quibus & delectari, & ad recte subtiliterque philosophandum lector incendi potest, opusculi pretium augent.

His varii argumenti, pro re nata, ab in-eunte fere ad maturam ætatem editis operibus, cum paullatim corporis robur fregisset, & docendi medendique penso minime relaxaretur, a lu-

cu-

cubrando destitit; non ita vero, ut a legendo scribendoque abstineret, sed ut a prioribus studiis modum ficeret, & honestæ requietis tandem sibi aliquid impertiret, Tulliani illius (quod amicis saepe inculcabat) bene memor: *quando vivemus.* Quotidie enim, & antequam domo exiret, & postquam se receperat, cunctis se adeuntibus dabant consilia, & per litteras consulentibus respondebat. Quæ scripta ejus consilia si colligentur, ederenturque, Cyrilli doctoris sui consilia mole exæquarent, aut etiam vincerent. Sed de curationibus & consiliis præceptisque medicis ejus inferius dicam. Nunc ordine reliquum vitæ persequar.

Fraçto paullatim, ut dixi, corporis robe re, præter exspectationem in gravissimum incidit faucium morbum, cuius nec satis cognita fuit causa, nec unquam inventa curatio. Respirabat quidem liberrime in quolibet corporis situ, & æque in vigilia ac somno; loquebatur etiam expedite; esculenta deglutiebat, potulenta vero per difficulter; sic ut, si affatim celeriterque biberet, suffocaretur. Quod cum maximam ipsi ægritudinem afferebat, tum suis & amicis triste spectaculum exhibebat. Multa ipse suopte ingenio, permulta aliorum consilio frustra expertus, celebriores Italiæ Medicos Chirurgosque adire statuit; quos inter primis amicissimum Morgagnum, qui non modo Anatomicorum tum erat doctissimus, sed & de faucium natura & partibus subtilissime scripsisset; tum alias magni nominis, ut Cocchium, & Molinellum, quos omnes litterarum commercio governat. Quod Cl. Viri ab agro-

ti

ti ore morbi historiam edoeti , & suismet oculis ejus inspectis faucibus , morbi judicium ficerint , quamque curationem præscriperint , mihi satis compertum non est . Tantum scio , uvae extremum ferro abscissum fuisse ; non magna tamen morbi levatione consecuta : bibebat enim conatu magno , & quasi pitifando . Cetera valebat , & omnia vitæ munia libenter exsequebatur . Eo igitur , artis non profcientibus auxiliis , confudit , ut esculentis quam minimum falsis conditivæ sitim non accenderet , & uberiore fructuum esu , & nive , congelatisque potiunculis (quibus maxime delectabatur) pharyngem proritando , potionis tantum assumeret , quantum sedandæ siti sufficeret . Diutissime ad extremum vitæ diem usque dirum hunc morbum pertulit , tantaque animi constantia , ut de eo acerbius unquam questrum non meminerim . Ne vero prolixius contentiousiusque loquendo fauces exarescerent , sitimque augerent , vacationem a Lyceo impetravit . Atque in posterum , nisi res admodum flagitaret , perparce locutus est . Quemcunque vero plenis faucibus bibentem videbat , intentis in illum oculis , desiderium suum indicabat . At officiosissimus homo , ne suis amicisque , quibuscum convivari affueverat , sua bibendi difficultate molestiæ causam afferret , seorsum deinceps , ac solus cœnavit .

Hoc , valetudinis causa , suscepito itinere , totam fere Italiam peragravit , illustresque viros , quos aut fama , aut libris noverat , intueri & alloqui voluit ; quibus & ipse nomine operibusque notus , præsens magno fuit gaudio .

Ab

Ab eo autem tempore nemo litteris clarus vir ex qualibet Italiæ civitate Neapolim venit, quin ipsum & Mazochium visere, ac de facie nosse cuperet.

Sub idem sere tempus, ne in otio langueret, Joannis Pringlia *Observationes de militum morbis tam in castris, quam in praesidiis* ex britannico in italicum sermonem transstulit; qua de re supra mentionem feci. Hoc tamen loco addendum est, interpretatione vix absoluta, ei renunciatum fuisse, paullo ante Parisiis aliam e britannico in gallicum factam esse: quamobrem magnopere perturbatus est. Sed cum docti viri, & gallice ac britanice scientes, ei patere dixerint, interpretationem suam galici nihil sapere, adeoque de britannico fonte deductam cuivis æquo æstimatori visum iri, edere non dubitavit; hoc amplius, quod cum nostrates juniores medici continent gallicorum librorum lectione italicici sermonis vim, nitorem & venustatem corrupissent, sperandum foret, ut, illo proposito exemplo, in rectam italicice loquendi scribendique viam reducerentur. Et vero quamvis gallicus, britanicus, italicus, & aliis quisque sermo peræque animi sensa exponat; tamen quod galliæ, aut britannice propriæ eleganterque dicitur, si totidem paribusque verbis italicice reddatur, aut obscurum, aut insolens, aut barbarum est. Quamquam enim pressior litteralis interpretatio non magni fieri solet; quæ tamen auctoris sententiam retinens, verbis locutionibusque utitur ejus linguae propriis, in quam vertitur liber, doctis viris commendatur: quippe quæ hominem desiderat cum utriusque lingue calen-

lentissimum , tum vero in re , quā de agitur , egregie versatum . Quantum vero ex hac Pringiani operis interpretatione profecerint nostrates medici ; qui antiquam medendi rationem cum nova scite contulerit , per se intelliget .

Anno MDCCLIX . cum recens physicæ experimentalis cathedra vacasset , novoque professore (veteri Academiæ Neapolitanæ more) esset implenda , libellus thematum concinnatus fuit , e quo sortito candidati thema quisque suum desumerent . Noster autem brevi , terfa , luculentaque præfatione rem & occasionem explicuit . Atque hic nostri postremus litterarius fuit labor , qui prodierit . Opuscula tamen alia bene multa , quæ publica , vel amicorum causa scripsit , & in forulis delitescunt ; quamvis lectu quoque digna , tamen edi vetuit . Exstant vero publica quædam politioris ejus litteraturæ monumenta in Divæ Mariæ Virginienium Monachorum , & in Divi Joannis ad Mare nobilissimi Ordinis Hierosolymitani : alterum in tumulo Agnelli Vaxalli ; alterum in tumulo Michaelis Regii ; quæ hic lectori fistere , ut ejus in elogiis conscribendis ingenium noscat , e re putavi .

AGNELLVS . VASSALLVS . HIERONYMI . F.
HAEIC . SITVS . EST

Qui tahtum . in . fingendo . ad . eximiæ . honestatis . formam . animo studium . posuit . ut
præ . eo . ingenI . doctrinae . eloquentiae . laudem
qua . par . summis . habebatur . visus : sit . negle-
xisse . idem . in . publicotum . Neap . civitatis . ne-
go-

gotiorum : administrationem . implicitus . ea . fi-
dei . probitatis . abstinentiae . documenta . edidit
quae . jugi . commemoratione . per . aetates . victura
facile . ex . universa . posteritate . admiratores
non . facile . aemulatores . invenient.

Vixit . annos . LII . m . x . d . III

E . medio . pulcherrimorum . factorum . cursu
sublatus . est

Pridie . Kal . Decembres . MDCCL

Amico . Rarissimi . Exempli

Optimo . Quam . Dulcissimo . Individuo

Franciscus . Seraus . Sibi . Relictus

Maerori . Scilicet . Desiderioque . Relictus

Propinquitati . Et . Amicis . ceteris . Officio . Praerepto
Monumentum . Posuit .

MICHAELIS . REGII

QVOD . MORTALE . FVIT

HAEIC . CONDITVM . EST

Qui . e . Campoflorentium . principibus . in
Sicilia . natus . adolescentiam . Hierosolymitanae
Religionis . instituto . aetatem . reliquam . Phi-
lliippi . V . Hispaniarum . Caroli . Filii . Et . Fer-
dinandi . IV . Nepotis . Vtriusque . Siciliae . Re-
gum . temporibus . devovit . a quibus . omnia . re-
tulit . honoris . adprobacionisque . testimonia . su-
pernum . rei . navalis . imperium . in . Sanctiore
consilio . sedem . Aurei . velleris . Et . S . Ianua-
trii . Regalia . Insignia . Eius . prudentiae . at-
que . efficacie . Vrbs . debet . novam . viam
maritimam . portumque . Jaxiorem . tutioremque
Ad . haec . Anno . MDCCXXXIII . quum . hinc
dira .

dira . pestilentia . Messanenses . Reginosq. Illinc magna . hostium . manus . Pelignos . Invasisset excederetque, Carolus . Rex . cum . exercitu . Eius vice . Populorum . undique . conturbatorum . regimen . tanta . felicitate . peregit . ut . vel . summam . temporum . difficultatem . nil . prorsus virtuti . sapientiaeque . obesse . rarissimo . nec Neapolitanorum . animis . dilapsuro . exemplo ostenderit .

Vixit Ann. LXXX. M. I. D. VII.
Elatus . est . xv. Kal. Februari. MDCCCLXXII.

Anno MDCCCLVIII. noster Mariæ Carolinae Austriae, Ferdinando Regi nostro nuptæ, intimus Medicus renunciatus, quo tanto muneri pensoque sustinendo paratior foret, Cl. Gerardo L. B. van Swieten scripsit :

PRAESTANTISSIMO EGREGIOQVE VIRO
GERARDO L.B. VAN SWIETEN IN AVLA CAESA-
REA ARCHIATRORVM COMITI &c &c. FRAN-
CISCVS SERAVS S. P.

Ex quo ante hos paucos dies Regis nostri Clementissimi jussu mihi demonstratum est, Ma-
jestati suæ placere, ut exoptatissimæ sponsæ Re-
ginæ cura in iis, quæ Medicum ministerium
postulant, mihi potissimum impóneretur; edi-
ceretque rem eam animæ dimidium sive spe-
ctare; sibique maximæ supremæque sollicitudini
esse; commemorare tecum, Vir Amplissime,
vix possum, quanta me protinus jactatione con-
cussum, quibusque ambagibus circumseptum
fenserim. Obsequium, observantiam, fidem
præstare me tam augusto tamque honorifico im-

I pe-

perio decere, sanequam intelligebam; & vero præ me ferre debere certus eram: at privato homini, in tenuitate moduloque suo conquiescenti verendum primum erat, ne Principum tantorum splendori, Aulæque Regiæ celebritati prorsus impar inveniretur: tum accedebat, cumulumque complebat injuncti muneris difficultas; quam medicæ artis obscuritas, imbecillitas, inconstantia, vel nobis invitissimis, produnt. Sed quid verbis opus est? aut quid occupationibus gravissimis, Spectatissime Gerarde, novus homo, ac fere ignotus obstrepere pergo? dicam paucis præfidenter atque ingenuo: in tanta hac mea tamque justa anxietate, fiduciæ solatique potissimum rationem in peritia atque humanitate tua mihi esse propositam. Itaque peto abs te majorem in modum, ut me consiliis monitisque libere instruas; quod pro ubertate tuo sapientiae doctrinæque penus facile, præ omnibus Machaonianis artem proficentibus, potes: tum vero & singularia quædam indices atque signifiques, quæ ex assiduis intensisque observationibus tuis, consuetudineque perpetua Regiæ Puellæ Tibi oblata sunt, successori medico ad provinçiam suam accurate felicititerque obeundam, aliquo pacto profutura. In eo & Regiæ Familiæ utrique; & subditis nationib[us] pergratum acceptumque beneficium præstabis, cuius nulla, quoad vivam, temporum successio memoriam apud me, momentumque delebit. Vale. Neapoli Nonis Martii MDCLXVIII.

Huic epistolæ xxv. K[onrad] Mart. ejusdem anni accurate officioseque respondit Gerardus Van Swie-

Swieten, Reginæ corporis habitum, valetudinem, morbosque, quibus ab illa ætatula, quadentes erumpunt ad pubertatem, eumque diem, quo Vindobona Neapolim profecta est, tentata fuerat, una cum eis medicinæ auxiliis (formulis etiam remediorum adjectis, ne minimum quid deesset) quorum opera convaluerat, describens. Quæ, nisi pura putaque medica narratio esset, afferri debuisset, quo quanti Vir Cl. magnique Boerhaavii egregius alumnus, nostrum ficeret nosci posset. At vir ille summus non diu post, vix ultima commentariorum parte in Boerhaavii Aphorismos perfecta, anno scilicet MDCCLXXII. obiit, magnum sui desiderium sapientibus probisque Medicis relinquens. Qui cum successisset Antonius Störchius alumnus ejus eximius, nostrum de præceptoris fato, & ejus delato sibi mune-re certiorem fecit; eique noster ita rescripsit:

VIRO PERILLVSTRI AC DOCTISSIMO
ANTONIO STÖRCHIO
IMPERATORIS ATQVE IMPERATRICIS
ROMANORVM
TOTIVSQUE IMPERIALIS FAMILIAE
ARCHIATRO PRIMARIO
FRANCISCVS SERAVS S. P. D.

Epistolam tuam, qua excessum Viri summi Gerardi Swietenii, atque destinatas tibi statim Sapientissimæ Dominæ decreto ejus partes, nunciabas, jamdudum, fateor, accepi: at curis gravioribus involutus, cuiusmodi in Medico ministerio facunda ut plurimum seges provenit, hactenus rescribere distuli, ratus haud incommoda interpretatione a Viro humanissimo hujus-

modi tarditatem fore accipiendam. Nunc obfirmata constantique animi mei sententia enuntio, omnibus litterarum cultoribus & Swietenii casum infaustum molestumque accidisse, & solatii argumentum satis justum iisdem esse oblatum, cum Te, ejus doctrinæ, eruditionis, honestatis alumnum præcipuum, muneris quoque amplissimi ac sacrosancti heredem electum intellexerint. Vive igitur, Antoni ornatissime, ac fruere: intereaque sub ductu tui regiminis prospera omnia Deus Optimus Maximus Augustissimæ Familiæ largiatur: quod ex intimo animi mei sensu voveo, atque exopto.

De febricula, qua Reginæ Nostræ (amabilis ne dicam, an adorabilis?) valetudo per aliquot dies, ut nosti; tentata fuit, nihil hic addere occurrit; quoniam ante hos decem dies, Deo auspice, penitus excussa est; ut ex commentariolo semel atque iterum transmisso intellegere potuisti.

Illud restat, ut excelsi optatissimique beneficii loco mihi operam eloquentiamque tuam praestes in enarranda Augustissimæ Imperatrici ecstasi animi mei, cum inter sollemnia, quæ excelso Nomini Teresiæ Augustæ hic apud nos celebrantur, ejus Legatus annulum gemmatum, specie & qualitate elegantissimum ac perhonosificum, Majestatis Suæ jussu, mihi exhibuit. Eloqui non possum, quanta verecundia me reperente obrutum senserim, ac sentire etiamnum pergam: in quo scilicet annulo ad singulos obtutus, quasi in speculo nitidissimo, Majestatem & Fulgorem inspicio largientis Augustæ; cum meam

meam intueor nihil tale merentis exilitatem . Te igitur oro obtestorque maxima , qua possum , fiducia ac sollicitudine , ut Munificentissimæ Imperatrici ingenuos hosce demississimi , obstrictissimique animi mei sensus exponas . Erit tuum hoc officium , quemadmodum præfatus sum , mihi maximi beneficii loco ; cujus profecto memoriam nulla prorsus temporis longinquitas delabit . Vale Porticibus v. Kal. Nov. MDCCLXXXII.

Ex omnibus autem primæ notæ litteratis Viris externis æqualibus suis , conjunctiorem amicioremque neminem habuit Cl. Joanne Baptista Morgagno ; cuius innumeræ , nec tamen omnes , litteras ad nostrum legi . Quarum nulla non honorificentissima nostro est . Nostrum enim cum faciebat plurimi , ut patriæ Italiæ que decori esse diceret ; tum ob optimos mores summa cum litteratura feliciter conjunctos impensissime diligebat . Aliquot etiam Marchionis Poleni , & Antonii Cocchii litteras , unas Ludovicii Antonii Muratorii evolvi parilis omnes de nostro cum Morgagno sententiæ . Tissoti perbrevem , sed officiosissimam epistolam gallice scriptam ; plures perlargasque Joannis Pringlia britannice exaratas reperi . Bononiensium medicorum , chirurgorum , philosophorum , eruditorumque professorum neminem non sui amantis simum , æstimatoremque singularem habuit ; quos inter velut gloriofi agminis ductores erant Joannes Maria Zannottus & Molinellius ; quorum non unas , nec vulgares litteras vidi . Amicissimos habuit Romæ Salicetum Archiatrum & Leprottum , & Laurentium Pontificios A

chiatros , uti complures eorum ad nostrum te-
stantur epistolæ . Ac ne id pluribus frustra pro-
batum eam ; satis erit monuisse , neminem in
Italia , sive magni , sive medii nominis littera-
turn virum fuisse , quin nostrum nisi de facie ,
per litteras saltem nosse cupiverit . Itaque vere
dixerim , longe pluris ab externis , quam a po-
pularibus suis nostrum factum fuisse .

Exstant ejus latina & etrusca tum seria ,
tum lepida carmina per pulchra partim edita ,
partim inedita ; & seria optimis sententiis refer-
ta ; & ludicra , quamvis leporis plena , nihil ta-
men , quod in mores vel minimum peccet , redi-
olentia . Exstant quoque orationes , epistolæ , &
carmina latina ; quæ vel alieno nomine vulgata , vel
ab aliis recitata fuerunt ; quæ nimis roganti-
bus litterariæ gloriæ cupidis , sed illitteratis amicis
scripsit ; quæque postmodum ipsius fuisse (quam-
quam ipse cum nemine communicasset) stilus
declaravit . Hic mihi venit in mentem narratu-
res incredibilis ; tamen verissima & singularis . Ja-
Etator quidam latinam orationem recitavit in
spectatissimo Civitatis loco , ac splendide etiam
edidit , quam ad verbum descripserat ex celebris
auctoris pridem edita oratione . Neque hic ejus im-
pudentia substituit . Aliquot ejus exempla amicis
distribuit ; sed paulo post ab eisdem de turpi de-
tecto plagio commonesfactus , eos enixe rogavit ,
ut sibi unis servarent , neque cuiquam ostende-
rent .

Modestia & probitas , quibus , æque ut inge-
nio doctrinaque , noster excelluit , obstigerant , ne
de rarissimo phænomeno Virginis Neapolitanæ ,
cui ,

cui , citra ullum valetudinis naturalisque habi-
tus vitium , cutis universa sic obduruerat , ut pressa
durum plane corium referret , lectu dignum com-
mentarium ederet . Devenerat Virgo liberali fa-
cie , honestisque moribus , sed pauperrimæ for-
tis , in Nosocomium Incurabilem , ut ibi a medi-
cis experientissimis , eo , qualicunque vitio , libera-
retrur . Res Nosocomii Moderatoribus delata , no-
vitate digna visa fuit , quæ memoriæ mandare-
tur , physicisque rationibus , quoad ejus fieri pos-
set , illustraretur . Negotium tamen Nosocomii
Clinico demandatum fuit , qui medendi arte non-
nullius nominis erat in Civitate ; litterarum ve-
ro plane rudis habebatur . Satis is longum com-
mentarium scripsit , e quo tamen non sine impro-
bo labore vix facti historia colligitur . Noster au-
tem , et si per summam injuriam præteritus (quip-
pe qui tum solus id argumentum pro dignitate tra-
ctare poterat) neque cum quoquam expostulare
ausus est , neque ab integro , quod ei per leges li-
cuisset , accuratius retractare in animum induxit ;
longe aliter atque ille , de quo supra mentionem
feci , qui de elephantis natura & proprietatibus ,
contra quam æqui ratio , & ingenii scientiæque te-
nuitas suadebant , ut debitam nostro gloriam eripe-
ret , confessim libellum edidit , quo se omnibus ir-
ridendum præbuit . Ac nescio quo fato factum est ,
ut postremis hisce sæculi XVII. annis vel omnium
ineptissimi ardua quæque aggrediantur ; vel o-
mnium ineptissimis difficillima demandentur : eo
scilicet confilio , ut Neapolitanorum nomen ma-
gis in dies evilescat .

Nec vero quia foris pluris , quam domi fa-

Etus est; ideo non magni quoque fuit in patria; quemadmodum initio dixi: etenim ut apud omnium ordinum eruditos Viros litteratissimi famam adeptus erat; sic a lycei professoribus inter illustriores ultro referebatur, consulebaturque omnibus in rebus, quæ subacto ingenio maturoque judicio indigebant. Sed præter ceteros carus fuit Mazochio, optimo acerrimoque ingeniorum æstimatori. Cujus ad nostrum nobile exstat carmen, in opusculis postumis editum; quod hic lectori subjicere opportunum putavi. Inscrabitur carmen.

LAPIS INFERNALIS AD FRANCISCVM SERAVM
ELEGO-EPOS.

O cui cuncta mei ratio otī, cuncta negoti
Constitit usque, mei o pars animi melior,
Cicce (a) Serae, mihi mulsi jucundior haustu,
Et vini Thasii suavolente anima:
Accipe quæ obstreperus tibi garrio coram Aquaviva
Legato, oranda est cras cui caussa gravis.
Sexta mihi, & quod adhuc excurrit, Olympias
acta est,
Unde caput languet, nec cerebrum in cerebro
est.
Nec mihi profuerunt auctore Machaone mille
Pocula, non minii pota metalla diu.
Jamque quaterdecimus minii nil proficit haustus;
Tantum interna rubent viscera cinnabari.
Nec

(a) Neapolitanis *Ciccius* idem sonat ac *Franciscus*.

Nec supereft aliud , nisi ut urat utrumque lacertum

Cantharis , & miserum mi occiput igne notet..

(Ut bene me nuper Peppi (a) violentia Jorū

Commonuit , quo non suavior acephalus ;

Is , qui ex nocturnis horis , pariterque diurnis

Versiculum haud potis est dicere : quale caput !)

Scilicet ut triplici de stigmate profluvus humor

Peccator , cerebrum (credat Apella) levet .

Abnuat ire ichor ? capit is sudum illico opacant

Nubila confusa dira melancholiae .

Flectere tum nequiens superos , Acheronta movebis ,

Artibus haud (absit scrupulus) illicitis .

Quamlibet obtuso Lapis auxilio Infernalis

Unus erit : picei hunc ripa Acherontis habet .

Hoc caute admoto , conceptis non sine verbis ,

Ternis ulceribus ter , cito parta salus .

Hujus ope obductus calli corroditur agger :

Quæ modo cæca fuit , vena benigna fluet .

Objice nam rupto , totis (mirabile dictu !)

Fervere de scatebris cernere erit saniem .

Qua data porta fluit , collum atque ignobile mentum

Polluit atque humerum , haud indecori illuvie ,

Lumborum tenus . Atque ut cruda Cerberus alvo :

(Paullisper dum Elegia , resistito , mollibus usque

Apta modis , tragicis incedere inepta cothurnis ,

Quales ægrotans stomacho canis ille requirit)

Er-

(a) *Peppus* tantundem est Neapolitanis , ac Jorūphus . Hic autem Josephus Jorius concionator ferventissimus fuit ; sed eloquio infantissimus .

Ergo ubi jam triduo crudus recubabat in antro
 Deliciæ Ditis genitoris Cerberus ; ægro
 Nec poterat stomacho succurrere fotus & unguen :
 Ilia anhelantem , & suspiria crebra crientem
 Invisit Chiron jussu Plutonis (in umbras
 Qui tum forte leves paëta veterinus agebat
 Rem medicam mercede) febrirebat , nec ne , ubi
 vena

Pulsibus explorata senem cito condocefecit ,
 Et rubor accensi , æque ac subsidentia loti ;
 Tum vero triplicem exsartari rite trifauces
 Ore jubet linguam , vitrea quam non sine lente
 (Lippierat siquidem libri helluo) contemplatus :
 Vertage Plutonis pulchelle , nisi infit , edendi
 Sit modus , atque epulis positis virtutis amore
 Fortem animam abstineas , vereor , vitalis uti sis .
 Non est , crede mihi , triplici fatis unus & idem
 Gutturi aqualiculus : binos seu vi opprime rictus ,
 Seu regem pete , tergeminas multiplicet alyos :
 Ten' peccatores centenos mandere , deinde
 Conquerier stomachi vires nil rite coquentis ?
 Nunc præcepta sibi haud istud pathos ethica poscit ,
 Plenius ac melius quæ deinde doceberis . Usus
 Verum artis , Centaure , tuæ : nam quid moror
 ultra ?

Fæce tenus siccanda tibi vomitoria , fodes .
 Nec tepidam jubeo tibi poni , aut hippocuanam , &
 Qualia præscripsi mortalibus olim , & equabus
 Cardiacis , idem doctorque & mulio Achillis :
 Cui stygiæ haud profecerunt radicitus herbæ .
 Pharmaca nunc potiora tibi tentanda metallum
 De genere . Ecce tibi (senior simul extrahit u-
 num

De

De pera lapidem , Stygio quem effoderat agro,
 Quem pila pinsit vitrea , ut jam polline fallat
 Indicis attritum cum pollice) quo , bone , circa
 Aude : seu pilulas , seu mixtim juscula mavis
 Sumere , tergemina nunc Thracas amystide vin-
 ces :

(Clinico & interea risus ciet arte Molosso)
 Funditus exantlanda hodie sentina carinæ
 Istius ; hinc stomacho vacuus , vacuabere nummis
 (Qui Medicis debetur honor vel maximus) Iro
 Ut non invideas . Dixi . Ast his cetera dictis
 Applausere omnes Empirica turba , simulque
 Densa humeris plebes umbrarum admurmurat ,
 ipse

Cardiacus cauda venaticus adblanditur .

At Mulomedicus dirimens collegia , ternos
 Ad summum usque cados Stygia replet ipse pa-
 lude ,

Inter cetera specificum ignorabile miscens
 (Quod cata posteritas vocat Infernale metallum)
 Ac tandem hiscendi , ac tria guttura aperta te-
 nenti ,

Tisiphone admirante , ciboria terna propinat .
 Nunc , Erato , assuefacta gravi pede sæva duella
 Condere , tute canas , quæ , & qualia tormina
 virus

Dira cacostomacho conciverit acre Molosso ,
 Donec ope Ilithyæ (aderat quæ parturienti)
 Ructibus usque olidis , dein & singultibus ; acri
 Excita cholera , per magna inferne superne .
 Ostia bis duo te exonerans grave olens Camarina
 Allevat ingluviem , restagnanterique paludem
 Ventriculi (infandum , visu ac miserabile mon-
 strum !) Flu-

Flumine quo totum maduit lacrimabile regnum, &
Ipsa redundavit genitoris regia Ditis.

Carmine quo referam Stygiæ damna ultima cym-
bæ?

Nam simul alluvies picei torrentis adepta
Occupat ire lacum rauco cum murmure, cautus
Portitor ipse sibi, multo vectore relicto,
In ripam erepit sese expositurus in alga:
At scapha diluvii assultu resoluta fatiscit.

Jamque, Elegia, redi. Ut cruda, inquam, Cer-
berus alvo

Eruat triplici gutture colluviem:
Sic triplici pariter de stigmate profluet ichor:

Fit sudum capiti, luxque serena redit:
Tanti Infernalis refert pernosse metalli,

Cicce, potestates ingeniumque. Vale.

Posthæc pro Philippo V. & Ferdinando VI.
Filio ejus, Hispaniar. Monarchis, gravissime de-
cumbentibus, postremoque de Philippi (qui Ca-
roli utriusque Siciliæ Regis natu maximus erat
filius) insanabili imbecillitate graviter, ut tan-
ta res postulabat, scripsit. Doctrinæ diutissime
obsecundantem fortunam expertus est; itaut Me-
diorum princeps ad senectutem usque Neapolí
haberetur, & ab omnibus in gravissimo quoque
casu consuleretur. In gravescente autem ætate,
quasi etiam fortuna consenuisset, de pristina glo-
ria excidere visus est; non quod revera pristinæ
doctrinæ prudentiæque quidquam amisisset, sed
quod ratio & dignitas non finebant, hominem
natura serium constantemque ad blanditias & il-
lecebras, nebulonum artes, quas juvenis averfa-
sus execratusque fuerat, senem delabi. Ut vero

fe-

secundam fortunam modestissime tulerat, sic adversam sapienter dissimulavit. Quamobrem majorem laudem consecutus est fortunæ injurias fortiter tolerando, quam prospero ejus flatu minime abutendo.

Amicitia usus est intima primorum Aulæ & Civitatis; quibus non modo ut summus medicus, sed ut litteratus, & probus, & multi consilii in arduis quibusque negotiis explicandis carissimus fuit. A Medicis etiam (quod per difficile creditur) adamatus observatusque fuit: ea namque moderatione tam juvenes, quam ætate provectos, parum artis peritos commonefaciebat, ut simul edoceret, simul sibi obsequentes redderet. Si quando autem cum pugnacibus, vel opinionis suæ nimium amatoribus medicis in consilium adhibebatur, sententiam suam ita pronuntiabat, ut nec aspere, nec aperte cuiquam contradiceret; tamen ut æger, affines, assidentesque quod sibi verius rectiusque videretur, satis intelligerent. Ac me admòdum juvēne præsente accidit, ut in magno medicorum congressu junior quidam medicus sanguinis detractionem multis rationibus suaderet; ceteri vero improbarent: ipse, ne contra' ceteros ætateque & nomine graves medicos, junioris sententiam confirmare videretur, ita differuit, ut si in juniores conjurati medici sapere voluissent, prudens ejus consilium fuissent assicuti: nimirum, ut ne junior de tot, natuque majoribus triumphare videretur, rem a se in medio relictam. At Vir sapientissimus, ne officii causa ægri salus in discrimen adduceretur, congressu dimisso, juniori ad se vocato medico dixit,

ut

ut suis verbis ægroto affinibusque significaret, optimum factu esse, si vena aperiretur, & sanguis abunde flueret. Aegrotis jucundissimus erat; in omnibus enim, quæ valetudini non obessent, facile indulgens; ea ratione motus, quod si eorum valetudini satis opitulari non posset, animo saltem mederetur. Quæ res ab imperitis tum medicis, tum medicinæ ignaris non satis perspecta, occasionem eis præbuit, ut alii litterarum quam medicinæ scientiorem; alii, ut medicinæ, utpote fallacissimæ artis, contemptorem dicebant. Vetus namque semidoctorum artificium est, eruditos medicos, vel, ut litteris plus a quo addictos, medendi usu destitui; vel, ut medicinæ dogmata irridentes, ad clinicam impares prædicare, imperitæque multitudini persuadere. Certe quidem medicus, qui longa ægros vifendi curandique experientia caret, medicinæ facienda idoneus non est; maxime si physiologicis doctrinis nimis addicatus consecratusque sit. At mere empiricus medicus æque, aut magis etiam curandis morbis est ineptus. Nec enim empiricus generalia observata corporibus recte accommodare; nec quæ ad salutem, quæ ad perniciem molitur natura, præcipua morborum medicatrix, (quæ his resistat, illis obsequatur) internosse dedit; nec ubi novi incident morbi, quo se veritat, tamquam imperitus nauta procul a terris tempestate abreptus, scit miser. Contra vero medicus philosophus & legendo, & observando, & comparando, artis brevia certius providet, distinguit, ac devitat. Nam et si experientia medicinæ fundamentum est; nisi tamen experimenta ratione insi-

stituantur, in plurimos eosque gravissimos errores empiricum, h. e. ratione non utentem medicum, plerumque inducunt. Corporum namque discrimen, varium vitæ virtusque genus, tot eisdem nonnunquam in morbis diversa afferunt accidentia & symptomata, ut nisi medicus sagax ad ea, quæ potissima & maxime communia constantia- que sunt, mentis aciem intendat, facile unius ejusdemque morbi non modo species plures, sed & plura dissimillimaque genera (quod Gnidiæ Scholæ vitium fuit) faciat; quemadmodum non levi cum artis dedecore evenisse constat anno MDCCLXIV. in populari Neapolitanorum febre. Et vicissim quandoque accidit, ut affinibus qui- busdam secundariis accidentibus symptomatisque deceptus empiricus, dissimillimos morbos pro uno eodemque accipiat; & diversas, vel oppositas curationes postulantibus, sine discriminâ eamdein omnibus adhibeat. Quem vero fructum ex diuturna quavis ægrotorum observatione colliget is medicus, qui inter experimenta & experientiam quantum intersit, non assequitur? Idem prorsus inter mere empiricum & rationalem medicum interest, atque inter empiricum (experimentalem vulgo vocant) physicum & rationalem. Atque id apertissimum fit consideranti, empiricos ab suis observatis nunquam discedere: nam sive latum, sive tristem exitum semel præjudicata ipsorum curandi ratio habeat; quotiescumque idem recurrit morbus, eodem se prorsus gerunt modo; haud boni cogitantes, ejusdem plane morbi, pro corporum, causarum, anni temporum, lo- corum, occasionumque differentiis, curationem

va-

variare debere. Contra quidam adeo medicinæ infensi sunt, ut cum inter corpus & corpus discrimen aliquod animadvertant, eo insaniæ deveniunt, ut tot propria, distincta, & particularia esse credant experimenta, quot sunt homines. Quod si verum esset, actum esset de medicina. Quis autem, nisi magno rectoque ingenio, & philosophiæ studio diu multumque exculto, hæc opinionum dissidia corrigere & conciliare poterit? Atqui hæc noster mira ingenii perspicacitate explicabat; & quantum generali corporum constitutioni, quantum eorum differentiæ dandum esset, definiebat, exemplisque & rationibus confirmabat. Cavillationes, sophismata, & argutationes, tamquam infelicium ingeniorum monstrosos festus aversabatur. Adjiciebat fieri quidem posse, ut quis naturali sollertia, longaque & sedula observatione per se, sine magistro, philosophus ac medicus efficeretur; quales illi fuerunt, qui philosophiæ & medicinæ primam formam dederunt: stultissimum tamen esse affirmabat, inventis jam longo tempore tot præclarisque doctrinis, ab initio cursum instituere. Nam quid aliud, nisi hoc, est actum agere? Quid quod primi illi philosophiæ & medicinæ conditores, magni Viri fuerunt, comparet tamen ad agrestes rudeisque homines, non ad illos, quorum ad nos libri, aut nomina pervenerunt. Insistendam igitur viam esse inculcabat, quam illustres tot veterum nuperorumque auctores aperuerunt & explanarunt, eaque progrediendum, quo vel nova, vel utiliora, vel certiora & faciliora detegantur. Tametsi fatebatur, neminem, nisi natura sagacem,

cem, & observandi, comparandi, experiundique studiosum, in quo vera & frugifera philosophia consistit, sedula quavis diuturnaque optimorum auctorum lectione, umquam philosophum aut medicum extitum.

Rerum mathematicarum physicarumque cognitionem ita commendabat in medico, ut medicinæ servirent, non imperarent. Qua in tantum a nobilissimarum disciplinarum contemplatoribus, quantum ab intemperantibus laudatoribus discrepabat. Et jure: nam ut cuique arti mathematica & physica conferunt; sic ingenium medici severissima ratiocinandi methodo a sophismatis tuerintur. Proinde ratiocinium mathematicum cum primis laudabat; serinonem vero mathematicorum, quo semedoctorum ætatis nostræ totum continetur penus, æque damnabat, atque intempeſtivam illorum eruditionem, qui græca verba in latinam orationem per vim ingerebant. Nimirum vero earum disciplinarum studium, ab investigatione evidentium proximarumque causarum, e quibus oriuntur morbi, medicum avocat, imparemque medicinæ recte fructuoseque facienda reddit. Quamobrem medicinæ parens Hippocrates, ut in aurea præfatione Celsus advertit, *primus ex omnibus memoria dignis, ab studio sapientiae medicinam separavit*. Non ideo tamen philosophiam omni ex parte improbabat in medicina: cum novi gravesque aliquando incident morbi, in quibus necessario, atque subtiliter philosophari cogitur medicus, si aliquam ægris opem afferre velit: plerumque tamen experimentis rationibusque inde, ac proxime deductis, stare debet;

K

nec

nec ultra querere. Ejus igitur sententia nec omnino empiricus, nec nimium rationalis medicus esse debet; alter enim rationi perparum tribuens, solis experimentis artis propositum in dissimiliinis corporibus assequi nequit; alter ratione abutens, experimentis (quæ ratione, ceteris paribus, potiora sunt) fidem derogans, agrotos nimis philosophando necat. Ab hac effreni philosophandi licentia tot medicinæ sectas, totque inter se oppositas medendi rationes (quæ medicinæ futilitatem potius indicant) profectas esse dicebat. Fataebatur, multa investigatu digna esse in humano corpore, quæ physici mentem oblectent, & decori ornamentoque sint medico in eruditorum hominum corona differenti; addebat tamen, horum pleraque vel nullum, vel perlevem usum in artis operibus habere, atque a scitu utilioribus medicum revocare. Quam ob rem medicum a physiologo distinguebat. Medicum vero physiologiz prorsus ignarum, injuria medicum vocari existimabat.

Anatomæ studium pernecessarium medico cum sapientioribus veterum recentiorumque medicorum censebat: tum quod præcepta corporis fabrica facilius sedes, & differentiæ morborum, & symptomatum causæ noscantur; tum quod internis, an externis medicamentis rectius certiusque vinci debeant morbi, dispiciatur. Quæ duo, quanti in medicina facienda momenti sint, versatus in arte quivis intelligit. Præter hæc alii morbi universum corpus, ut febres; alii partem tantum aliquam, ut podagra, angina, aphthæ, scabies, ophthalmia, odontalgia, dysuria, affi- ciunt;

ciunt; qui tam quod ad curationis genus, quam quod ad delectum & appositionem remediorum, longe diversam a febribus curationem postulant. Nec raro accidit, ut ignoratione fabricæ corporis aut frustra internis medicamentis totum vexetur corpus, cum satis esset affectæ parti remedium imponere; aut frustra pars torqueatur, cum universum corpus curandum foret. Adhæc chirurgiæ peritum medicum optabat: & quod externi in oculos incidentes morbi, tumores, ulcera, pustulæ, inflammations, gangræna, internis insensus non incidentibus melius intelligendis lumen afferant; & quod non raro incident morbi, qui externis pariter atque internis remediis opus habeant; & quod aliquando medicus chirurgicas efficaces curationes expendere ac dirigere cogatur. Quare manifestum est, medicum accuratissimam externalium internaliumque corporis partium fabricam nosse debere, & ut internis recte occurrere, atque ut externis & localibus, ut ita dicam, morbis apte sive remediis, sive manu, sive ferro mederi possit.

Anatomen vero dupliciter considerabat, compare scilicet ad curativam, & ad philosophicam medicinam. Ac prima ratione acceptam maximopere commendabat; ex qua, præter superiori memorata de sedibus, & differentiis morborum, & symptomatum causis, tot locales medicinæ, totque chirurgicæ curationes cum externalium, cum internalium gravium morborum ortæ fuerunt. Secunda vero ratione acceptam, temperamento potius indigere arbitrabatur. Nam et si abstracte ratiocinando verum sit, nisi perfekte

Re cognita corporis fabrica , physicam ejus constitutionem , hoc est vitæ , sanitatis , morborum mortisque causas comprehendendi non posse ; verum tamen etiam est , solam quamvis exquisitam corporis fabricæ scientiam , ad plenam vitæ , sanitatis , morborum , mortisque causas intelligendas , satis non esse , nisi humorum quoque natura , vires , usus , agendique ratio perspectæ sint . Quin vel si utrumque medicus optime teneat (quod nec sperandum est) ; non ideo naturalem , morbosamque corporis œconomiam , neque remotas proximasque morborum & symptomatum causas ex toto umquam comprehendet . Quod noster recensio-
ne sectarum , quæ a vetustissimis temporibus ob-
tinuerunt ad hæc nostra ordine deveniens , uber-
ime demonstrabat . Errores veterum anatomico-
rum physiologorumque perplures diligentiore nu-
perorum inspectione detectos , & nova anatomico-
rum inventa , quorum opera physiologia incre-
verit , fateri non dubitabat . Nihilominus in ea-
dem generationis , vitæ , secundæ adversaque va-
letudinis , & mortis efficientium causarum igno-
racione recentissimos physiologos esse , ac vete-
res fuissent in anatomicis physicisque rudes ; quis-
quis , deposito partium studio , rem serio confide-
rarit , fateri debet . Eapropter mirabatur , qui
fieret , ut cum medicinæ parens Hippocrates me-
dicinam à sapientia separarit , & rursum ætate
nostra sapientiores physici , subtiliore abstractaque
philosophia rejecta , se se ad una fere experimen-
ta retulerint ; medici tamen obstinate huic sub-
tili abstractaque philosophiæ velificari pergerent .
Tantum , ut dixi , subtilius philosophari posse , ac
et .

etiam oportere affirmabat, cum novi graveisque orirentur morbi, quibus nec recepta philosophandi ratione, nec expertis usque artis auxiliis bene occurreretur. Sed neque tum a mere opinabilibus remotisque rationibus philosophandi principia de-promenda existimabat. Namque universem novos morbos ab una ex tribus causis proficisci statuebat: nimirum ex immutata qualitate victus; ex totius vitæ ratione mutata; ex commercio & commissione contagioneque dissimilium dissitatumque nationum. Quam suam hæresim tot ab historia, & ab interioris philosophiæ eruditionisque penore desumtis argumentis illustrabat, ut veri studiosis facile persuaderet.

Herbarum plantarumque notitiam (quam Græci botanicen vocarunt) medico magis, quam corporis humani fabricam, necessariam esse inculcabat: siquidem ex herbis & plantis maxima & tutissima medicamentorum pars, ipsa dictante natura, peteretur. Proinde magnopere querebatur, vetustissimam certissimamque medicinæ partem (quam ipse juvenis accurate didicerat) superioribusque sæculis a nostratis cupidissime excultam, ad finem vergente hoc sæculo, non levi artis medicorumque dedecore, negligi spernique cœpisse. Hanc vero, quemadmodum & anatomen, in duas quoque partes dispescebat: in eam scilicet, quæ speciatim ad medicinam; atque in alteram, quæ ad historiam naturalem proprie pertineret. Prior contentum esse medicum volebat, physicæ historiæ cultoribus posteriore permissa: ne rerum magnitudine obrutus, ea, quæ medicinæ propria sunt, ignorare, aut contemnere videretur. Itaque

hortum medicis plantis alendis unice destinatum, extra urbis mœnia salubri in loco ita commendabat, ut magis commendare non posset.

Officinam etiam pharmacorum medicæ juvenuti privatim in concinnandis medicamentis erudiendæ addictam, prope hortum ipsum exstrui cupiebat, quo oblectamenti specie statis, ferialibus scilicet diebus, juniores medici convenirent, & medicinales plantas sæpius inspectando noscent, ac distinguerent, & medicamentorum compositionem, iterato observando, perdiscerent, & per se exequi possent. Hoc namque pacto tum compititorum medicamentorum facultates melius, quam ex auctorum descriptione, tum compositionis ipsius qualitatem penitus fore medicos cognituros augurabatur. Futurumque providebat, ut ægrotis tum metropolis, tum & maxime locorum vel a metropoli, vel ab urbibus pagisque frequentioribus provinciarum longius dissitorum rectius prospiceretur; revertentibus ad provincias medicis rei herbariæ & pharmaceuticæ peritis; eoque a provincialibus pharmacopolis difficilius decipiendis. Etenim in mediterraneos provinciarum vicos, ab oppidis pagisque frequentioribus remotos persæpe effeta, vel fucata medicamenta a metropoli, aut a provinciarum oppidis mitti consuerunt; quæ præscribentis medici & assumentis ægroti spem fraudent. Cui pergravi malo non aliud præsentius auxilium est, quam medicus botanicæ & pharmaceuticæ peritus.

Chymiam quoque inter subsidiarias administrasque medicinæ artes locum suum, eumque non ultimum obtinere asseverabat. Nam sive quod non sine

sine quodam artificio (quod multiplex est, distin-
etisque nominibus designatur, ut *infusionis*, *dis-
solutionis*, *calcinationis*, *fermentationis*, *putre-
factionis*, *destillationis*, *sublimationis*, *extra-
ctionis*, *crystallizationis*, aliisque) medicamen-
ta e plantis, animalibus, fossilibus, metallisque
elici possint; sive quod sic artificiose expressa effi-
cacia ratione sint; sive quod ita parata, facilius atque
diutius serventur; sive quod hoc artificio ab alienis,
& vel inertibus, vel noxiis partibus secreta,
minori quidem mole easdem vires habeant, mino-
remque ægrotis molestiam creent: certum quidem
est, chymiam ab inanibus effectisque promissis,
& ridiculis arcanisque vocabulis repurgatam, ma-
gnæ medicinæ utilitati esse; modo recte prudenter
que ea medicus uti norit. Duo tamen præ ceteris in
chymia observabat. Quorum alterum Boerhaavius
ipse, Chymicorum ætatis suæ princeps & fautor
in *Prolegomenis ad Institutionum Chemicarum*
tomum alterum paullo post initium his verbis
expressit: *Denique in hisce concinnandis sem-
per respicere ad Medicinam nolui, imo neque
debui unice; licet ceterum aliis hanc artibus
præferam: fatalius aliud haud accedit vel Che-
miæ, vel Medicinæ, quam stulta opinio, quasi
cuncta, quæ Chymico nascuntur opere, semper
idonea forent in Arte Medica instrumenta. Sed
¶ universæ Physicæ, haudquaquam Medicinæ
soli, Chemiam famulari palam est. Vid. Part.
I. a pag. 44. ad 46. Pharmaceutice gaudeat Che-
miæ operibus, neutiquam hancce sibi soli vin-
dicet. Alterum vero, Medicos chymice paratis
medicamentis plerumque uti, cum minime opus*

est, vel ut curationes suas chymicis arcans medicamentis peractas extollant, vel ut Pharmacopolarum commodis utilitatique serviant.

Chymicam Medicorum sectam æque ac mechanicam vitiis laborare, indubiis rationibus demonstrabat. Optimam autem illam medicinæ sectam esse affirmabat, quæ ex mechanica & chymica ita contemperatur, ut sua organis, fibris, nervis, musculis, vasis propria munia, & suas humoribus particulares vires attribuat. Actiones namque corporis ex solidorum & humorum conjunctis operis proficiunt, pro certo statuebat. Insitam vero primariis vitæ organis vim inesse, quam alii contractilem, alii elasticam, alii irritabilem vocarunt, evidenter tum experimentis, tum etiam rationibus doceri persuasum habebat. Itaque medicinam tam *theoreticam*, quam *therapeuticam* Hallero plurimum debere fatebatur, qui vim hanc pluribus luculentissimisque experimentis extra omnem dubitationis aleam posuisset. Attamen vim illam veteribus suboluuisse, Galenum testem esse in pulcherrimo experimento de arteriarum *diastole* adversus Erasistratum; dein recentioribus, præsertimque Bellino in tractatu de motu cordis uberioris cognitam fuisse adjiciebat. Perfectæ igitur absolutæque, non autem inventæ ejus doctrinæ gloriam Hallero referendam esse asseverabat; non secus atque insensibilis cerebri naturæ, cuius satis jam Theophrastus Aristotelis discipulus aliquid præceperat. Quæcunque tamen vis illa sit muscularis & muscularibus fibris insita, nisi a sanguine aliisve humoribus excitetur, iners prorsus & mortua vis est. Postremo sensibilis nervorum natura
(nam

(nam evidentissimis Halleri experimentis quantumque vi puncti irritatique nervi , nihil vel decurtantur vel convelluntur ; contra quam mechanici opinabantur) si sanguine humoribusque nervi non irrigentur , sensilis esse definit . Animalium humorum naturam non prorsus passivam esse , ut crediderat Pitcarnius , sed satis actuosam tam in secunda , quam , & maxime , in adversa valetudine ; nec sanguinem exuberantiore tantum , aut parciore copia , verum etiam qualitate : nimirum aucta , vel diminuta densitate ; & acriore , vel effeta & vapida indole peccare ; & actiones corporis diversa ratione laedere , & diversi generis morbos efficere , diverseque curandos , evincebat . Hac in re Chymicos non minimum medicinæ emolumen- tum attulisse affirmabat ; quippe qui humorum vi- tia distinguere & aptis remediis corrigere annisi fuerint . Cum vero experimentis suis dumtaxat & pertinaciter inhærescerent , & quæ in aliis dissimil- limæque naturæ liquidis , extraque animalis cor- poris viscera & vasa experti fuerant , animalium humoribus accommodarent , in absurdissimas do-ctrinas , parilesque medendi rationes abierunt . Ac sicut Mechanici a solidarum organicarumque partium præternaturali statu morborum omnium causas repetentes , humorum vitia (quæ frequen- tiora sunt , & medicinæ facilius obediunt) negle- xerant ; ita vicissim Chymici solidarum organica- rumque partium vitia (quæ curatu longe difficilia- sunt) infuper habuerant . Quamquam igitur Chy- mici ab experimentis rationes doctrinasque suas deducere conabantur ; tamen quia alii aliis expe- rimentis palmam deferebant , diversas sententias ,

di-

diversasque medendi vias inire cogebantur . Et inde plures inter se oppositæ Chymicorum scholæ intra exiguum tempus exstiterunt , quam a vetustissimis temporibus ad Chymicos, philosophorum numerantur sectæ . Mirabatur vero noster , qui sibi persuadere quiverint Chymici , a fossilibus , potissime vero a metallis , quorum ab animali corpore alienissima natura est , remedia peti oportere . Omnia namque ætatum , & omnium gentium historia , & constans quotidiana experientia docet , ab orbe condito ad ætatem nostram , alimenta , & medicamenta a plantis & animalibus , non a fossilibus , minimeque a metallis , homines desumisse , & usque & ubique desumere . Stomachabatur etiam , eruditos acrique ingenio præditos viros (quos inter magnus Erasmus fuit) ex Chymicorum promissis , eorum fraudem inscitiamque non perspexisse . Ecquis vero a risu abstinuerit legens , eo infaniæ Chymicos devenisse , ut universalem morborum omnium medicinam , & longævitatem pollicerentur ? Tum quis adeo stipes est , qui ex tot monstrosis sensuque carentibus vocabulis , & ex tot arcanais notis , quibus utebantur , fallacissimum eorum ingenium non detegit ? Hæc noster ita ferio , accurate , eloquenterque explicabat , ut inanem Chymicorum jactantiam , & subdolam fidem patefaceret , ac refelleret . Advertebat tamen , ætate hac nostra , quæ tantoper se sibi placet , ut philosophicæ nomen assumserit , veterum chymicorum explosum ejectumque sermonem revocatum fuisse : quod nisi eis , quibus cor sapit , compertissimum scirem , perlonga

ga serie antiquorum recentiumque monstrorum nominum, quibus veteres nuperique Chymici remedia sua nuncuparunt, demonstratum irem. Hujus autem artificii non aliis fuit finis, nisi ut rudi & ignaro popello, qui plurimi facit quæ non intelligit, facilius imponeretur. Cujus subdolæ artis cum nihil prorsus apud veteres Medicos, ab Hippocrate ad Arabes noster invenisset, Chymiam, tamquam medicarum fraudum fundum aversabatur, & chymica remedia plus æquo improbabat. His autem rationibus accesserant graviores alia duæ non prætereundæ. Prima fuit, quod universim chymici anatomen, & veterum medicorum observata, quibus tota nititur rationalis medendi ars, contemtui habentes, genera, species, differentiasque morborum, & signa, & progressum, conversionem, exitumque morborum nec scirent, nec addiscerent; & acutos peræque ac longos, & salutares malignosque morbos una eademque ratione aggredientes, ægrotos, perpaucis, quorum valentior erat natura, exceptis, audacter occidebant. Secunda ratio fuit, quod ætate sua vesana per acidos violentissimos salium fossiliumque spiritus cunctos morbos curandi ratio Medicorum mentes invaserat, manifesta cum ægrotantium pernicie.

Ut igitur rem universam in pauca contraham, non chymiam per se, quæ physicæ utiliorum subtilioremque partem, artibusque pernecessariam complectitur, damnabat, sed pravum importunumque usum ejus in medicina. Ipse namque remediis chymice paratis tempestive consideranteque utebatur, e plantis præsertim elicitis. Ferre tamen

non

non poterat eorum calliditatem, qui ut operam suam exfollerent, lac destillatum potius, quam aqua multa dilutum & percolatum, ægrotis dabant, & herbas cum sero lactis vel aqua destillabant, cum satius atque utilius esset, simplici infusione decoctioneve præbere. Irascebatur autem vehementius cum eis, qui e peruviano cortice nescio quod sal laboriosissime extractum, præ cortice ipso in pollinem redacto, prædicabant. Quis enim, ajebat Vir consultissimus, reperit, corticis vim in sale & non in alia ejus parte, vel in tota massa, confistere? Diuturnis enim constantibusque experimentis constitisse asseverabat, corticem ipsum totum prodesse in quibusdam febribus, & paucis aliis in morbis: itaque sanum con filium esse, nihil innovare, & integrum corticis massam, tantum in pollinem redactam, ut deglutiri facilius queat, præscribere. Hujus generis plurimas turpisimæque calliditates, quas reticere præstat, referebat atque exsecrabatur. Fallacias igitur chymicorum, non chymiam ipsam damnabat, quæ recte opportuneque adhibita, medicinam novis frugiferisque inventis, naturalem morbosamque humorum indolem definientibus; & medicatarum aquarum veras facultates detegentibus; & novis efficacioribusque remediis, ex triplici, ut ipsi ajunt, naturæ regno petitis locupletaret. Quare chymiam in duas quoque partes, non secus ac anatomen & botanicen distinguebat; quarum altera, & minor, medicinam; major altera universam physicam artesque e physica aut proxime aut maxime proficiscentes spectabat. Statuerat novam Pharmacopæam condere, ejectis refe-

fectisque tot superfluis , falsis , frivolisque , quibus tam patria Donzelliana , quam aliæ externæ recen-
tiores refertæ sunt ; veris , utilibus , tutioribusque remediis tum simplicibus , tum compositis adje-
ctis . Sed cum admodum senex Archiater evase-
rit , cui id munus demandatum est , optimum fa-
luberrimumque consilium exsequi non potuit . Sa-
tis autem , opinor , ex huc usque dictis , quantus &
litteratus , & philosophus , & medicus , & (quod
majus est) quam veri honestique cultor fuerit , col-
ligitur . Ad cetera nunc , quæ medicam ejus peritiam
propius & pressius explicant , progrediendum est .

Primo Hippocratis observata , præcepta , &
præfigia memoriter tenebat : itaut si quis ea fal-
so citaret , corrigere posset ; quod tamen perra-
ro , nec nisi cum amico , discipulove faciebat . Me-
mini vero , cum in gravissimo ac plane deplora-
to ægroti casu medicus quidam audacissimum re-
medium proponens , Hippocratis auctoritatem &
verba : *Satius est anceps auxilium experiri , quam nullum* , citasset , nostrum placide respondisse : Cel-
si , non Hippocratis illa esse verba : Hippocratem
vero contrarium præcepisse notissimis verbis : *De-
sperati non sunt attingendi* . Tanto autem Hip-
pocratis studio ducebatur , ut Galenum non alia
causa pluris faceret , quam quod Hippocratis do-
ctrinæ assertor & vindic suisset . Impenseque lau-
dabat Boerhaavium , quod is orationem *de com-
mendando studio Hippocratico* publice habuisset
in patrio Lyceo . Hippocratis lectionem eis verbis
auditoribus commendabat , quibus eloquentiæ stu-
diosis Ciceronis lectionem Quintilianus . Nec du-
bitabat affirmare , medicum , qui Hippocratis ob-
ser-

servata , nim̄lrum signa , cursum , conversionem , exitumque morborum accurate memoriae mandasset , atque in ægrotis ipse probasset , etiam si ceteris medicinæ subsidiariis artibus non satis esset instructus , ceteros Medicos omnibusque secundariis medicinæ adjumentis præditos superaturum . Galeni lectione disertos , eruditos , argutosque fieri Medicos ; Hippocratis vero lectione sedulos morborum indagatores , naturæque interpretes & imitatores . Eapropter qui Hippocratis libros serio legisset ; & morbotum cursum diu attenteque observasset , per paucis remediis plus consecuturum , quam qui vitam recentiorum voluminibus legendis conuulsisset .

Ex signis morborum tria noster potissima judicabat : ægri vultum , spirandi modum , & vires . Cetera signa , in primisque arteriarum pulsus non aspernabatur ; sed tribus illis maxime fidebat . Arteriarum namque pulsus , quibus plerique unicè credunt , cum fallaces esse , tum Medicos negligentes effecisse asseverabat : peritum enim medicum ex ipso ægroti vultu , & spirandi jacendique modo , accesserit , an deceserit , & ingrueret , an non febris , certius , manifestiusque intelligere , quam ex arteriarum pulsibus . Proinde Herophilus , Galeni , & Sinensium subtilissimam *sphygmicanam* doctrinam , mirabilem amatoribus hodie summopere probatam , physiologicis concertationibus potius asendi , quam morborum indiciis , differentiis , sedibusque rectius explicandis conferte . Quis enim ita vel tactu acutus , vel tam ingenio plumbus esse potest , ut ex solo arteriarum pulsu inflammationem cerebri ab inflammatione pulmonum ,

num, jocinoris, septi transversi, renum, ventriculi, intestinorum, vesicæ, uteri, testium distinxerit? Et vero si cerebrum, pulmones, jecur, & ceteræ modo recensitæ partes, cum inflammatione corripiuntur, æque febrim movent; evidens est, febrim, ut commune quarumvis inflammationum symptomata, singularum inflammationum loca & sedes non indicare. Atqui febris particulare cordis & arteriarum motus, sive cordis & arteriarum pulsus vitium est; ergo quælibet inflammatio pariter cor & arterias afficit, pariterque celeriores crebrioresve pulsus efficit. Major autem vel minor febris, & major vel minor arteriarum tensio, magnitudo, & alia quævis differentia, non tam partis affectæ particularem naturam, quam aut inflammationis diversam intensitatem, aut variam corporum constitutionem, aut utrumque simul denotat. Paronychia, ex.gr. quæ tantulam corporis partem affligunt, nonnunquam febrem excitant, & dolorem, anxietatemque internæ gravissimæque inflammationi persimilem. Nec febris unius inflammationis tantum comes est, sed suppurationis, & variolarum, & morbillorum, & complurium internalium externaliumque celerum lentarumque tum salutarium, tum perniciosarum, affectionum. Quamobrem Galenus, qui pulsuum genera & species tot distinxit, ut potius imaginationi, quam observationi obsecundasse cunctis in clinica exercitatis visus fit, ad cetera propria & privata singulorum locorum signa configuit, ut singularum affectarum sedium certiora indicia detegeret. Nimium igitur sibi plaudunt, qui ab una pulsuum arteriarum qualitate sedes morborum

rum dignosci affirmant. Illi vero, qui singulis morbis singulas, propriasque pulsuum species assignant, in maxima tum physiologiæ, tum *semeiotice* ignoratione versantur. Nam quæcunque interna, vel externa causa sanguinis motum celeriorem tardioremve reddit; cordis, adeoque arteriarum motum celeriorem tardioremve efficit. Alia pulsuum vitia, quæ tam cum febri, quam fine febri observari solent, ut inæqualitas, intermissio, durities, mollitudo, robur, debilitas, tremor, magnitudo, parvitas, resultus (quem ultimum, *dierotum* pulsum vocant Medici) ut cetera maximam partem facta præteream, a singulis sedibus pariter affectis, non secus ac febris, dolor, convulsio, oriuntur. Ex quibus certo conficitur, permiram Sinensium *sphygmicam* doctrinam commentitiam esse, fallendi qui creduli populi tantum gratia adinventam.

Hæc noster cum rationibus edocebat, tum observationibus magis confirmabat. Ingenue tamen fatebatur, medicinam sine aliquo præstigiarum fallaciarumque velut condimento exerceri neutiquam posse. Idque Sinensis juvenis Medici, qui cum aliquot popularibus suis in Christiana religione instituendis paullo ante Neapolim forte advenerat, & pluribus nostrorum hominum, peregrinarum quarumlibet opinionum admiratorum, specimen *sphygmicæ* Sinensis vaticinationis dederat, belle atque apposite illustrabat. Sinensis hic autem novus Apollo imperitis adolescentibus, & virgunculis, aliisque medicinæ ignarissimis; docto vero, sagaci, & medicinæ perito nemini sinensem e pulsibus morborum genera &

fe-

sedes divinandi artem probaverat. Tantopere autem Sinensis hic Medicus in *sphygmica* vaticinatione profecerat, ut, quemadmodum a non nullis accepi, qui ab ejus ore prolata audierant oracula, cuidam valetudinem, quam decennio ante toleraverat, & e qua integre convaluerat, e pulsibus cognorit, ipsique in memoriam revo-carit. At enim is decennio ante ægrotaverat, & tum sanus & valens erat. Quæ igitur tanto ante perpeſſæ, ac penitus extinctæ ægrotationis in pulsibus reliqua nota esse potuit? Tamen ex hac una tam inani ridiculaque divinatione, quæ re-di sensus quemque de *sphygmicæ* totius scientiæ futilitate commonuisset, nostrates complusculi scio-li juvenes maximum *sphygmicæ* Sinensis doctrinæ argumentum depromserunt. Quid vero *sphy-gmicæ* divinationis sectatores dicerent, si ad ægros deducerentur, quibus arteriarum pulsatio vel ex inedia, vel terrore, vel alia qualibet causa ex toto intercidisset; & nihilominus vivere non desissem? Aut quid malignis eis in morbis pronunciarent, in quibus pulsus naturalem motum servant? His omnibus noster addebat: si vultus, oculi, vox, vires, spiritus, lingua, lotium, excretionesque aliæ, decubitus, somnus, vigilia, mentis sanitas, delirium, calor, frigus, anxietas, fitis, hypochondriorum tensio, sublatio, mollitudo, pulsus, & tot alia signa attente perpensa, non semper naturam sedemque morbi certo indicant; quæ isthæc *sphy-gmorum* confidentia Medicorum est, ab unica, quamvis attentissima, motus arteriarum explora-tione, morbi sedem, ingeniumque nosci posse affirmantium? Concludebat igitur, a veritate tam

L

aber-

aberrare doctrinæ sphygmicæ exaggeratores, quam rationalis, vel empiricæ, chymicæ sectæ pertinacius addictos.

In curationibus prudentior, an felicior fuerit, non facile dixerim. Nihil enim pronuntiabant, vel præscribebat, nisi sciscitando & observando ægrotantis & morbi ingenium probabili ratione cognovisset. Peracutis in morbis, in quibus cunctari periculosum est, omnibus circumspectis, alacrius festinansque quod sibi eo re futurum videbatur, imperabat. In acutis caute se gerebat; in epidemicis lentius & timidius; in longis vero multo quam in ceteris omnibus consideratius. In universum tamen malebat paullo cunctatior, quam audentior existimari; ea ratione ductus, quod sine natura optima quæque artis auxilia nihil proficerent; & quod nonnunquam natura per se fæcias abigeret; & quod persæpe nimia festinatio male cederet.

Dies criticos & crises observabat, sed non superflue, ut, eorum causa, occasionem rei bene gerendæ amitteret. Nec vero paribus imparibusve diebus vim ullam tribuebat; sed cum crises certo plerumque tempore, maxime si præpostere datis medicamentis natura non lacefueretur, contingent, ex frequentiore crisi tempore dies criticos ortos esse, non vicissim crises ex diebus criticis recte acuteque conjiciebat. Quod cum veteres experientissimi physici (Pythagoras in primis, qui potestatis numerorum auctor creditur) primi rationalis medicinæ conditores observassent, five ut hoc mysterii velo crisi observationem rudi populo fortius commendarent, five ut arcani vi medi-

dicinæ scientiam celarent vulgo , criticorum di-
rum doctrinam exaggerarunt . Revera quidem cri-
ses certum tempus postulare, inter omnes medicos
constat , qui experientiam sæpe ac sedulo consul-
lunt : Nec ratio abludit . Nam ut materia , quæ
morbum facit (nullus enim morbus, docente Hip-
pocrate , sine aliqua materiæ excretione tuto de-
finit) blande leniterque , h.e. sine magna virium
jactura, a sanguine secernatur, colligatur, & in lo-
ca convenientia amandetur & expellatur , certum
tempus requiritur . Quod certum statumque tem-
pus cum in dies impares plerumque incidere no-
tassent Pythagorici , magnam idcirco diebus im-
paribus , adeoque imparibus numeris vim tribue-
runt . Ita noster rem obscurissimam & maxime
controversam veri simillima ratione explicabat .
His plura ex physicis & medicis adjiciebat , qui-
bus sua opinio magis confirmabatur . Ex observatis
namque in ovo incubato , certo tempore corpo-
ris partes formantur ; certo tempore vivere in-
cipit animal ; certo tempore vocem edit ; certo
que tempore moveri , & suæ vitæ munia obire oc-
cipit . Item certo tempore mulieres utero ge-
runt , certoque pariunt . Tum infanti certo tem-
pore dentes erumpunt , decidunt , renascuntur .
Certo quoquæ tempore homo ratiocinandi vim ,
vires , pubertatem adipiscitur . Adhæc sui singulis
ætatibus staticque morbi sunt ; qui certo statoque
tempore salutariter , aut contra , curriculum suum
conficiunt . Postremo , certo tempore increscunt
consistunt , declinant morbi ; certoque tempore
naturæ sponte vomitus , alvus , sudor hæmorrhagia
moveri solet . Itaque solers medicus sæpe ob-

servat, medicamenta ante certum tempus, quo
 secreta, collecta, & in *excretoria* loca & vasa
 depulsa sit materia morbi, assumta, effectu de-
 stitui. Atque in hoc materiæ coctionem tanto-
 pere medicis ab Hippocrate inculcatam, consi-
 stere, nemo in ejus, & Galeni lectione versa-
 tus ignorat. Quoniam vero non ita perpetuo
 temporibus hisce respondent crises, ut non ali-
 quando citius, vel serius eveniant; ideo non ita
 stricte ac superstitione dies critici observandi sunt,
 ut aliquando medicamenta citius, vel tardius præ-
 cipi sumique non possint. Quod Hippocrates ipse
 in aphorismis non semel monuit. Nec quia cri-
 ses aliquando accidunt diebus non criticis; ideo
 dies critici, ut Pythagoricorum numerorum com-
 mentum deridendi sunt. Etenim observata Hip-
 pocratis, ut cum experientissimis veterum nu-
 perorumque noster sentiebat, ut plurimum, non
 perpetuo vera sunt. Præcepta vero, curationes,
 præsagia, remediorumque facultates, ex eis, quæ
 plerumque accidunt, quemadmodum & leges,
 constituuntur. Sic autem rem habere, ex eisdem,
 quæ paullo supra dieta sunt, colligebat. Nam
 quæ de ovo incubato, vitæ exordio, respiratio-
 ne, voce, motu, viribus, ceterisque vitæ actio-
 nibus in pullis physici observarunt, non ad amus-
 sim semper eodem temporis spatio absolvuntur:
 quod optime norunt qui seu quæstus, seu ob-
 lectamenti causa secunda ova matricibus galli-
 nis supponunt. Idem de prima & secunda den-
 tium eruptione in pueris, deque rationis & pu-
 bertatis tempore observatur: non omnibus enim
 septimo mense erumpunt dentes, nec omnibus
 se-

septimo anno decidunt, & firmiores renascuntur; nec omnibus idem rationis & pubertatis, adolescentiae, virilitatis, & senectutis tempus est. Nec pariendi tempus in mulieribus, quamquam universim nono solari mense expleto definiatur, adeo tamen fixum & præstitum est, ut (excepto abortu, cuius quidem nullum certum tempus est) aliquanto brevius, aut longius fieri nequeat. Quod autem de septimestri vitali partu, & mortali octimestri vulgo creditur, id ex præjudicata vulgi opinione de imparium pariumque numerorum diversa potestate (ex qua anilis etiam timor annorum climacteriorum profluxit) non ex sedulis iteratisque observationibus manavit. Nam si mulieres septimo mense parientes, mortuos, vel imbecillos paulloque post morituros fetus edunt, octavo se mense peperisse ajunt, & per errorem septimo credidisse; & si octavo parientes, validos sanosque, septimo se peperisse affirmant, & in mensium numeratione se pariter errasse. Tanta veterum communiumque errorum vis est! Sicut autem vitalis esse potest tam septimestris, quam, & probabilius, octimestris partus, utpote nonimestri propior; ita & qui decimo, vel undecimo mense nascitur vitalis esse potest. Neque absurdum videatur, decem & undecim menses aliquando mulieres gestare citra suum & fetus detrimentum; nam id accidisse, nec semel, plures gravissimique testantur auctores. Nec rationi adversatur, legitimum pariendi tempus, quod uno & altero mense contrahitur sine ullo matris fetusque incommodo, tantumdem quoque parique exitu produci posse. Laxioribus enim spatiis par-

tus, vitæ, valetudinis, morborum, mortisque tempora natura circumscriptis, quam facti Pythagoreorum numeri præfiniunt. Est in his, quemadmodum & in sanitate, *latitudo* quædam medicis animadversa, sic ut non in puncto individuo, sed in quantitate temporis physica & mensurabili, & modo majori, modo minori, pariendi, vivendi, valendi, ægrotandi, convalescendi, moriendique termini consistant. Credibile tamen est, vetustissimos sapientes, ut certas regulas legesque medicinæ constituerent, eos naturalibus morbosisque humani corporis actionibus terminos præfixisse, quos aut experientia frequentiores esse observarent, aut coacervatione quadam maximorum & minimorum facta, medios inter extremos comprehendissent. Statuariorum pictorumque exemplo noster id pulcherrime comprobabat, qui eodem prorsus modo proportionem membrorum corporis humani inter se, & cum toto corpore statuissent; quamvis ea perraro, si unquam, in aliquo observaretur. Atque ex hac ipsa proportione, Pythagoram Herculis proceritatem calculo definitivisse asseverabat; nimirum comparatione stadii Olympici ab Hercule decursi ad alia stadia ab aliis communis altitudinis hominibus pari pedum numero dimensa. Ex majori enim stadii Olympici longitudine majorem pedis Herculei magnitudinem collegit; & inde Herculei totius corporis majorem, quam aliorum hominum, magnitudinem. Quæ conclusio etsi peringeniosa, a veritate tamen aberrat, ut plerique mathematicorum calculi, cum ad physicam traducuntur. Inititur enim calculus certæ illi proportioni membro-

brorum inter se & cum toto corpore ; quæ , ut prædixi , imaginaria est ; non aliter ac Veneris forma ab Apelle depicta . Sicut autem mathematici calculi nisi veram , proximam tamen rerum mensuram certius , quam rationes aliæ definiunt ; ita dies criticos crisium tempora certius definire affirmabat . Cetera , quorum supra mentio facta est , similiter explicabat . Morbis enim , quibus quodammodo privatim pueri , adolescentes , juvenes , mares , feminæ , virgines , mulieres , utero gerentes , puerperæ , secundæ , steriles , senes obnoxii sunt ; alii quoque aliarumque ætatum , tam mares , quam feminæ , quamquam rarius , subjiciuntur . Nec vero pueri , adolescentes , ceterarumque ætatum homines , qui morbis quibusdam patere solent ; ad unum omnes aut eodem ætatis anno , aut cum eisdem prorsus symptomatis eos experiuntur ; nec peræque omnes periclitantur ; nec eisdem crisibus , vel eodem tempore accidentibus liberantur . Ultimo et si morbi certo quique tempore increscunt , consistunt , & declinant ; non raro tamen ejusdem generis acuti morbi alias septimo , alias quartodecimo , alias vicesimo (vel , ut malunt alii , qui septenarii potestatem reverentur , altero & vicesimo) alii alio die vel in salutem , vel in mortem finiunt , eodem auctore Hippocrate . Cur enim , ajebat , paullo citius seriusve , quam solemnes decretorii dies finiunt , prout materia morbum faciens coctu facilior , vel difficilior est , aut ei subigendæ validior , vel imbecillior est natura : sexto nimirum pro septimo , & tertiodecimo pro decimoquarto , & undevicesimo pro vicesimo , aut primo & vi-

cesimo , cum coctu facilior est materia , aut valentior natura : vicissimque octavo , & quinto-decimo , & secundo & vicesimo , pro septimo , decimoquarto , & vicesimo crises , cum coctu difficilior est materia , aut imbecillior est natura , aliquando evenire : & sextus , tertiusdecimus , undevicesimus ; aut octavus , decimusquintus , secundus & vicesimus , dies critici fieri non possunt ? Si septenario , e quo bis , ter , quater , vel pluries repetito ceteri dies critici oriuntur , potestas auferratur , coctiones , crises & dies critici , adeoque summa Hippocraticæ doctrinæ , salva erit , & rationi magis consentanea . Neque in Hippocrate , Galeno , aliisque , id genus dierum criticorum exempla defunt . Non quia tamen crisiū dierum que criticorum laxiora sunt spatia , quam superstitioni numerorum observatores opinabantur ; ideo prorsus laxa & incerta sunt , nullisque plane legibus coercentur , ut quidam veterum scitis observatisque infensi arbitrantur . Ita noster crises diesque criticos cum ratione concilians , tuebatur .

Præter hæc , cetera quoque signa a ceteris corporis actionibus , excretisque peti solita , & alia , quæ vel difficulter sese produnt , vel nisi ab ipso ægroto disci possunt , interrogando eliciebat . Hac ratione totius corporis statum edoctus , morbi causam , sedem , exitum , quantum solerti peritoque medico inquirere datum est , cognoscet , & curationem , si morbi ægrique conditio pateretur , fidenter aggrediebatur . Si vero pri-mum ab aliquo arcessebatur , cuius ipse naturalem valetudinem (nam sua cuique sere propria est valetudo ; quod qui nescit , vel negligit , num- quam

quam excellet in arte) vultum, vocem, habi-
tum, ingenium, mores, studia, vitæ genus, mor-
bos ante perpessos, & auxilia, quibus vel na-
turæ, vel artis ope ad sanitatem revocatus esset,
non nosset; sigillatim hæc omnia ab ægroto exqui-
rebat; vel si is morbo, ætate, vel alia quavis causa
denarrare non posset, operam dabat, ut vel a suis,
vel a familiaribus diceretur. Quippe memoria Hip-
pocratis illud tenebat, docti prudentisque medici
esse, tam communia prænosse, quam cuique pro-
pria, prout res & occasio ferret, discere; quo
morbi & ægrotantis indolem certius noscat, op-
portunioremque adhibeat curationem.

In popularibus tantum morbis supervacuam
tantam hanc sollicitudinem esse affirmabat, cum
eadem in omnibus ægrotationis sit causa, & vel
similia sint corpora, quæ eadem causa offendan-
tur, vel causæ vis tanta sit, ut discrimina ex variis
corporum temperamentis profecta supereret, & o-
mnia simili fere modo afficiat. Nihilominus ne-
que in pestilentia, quæ popularium morborum
vehementissimus & unius ejusdemque generis
morbus est, accidentia, symptomata, cursus, &
exitus idem prorsus est in omnibus; quod ex dif-
ferentia corporum oritur.

In popularibus præter ea, quæ in gravi
quoque morbo sedulus peritusque medicus ob-
servare debet; quod gravius esset symptomata, &
quid utiliter natura moliretur, attente notabat.
Inde quid agendum esset, ut graviori sympto-
mati occurri, & salutari naturæ molimini suc-
curri posset, colligebat. Quod facto præstitit in
populari febre, quæ Neapolim tantopere affli-

xit anno MDCCLXIII. Nam primo cum contagiosa febris esset , regni procuratoribus , in Regis pueritia , persuasit , ut extra urbem in aper-to temporaria nosocomia in ditiorum civium villis locarentur , in quæ rustica & urbana plebes morbo implicata , & pars ægrorum , qui urbana nosocomia nimis conferta & pestilenti pene halitu medicos insufficientia reddiderant , deportarentur . Atque prima hæc de salute civitatis bene sperandi lux affulsa . Hoc enim consilio paullatim mitior febris facta , medicinæ magis obtemperare , & minus multos prehendere , tandemque cedere visa fuit . Interea cum neque vomitum & alvum mouentia , neque sanguinis detractionem , neque corticem peruvianum , neque celebriora antidota , quæ pro sua quique philosophandi , aut medendi ratione præcipiebant , quidquam proficere animadverteret ; non aucta seu copia , seu densitate , sed manifesta ad putrescendum proclivitate sanguinem peccare inde maxime novit , quod a fame potissimum proximeque in plebecula , & a contagione in ceteris dein ordinibus febris exorta fuerat . Eo igitur vir sagax curationem direxit , ut acidis vegetabilium succis & frigidæ liberali potione putrescenti sanguini resisteret , & moscho (cuius in ea febri primus exhibendi auctor & suauor fuit) infirmis viribus & convulsionibus una celeriter occurreret .

In reliquis acutis (quos *sporadicos* medici nuncupant) si res posceret , pluries de die ægrotos visebat , ut morbi ægrotique statum diversis temporibus observando , & symptomata , & naturæ viros conatusque accuratius inquireret & compa-

ra-

raret; & quid in quoque morbi tempore opus factum esset, hoc pacto melius intelligeret. Etenim non satis est morbi causae oblistere, nisi & gravioribus symptomatis, quae idem tidem, aut certis temporibus excitantur, tempestive occurratur. Nonnumquam noctu etiam ægrotos adibat, ut facile, an difficulter somnum caperent; & placide, an laboriose dormirent; & quæ respiratio; qui decubitus; qui pulsus essent in somno, observaret. Sciebat enim Vir experientissimus, non raro acutos, qui interdiu remittentes, sanitatis spem faciunt, noctu ingravescere, & medico quamvis bene ominante, ex insperato ægrotum de medio tollere.

In eis vero acutis, qui statas, periculosasque accessiones habent, accessiones ipsas observare consuevit, ut per se symptomata, quæ tum obvenirent, intueretur, indeque de toto morbi curiculo exituque certius judicaret. Sunt enim acuti quidam morbi, qui tam graves accessus habent, ut quandoque temporis puncto, nihil tale medico sperante, interimant. Quos si diligens medicus avertere satagat, ægrum, magna cum sui artisque gloria, ab orei faucibus eripiet. Hinc tot febrium genera ab ingeniosissimo medico non multis abhinc annis vita functo excogitata fuerunt, quot gravioribus symptomatis accessionis tempore ægroti affici solerent. Atque idem met ingeniosissimus medicus, liberali tempestivoque corticis peruviani usu in id genus morbis, præser-timque malignis periodicis febribus, miras aliquot curationes fecit, quibus maxime inclaruit. Aliis permultis, quæ nosfer tum in medendo sedulo ob-

observabat, tum in docendo serio præcipiebat; ut ad cetera majoris momenti pergam, supersedeo.

Ac primo nullum medicamentum, vel antidotum, esse ajebat, quod in morbis omnibus præscribi, aut in eis ipsis morbis, in quibus prodere consuevisset, tuto consultoque semper adhiberetur. Eos igitur, qui vel mercurio, vel antimonio, vel *Quinquina*, quomodolibet paratis, vel alio seu vetere, seu nuper adinvento remedii genere, ut panacea, omnibus in morbis utebantur, inter eos referebat, qui medicos se profiterentur, cum medicinæ prorsus essent ignari. Communia enim remedia putabat salubrem aerem, congruentem exercitationem & victum, reficientem sanguinem, alvum neque adstrictam, neque fluentem, ceterasque naturales excretiones intra suum modum, & tranquillum animum. Reliqua omnia, ut vomitus, sudor, balnea, hypocausta, & gelidæ, aut ferventes potiones, sanguinis detractio, aquæ medicatæ, & celebrata quæcunque antidota, inter particularia recensiebat: quæ si recte tempestiveque præscriberentur, conserrent; si minus, obessent.

In remediorum delectu simplicitati maxime studebat. Composita & valde operosa remedia, (theriaca, vetustatis reverentia potius, quam virium medicarum efficacitate, excepta) ut fallacia & periculosa devitabat. Tum nec facile quæcunque remedia præcribebat, nec rursum facile permutabat. Quodcumque enim remedium, nisi violentissimum, pro sua facultate certum semper aliquod agendi tempus requirere, quo effectum edat, recte affirmabat. Celerem igitur reme-

dio-

diorum permutationem nec ægro prodeesse; nec medico, ad morbi curationem ex juvantibus & nocentibus indicationem desumenti, quidquam conferre arbitrabatur. Nec tamen pervicax erat, ut remedii cognita inutilitate, in sententia permaneret. Remediorum quoque farraginem acerbius vituperabat: ex qua, præter ægroti molestiam, incertius medici judicium redderetur. Nam si ex eis aliquod auferendum, aut deminuendum, aut aliter immutandum foret; quodnam id esset multa inter remedia, nisi Oedipus, divinare non posset.

In febribus, morbisque aliis, qui accessus habent, quique vel in ipso accessu, vel in augmento novum semper aliquod incommodum ægroti afferunt; incommodi ipsius genus & gravitatem perpendebat. Nam nisi id esset, quod justam de ægroti vita timendi causam injiceret, nihil in eo temporis articulo experiendum censebat: quod novum id sive incommodum, sive symptomata per se cum accessione foret desitum. Vulgus autem tam quæ timenda, quam quæ timenda non sunt, si insolita ægroque molesta sint, æqualiter expavescit; non item doctus exercitatusque medicus. Ac sæpe minus periti medici, si vel paullo gravius in augmentatione febris dormientem, vel loquaciorem, inquietioremque ægrum offendant, aut sanguinem mittunt, aut efficacius aliud jubent, quod in præsenti non proficit, & reliquæ curationi plerumque obest. Id vero, nisi, ut prædixi, pergrave symptomata sit, *pepsismo febris soluto*, ut inquit Boerhavius, per se cessat. Nec vero fieri potest, ut cum subit, vel augetur febris, molestius aliquid æger non per-

perferat. Is autem, qui subeuntis, aut ingravescens febris symptomata vincere contendit, si assequatur, una febrem ipsam tollet: quod plerumque exitio ægris est: nam *sæpe febris*, ut Celsi verbis utar, *præsidio est*; secus ac ii opinantur, qui febrim, ut teterimum vitæ hostem, peruviano cortice continuo profligandam putant.

Cum in febri, aliove morbo critice sudorem, vomitum, hæmorrhagiam naturæ vi moveri observabat, nihil moliebatur, nec proritabat alvum, nec sanguinem detrahebat; vel opiatum præscribebat. Vires tantum sustentabat, ut ferdæ crisi sufficerent. Per omnia naturæ observator & imitator erat, & agendi & quiescendi tempora ex variis naturæ ipsis agendi & quiescendi temporibus cognoscebat. Medicum, qui semper ageret, nullumque ægroto naturæque requiescendi viresque resumendi tempus daret, alterum gravioremque morbum appellabat.

Febrim, quæ rheumati, rheumaticis morbis, lentis nec facile resolvendis tumoribus, & serofæ colluviei supervenit, minime cohibendam, sed aut moderandam, si vehementior, quam ratio postulet, aut exaugendam, si mitior sit, quam oporteat, suadebat. Medicum, qui febrilem motum pro re nata, accendere, vel compescere nosset, gravissimos contumacissimosque morbos facile curaturum; qui vero unice consideraret ut morbum, nec quidquam in arte profecisse, nec in longorum omnium, & in acutorum complurium discriminis plenorū curatione voti compotem unquam futurum. Nam sine febri nihil magni molitur natura, nec sine febri variolas & morbillos, nec erysi-

pe-

pelas, nec seu criticas, seu symptomaticas cutaneas excretiones movet; nec inflammations, obstrunctiones, convulsiones, paralyses, torpores, congestionesque alias sine febri natura vincit. Contra ex febri præter rationem intempestiveque suffocata viscerum obstructions, & inde, pro corporum, locorum, humorumque temperatione diversa, vel scirrhos (quos vulgus cum lienis obstructione plerumque confundit) vel hydropem, vel phthisim, vel alios, non facile in transitu dinumerandos, organicos etiam morbos, conserui docebat.

Remediorum nullum omnino præter cetera probabat, vel rejiciebat: suum namque cuique locum esse posse ratione atque experientia demonstrabat. Ipse vulgaria & simpliciora ceteris anteponebat. Elaboratis, novis, & chymice partis rarius parcusque; aliquando tamen utebatur. Distinguere vero solebat cibum a medicamento, & medicamentum a veneno; qua vulgari distinctione (exemplis namque doctrinas illustrabat) inueniebat, medicamenta, quæ ad cibi qualitatem magis accederent, tutiora & inertiora; contra quæ a veneni viribus proprius abessent, periculosiora & valentiora esse. Propterea sapientis medici esse, morbi genus, ægrotantisque corporis vires cum remedii facultate comparare; ac post decernere, lenibus, an efficacibus, & probatis, an ancipitibus medicamentis utendum esset. Quamobrem eum animo optimum medicum existimabat, qui ad universalem morborum notitiam, scientiam remediorum uberrimam adjungeret, ut pro dissimili cum morborum, tum corporum indole &

co

constitutione , cuique corpori aptum medicamentum deligeret . Nec enim sine ratione tantam ciborum medicamentorumque in eodem genere copiam & varietatem , naturæ auctorem hominibus obtulisse . Idcirco nonnullos nimia eligen- di sollicitudine, perplures nimia negligentia peccare . Inter extrema duo malebat sollicitudinis timorisque, quam temeritatis & audaciae insimulari . Nam qui præ nocendi metu ægroti vitam velut naturæ permittit , levius peccat , quam qui, ut servet , violenta interficit medicina . Non usque adeo tamen prudentiam cautionemque laudabat, ut in ignaviam degeneraret . Siquidem ipse met non raro cum in arto ægri salus videretur, paullo quidem calidius , sed quod a temeritate audaciaque abesset , consilium capere non dubitabat .

In præfagiendo longe prudentissimum se gerebat, nec tam ut famæ consuleret (qui enim medicus in tam ampla obscuraque materie verax semper exitus provisor esse potest ?) quam ut ne gravi denuntiatione vel ægrotis fatum acceleraret , vel familiaribus dolorem desideriumque ante tempus excitaret : ubi enim salutis luculentior facula apparebat , lætam spem ægrotis assidentibusque lætissimo vultu explicabat . Adde quod sæpe cum medicus certi adhuc nihil proferre potest , impertine interrogatus , nisi prudenter a præfagio abstineat , facile decipitur , seque ignarissimæ multitudini traducendum præbet .

In longis morbis multo felicissimus fuit . Cum enim, ut alias dixi , natura ad meditandum esset comparatus ; observando , interrogando , ex-

pe-

periundo tandem morbi causam sedemque determinabat, & congruam medendi rationem inventiebat. Ac in longorum curatione minimum medicamentis, plurimum victui, exercitationi, & aeri tribuebat. Ac veteres recentibus sapientiores medicos fuisse asseveranter affirmabat; quod non unis pharmacis, sed & diæta, & diversi generis exercitationibus, & vitæ cælique mutatione uterentur.

Longos morbos, nisi si celerum perperamque curatorum effectus essent, sàpissime ab intemperantia, crapula, inertique vita in beatis; a pravo victu, obscurisque ædibus in proletariis; a sellulariis artibus, vel immodicis laboribus, venerave lue in cetera plebe repetebat. Quibus generalibus communibusque causis aliam, velut Neapolitani cæli propriam, addebat, saniosam scilicet cutis pruriginem, falsitudinem Plinio, & vernaculo sermone nostro *falsedinem*, & *falsum humorem* dictam: quæ cum salutaris plerumque sit excretion, sorditieque sua alias scabiem, alias herpetem, alias sacrum ignem referat, imprudentes munditiæ cultores ad repellentia compellit remedia, adeoque vel in lertos, vel in celeres insanabilesque implicat morbos. Quare medicum, qui longis in morbis hæc omnia serio considerarit, & propriam corporum naturam vel prænosset, vel observando addisceret, non difficulter idonea remedia inventurum pollicebatur. Attamen quosdam longos morbos esse, qui aut curationem non recipiant, aut curatione ipsa deteriores fiant, atque in acutos letalesque commutentur, persæpe ac sedulo auditores suos commonebat. Hos inter, inveteratos scirrhos, carcinomata, *aneurysmata*,

M

po-

podagrum, *lithiasin* connumerabat. Experientia namque, veterum recentiorumque commendatissima antidota aut nullius efficaciam, aut morbis ipsis perniciosiora comperta fuisse clamabat.

Hypocondriacam & hystericae affectionem, frequentissimos civitatis nostrae morbos, unam prorsus eamdemque affectionem esse demonstrabat, quæ a nimia sensilitate nervorum oriatur, eosque potissimum occuparet, qui desidem vitam agerent. Huic autem curandæ exercitationem unicam, certam efficacemque medicinam esse prædicabat. Et enim exercitatam laboriosamque vitam sectantes in hypochondriacam & hystericae affectionem vel nunquam, vel raro illabi animadverterat. Ratione que physica ab experientia deprompta id confirmabat: siquidem inter nervos & musculos hoc interesse, ut cum frequenter ac valide agerent musculi, ab actione sua nervi quodammodo ferarentur; & vicissim, cum ab agendo diu cessarent musculi, vehementius agerent nervi. Cujus reciprocæ actionis causam inquire medico supervacuum esse dicebat; quamquam non difficulter ex uberiore sanguinis ad extimulatas exercitasque partes affluxu intelligi posse innuebat. Sensim igitur inerti vitae deditos ad exercitatem, & (si facultates patarentur) a tentiori ad crassius, & a tepidiori ad frigidius cælum transferri jubebat: tepidioris namque cæli, molliorisque vitae, atque uberioris sapidiorisque victus fere conjectariam hanc esse ajebat valetudinem. Eodem modo imbecillam litteratorum valetudinem fulciendam arbitrabatur. Tametsi non dissimulabat, quandoque hypochondriacæ hystericaeque affectionis nomine

gra-

graviores morbos, lentam febrem (quam recentiores Britanni, *nervosam* nuncupant) asthma, tabem, hydrope pectoris, vomicas, scirrhos, obscurioresque affectus alios occuli solere.

Eos, qui nimia valetudinis sollicitudine medicos quotidie consulerent, & pharmacis continenter uti vellent, insanabiles esse, peraque ut illos, qui nimia futurae vitae sollicitudine sibi & sacerdotibus molesti essent. Quos asperrime objurgandos esse intelligebat, ut medicos & medicinam averfarentur, & ipsa medicæ curationis desperatione, per se, h. e. naturæ vi, convalescerent. At vero non semper unico salutarique isthoc consilio medicis uti licere; cum saepenumero splendidæ personæ, quæ id genus morbi tolerant, liberam hanc ingenuis honestisque medicis loquendi facultatem adimant. Quod ægrotorum genus, medicorum calamitatem vocabat.

Consuetudinem illam levi quaque causa mitendi sanguinis, solvendæ alvi, excitandi vomitus, vel aliud remedii genus experiundi ita damnabat, ut præsentis futurae gravioris invaletudinis causam in pravam hanc consuetudinem maxime conferret. Frequentiori sanguinis detractione, cordis & arteriarum robur infringi, ut paullo auctiori sanguinis moli dimovendæ impares fiant, ac nisi statu adveniente tempore rursum incidatur vena, gravissima protinus ingruant accidentia. Adnotabat etiam ex præposta iſthac mittendi sanguinis consuetudine difficilem concoctionem, cachexiam, hypochondriacam hystericaque affectionem, hydrope, longaque valitudines Neapoli frequentiores esse. Quapropter

hærebat, graviusne peccassent Erasistrati sectatores, qui numquam sanguinem detrahebant, an qui ætate sua levi quacunque causa mitterent.

Catharticis saepius sine gravi causa assumptis viscerum vim labefieri experientia demonstrabat. Levius putabat, segniorem alvum clysteribus subducere; tamen malum esse non inficiabatur: iteratis enim stimulis intestinorum vim sensim retundi, ut deinde per se nihil dejicerent.

Vomitu crebrius provocato, ventriculo, intestinis, peritonæo, totique abdomini, & pectori, cerebro, sanguiferisque vasis vim magnam inferri evidentissime ostendebat. Itaque virulenta emetica, non secus ac venena damnabat. Cum vero gravis causa vomitum suadebat, emeticum lene, neque nimis tenui, neque magno pondere, ut nec inanem conatum, ægrotis vomitu ipso molestiore, nec violentum exitialemque vomitum excitaret, imperabat. Emeticum tempestive exhibitum tam certo præsentique remedio esse affirmabat, quam sanguinis detractionem, vel opiatum, vel corticem peruvianum, vel *hydrargyrosim* eis in morbis, quorum comperta hæc es- sent antidota. Vitabat tamen graciliora & habiti- tiora, & sanguinis sputo, aut convulsionibus obnoxia corpora; & cum aliquid majoris incommodi ab emetico verebatur, necessarius tamen vomitus videbatur, sanguinem prius detrahebat, & blandis potionibus ventriculum & viscera hume- stabat. Huic remedio, ingenue fatebatur, se plurimum credere, præsertim in biliosis, malignis, & autumnalibus curandis febribus, atque ad cohi- bendum immodicum pertinacemque alvi fluxum,

len-

lentasque alias abdominis affectiones ab inertia solidorum exortas. Ubi vero organicum aliquod vitium subesse suspicabatur, a lenissimo quocumque emetico abstinebat. Sed minime reticendum est, quod imperitis offensionis, contra doctis peritisque gratiae causam praebuit: emetico nimirum in asthmate humido, pleuritide & pulmonia suppura-ta, & id genus morbis, materiae ejectionem, praeter rationem interceptam, efficacius revocasse, quam ceteros *vesicatoriis*, sanguinis missione, celebratisque aliis chymicorum liquoribus. Aliquando, rarius tamen & circumspectius, in ipso sanguinis sputo: si hoc repente cessaret, ac spirandi difficultate æger corriperetur, emetico quam lenissimo tussim exstimulabat; non ut coalescens-tia vascula divelleret, & sanguinis sputum pro-liceret, sed ut effusum stagnantemque in pul-monis cavo sanguinem educeret, antequam in pus verteretur, & phthisim afferret. Quod vul-gares medici minime perpendentes, sanguinei sputi nimis celeri compressione, ab hæmoptysi in phthisim ægros conjiciunt.

Hinc perspicuum fit, non timiditate, sed consilio cunctari nostrum, quam audere consue-visse. Nam si ratio efficacius remedium suadet, nec æqualis ratio repugnaret, celeriter id ad-hibebat. Balnea frigida cum aliis in morbis, in quibus a veteribus præscribebantur, tum etiam quibusdam in febribus, in quibus præ nimo calore in furorem ægri agebantur, facile imperabat. Non ita vero si aut mitior esset calor, aut convulsionis, vel animi deliquii metus esset. Fri-gidulis potionibus libentius, quam calidis uteba-

tur in febribus , quod calidis vires infringi , frigidulis contra refici neverat ; nonnumquam etiam gelidis , cum æstu nimio dissolutionem , aut concretionem sanguinis pertimesceret . Sed nihil horum ita probabat , ut non aliquando damnaret ; nec ita damnabat , ut non aliquando probaret . Frigidæ usum perpetuum in febribus , Neapolitanæ scholæ solemnem , pro febrium ægrotorumque natura moderabatur . Febrientes enim idem tidem bibere , salutare ; singulis autem horis , aut crebrius , affatimque , non itidem semper conducere existimabat . In diem peracutis quidem in morbis ; in ceteris vero , prout a peracutis magis abessent , minime laudabat . Ratione , experientia que remedia , medendi regulas , victumque ita temperabat , ut pro re nata remedia , medendi regulas , victusque rationem immutaret . Haud igitur mirari subit , si curationes ei plerumque feliciter caderent .

Aquarum medicatarum usum in longis imi ventris morbis , modo abesset febris , ulcus , scirhus , carcinoma , sanguiferorum vasorum dilatatio , & hæmorrhagia , ea ratione commendabat , ut parce diuque potius , quam ubertim brevique tempore sumerentur . Verebatur enim , ne magna copia assumentæ , ventriculo intestinisque pondere , pressione , & acrimonia majorem in præsentia noxam facerent , quam utilitatem posthac afferre possent . At si opportune , & modica quantitate , diuque , & caute adhiberentur , non mediocrem contumacissimis morbis profigandis operam essent allaturæ . Non indiscriminatim vero medicatas quasque aquas in omnibus abdominis

mor-

morbis præscribi debere adjiciebat : aliis namque morbis ferratas , aliis sulphureas , aliis alumino-sas , aliis aliis generis aquas prodesse . Adhæc non omnes , quæ vulgo medicatæ existimantur aquæ , revera medicataæ esse ; cum earum quædam venenatis rectius accensendæ sint . Analysim chymicam pernecessariam esse , eamque diligentissimam (quam nostrates diu neglexissent : Lanzanus enim , cuius supra honesta facta fuit mentio , primus ejus memoria , & nuper Cl. Nicolaus Andria , regius in Lyceo Agriculturæ professor , accurate instituere coeperunt) judicabat . Sed analysi non satis contentus erat , nisi pluribus & similibus observationibus medicæ vires analysis detectæ , effectibus confirmarentur . Itaque cum amicis querebatur , sero se animadvertisse , quantum in civium valetudinem emolumendum redundasset , si medicatarum aquarum omnium vires tum analysi , tum experimentis in ægrotis sedulo captis definitisset . Proposuerat igitur novæ Academiæ Præsidi Michaëli Imperiali , Francavillæ Principi , ut inter ceteras physicas Academicorum occupationes principem locum haberet sedula inquisitio medicatarum aquarum omnium , quibus Campanus , Neapolitanus , Puteolanus & Stabiensis ager , atque Inarime scatent . Turpissimum enim putabat , medicos ex vulgi opinione earum vires facultatesque statuere . Juniores autem medicos admonebat , ut , nisi præcognitis earum viribus , eas ne præscriberent ,

Thermas , sive , ut posteriores medici loqui coeperunt , thermalium aquarum balnea caute raroque præcipiebat : experientia namque compe-

rerat, perpaucos esse, qui earum usu convaluis-
 sent; contra plurimos, qui in deterius abiissent.
 Esse tamen casus, in quibus prodesse possent,
 quosque ipse observarat, sed rarissimos, & qui
 summam medici sollertia poscerent. Calidis his-
 ce balineis hypocausta, queis ipse quotannis u-
 tebatur, anteponebat: solemne autem (pace tan-
 ti viri) medicis est, ea remedia præ ceteris com-
 mendare, quæ sibi suisque profuisse experti sunt.
 Atque haud minima discrepantia medicorum in
 curationibus causâ hæc esse solet. Reapse tamen
 si humidius corpus est, & cerebrum nervique se-
 gnium humorum (quos pituitæ nomine veteres
 nuncuparunt) copia obruantur, hypocausta ca-
 lidis balineis utiliora sunt; quippe quæ tenui va-
 pore corpus intime penetrando & sudorem proli-
 ciendo, humorum copiam & lentorem minuunt,
 & cerebri nervorumque munus viresque suscitant.
 Tot vero in hoc remedii genere experiundo ad-
 vertere oportet ut, nisi aut recte instructus sit
 æger, aut ei præsto sit, qui consulat, & opitule-
 tur, plus detrimenti, quam commodi inde sit
 percepturus. Nec vero rara exempla sunt repen-
 te in hypocaustis exanimatorum. Sicut autem
 frigidiore balneo sanguis a corporis superficie ad
 interiora repulsus, in cerebrum maxime (utpote
 mollius & undique osse operimento, ceu theca
 clausum) irrumpit, & dolorem, vel gravius acci-
 dens efficit; ita hypocausto sanguis immodice rare-
 factus, in cerebrum potissimum impetum facit, &
 dolorem, vertiginem, vel apoplexiā inducit.
 Nam caput ipsum primo & gravius hypocausto, lo-
 cove quolibet calidore offenditur. Proinde si quis
 in

in hypocausto difficulter sudet, facilius is apoplexia corripitur. Pessime hic igitur perstaret in hypocausto. Sudor enim profusus humorum copiam imminuens, sanguinis rarefactionem quodammodo temperat. Præterea adnotum est, eos, qui semel & iterum hypocaustis usi sint, reliquo vi-
tae tempore eis abstinere non posse. Male igitur illi faciunt, qui medicis præceptis sese obli-
gant, &, præter urgentem causam, remediis af-
fuescunt. Satis hæc esse possent medicæ nostri pe-
ritiæ declarandæ. Restant tamen alia non pra-
tereunda, quæ quambrevissime per summa capi-
ta indicabo.

Mercurium in morbis veneriis tam exterius, veteri scholæ Neapolitanæ instituto, quam interius, corpore, ut medici loquuntur, prius præparato, sine hæsitantia præcipiebat. Tot enim experimen-
tis salutarem ejus efficaciam ad venerios morbos radicitus evellendos probatam esse clamabat, ut in dubium revocare, intoleranda esset audacia. Rectam vero ejus adhibendi, & pro vario morbi progressu, corporum habitu, & accidentium sym-
ptomatumque genere temperandi rationem, me-
dicum cum primis prudentem atque exercitatum desiderare. Salivationem, si leniter lenteque pro-
cedit, regiam viam esse, qua venerium virus e
sanguine expellatur: in hac tamen, pro ægri conditione, moderanda peritiam sagacitatemque medici elucere. *Exostoses* & duritias alias ossium, (*gummi* vulgo medicis vocatas) tum *mercurialis* unguenti litu, tum vero experientissimi Ballonii egregio consilio, *vesicatoriis* superpositis, in suppu-
rationem, quæ sanabilior morbus est, perducebat.

Eo-

Eorum autem , quorum vel fauces vel frontales si-
nus, vel capitis , & pectoris ossa , vel partes vesicæ
propiores lues altius pervasisset, difficultam cura-
tionem pronuntiabat . Plura in hujus miri tetricis
morbi accidentibus & symptomatis dignoscendis
curandisque in medicis colloquiis proferebat , quæ
summum philosophum , consummatumque in ar-
te medicum prodebant . In aliis vero morbis , qui
a lue veneria non orientur , vel numquam , vel
raro & pertenui quantitate mercurium seu vi-
vum , seu *sublimatum* edulcatumque (quem *dul-*
cem medici nominant) seu sulphure , seu alio pul-
vere exstinctum , & veluti solidatum , quemque
barbaro vocabulo vulgo *aethiopem mineralēm* , aut
(quod longe inficerius nomen est) *aethiopem al-*
calinum vocant , interius adhibebat . Vivum mer-
curium ne in volvulo quidem satis esse tutum
putabat ; non quod venenati quidquam abscon-
deret , sed quod pondere suo , si quid obstaculi of-
fenderet , intestina labefaceret , aut si acidi quid-
quam inveniret , fere in *sublimatum* verteretur .
Edulcatum perparce aut ad coctionem in lon-
giori febrium genere accelerandam (loco *stibii*
fixi , quod ipse , ut inertissimum cinerem , impar
sanguini subeundo , intestinis vero inferciendis
aptissimum existimans , repudiabat) aut ad lum-
bricos necandos cum opportunis aliis remediis
commixtum fidentius præscribebat . *Aethiopem*
quolibet artificio paratum , leni cathartico adje-
cto , tum ad expellendos lumbricos , tum ad in-
testina crassiori materie oppleta expedienda adhi-
bere non ambigebat . In nervorum resolutione , &
membrorum tabe mercurii litum a non incele-
bri

bri auctore quadraginta ferme abhinc annos misericorde commendatum, tamquam apertissime noxiū exscrabatur.

Absoluta mercuriali curatione, maxime salivationis ope, diuturnum lactis usum commendabat. Perlonga enim medendi exercitatione comparerat, vi mercurii fluidorum solidorumque compagem ita dissolvi, ut suis quaque muniis recte obeundis minus respondeant. Longiore autem lactis usu, & humores & solidas partes ad pristinam naturalemque cohærendi & agendi resistendique vim redigi, ratione experimentisque probaverat. Quām ob causam si lues veneria & scorbutus copularentur, neutrum facile curari posse affirmabat.

Opiata, qualis ea cumque generis essent, nisi vehementior dolor, diuturnior vigilia, & uberior aliqua excretio in magnum ac præcepit vitæ discrimen ægrum adducerent, non præscribebat. Opiata enim effectum quidem, sentienti facultate ad certum tempus obtusa, non causam morbi, aut symptomatis, tollere, optime adverterat. Ac sicut dolore, vigilia, excretionequ nimium urgente, opiatō tempestive exhibito, reficitur æger, intereaque naturæ agendi, & medico inquirendi providendique tempus datur; ita si inconsulto, aut saepius, opiatā præbeantur, cerebri nervorumque vires & facultates magnopere pervertuntur, gravioresque inde oriuntur morbi, quibus difficillime postea occurritur. Nec perpetuo dolorem, vigiliam, alvi fluxum nocere; contra non raro saluti esse solere, crassos, stagnantes, putrescē humores attenuando, eosque vel cum san-

gui-

guine remiscendo , vel extra corpus propellendo . Pluribus doctrinam hanc confirmabat , quæ miram ejus scientiam perspicaciamque demonstrabant . Si quidem addebat , sine dolore nec a renali pelvi in ureteres , neque ab his in vesicam calculos ; neque crassiores lympham (veterum pituitam) ab angustioribus ilei colique anfractibus in latiora spatia ; neque impactum nervis humorem in epilepsia , & podagra , pulmonibus in pleuritide ; neque fetum ab utero excuti posse . Tum non raro remedii loco dolores , vigiliam , alvi fluxum , vomitum , sudorem , tussim , sternutamenta medicos concitare . Hanc tamen doctrinam , quam primum ab Hippocrate didicerat , experientiaque deinceps plenius intellexerat , vulgo persuaderi posse desperabat ; quippe cui persuasissimum esset , febrim , dolores , vigiliam , diarrhoeam , vomitum , sudorem , tussim , sternutationem inter periculosiora morborum symptomata semper referri ; adeoque quamcelerime efficacissimeque vincenda , nulla prorsus exitus habita ratione . Eapropter in opiatis praescribendis cautissimum medicum esse oportere , quo non modo praesenti ægrotorum commodo , sed & futuris gravioribusque incommodis consulat .

Vescatoria , quæ cantharides recipiunt , quæque pertimide , atque in conclamatis tantum casibus ætatis suæ medici adhibebant , ipse vulgaria reddidit tam in acutis , quam in longis morbis ; & , quemadmodum observationibus postea patuit , satis plerumque feliciter . Atque hoc loco merita noster laude minime fraudandus est . *Vescatoriis* enim non ad eos solum morbos , in quibus a ceteris adhiberi coeperant , sed cum ad alios

plu-

plures conumaciōresque vincendos, tum vero ad
fordidam cutis pruriginem (quam supra memini)
vel repulsam, vel lentius parciusque fluentem,
& internas nobilioresque sedes infestantem evo-
candam, magno cum ægrotantium emolumento
utebatur. Adhæc *vesicatoriorum* ope achores, qui-
bus præ ceteris infantes miserrime cruciantur,
præsertimque in fronte, genis, auribus, nonnum-
quam & in oculis, a capite ad brachia propel-
lebat. Quod quanti momenti inventum sit, æ-
quis rerum æstimatoribus disquirendum relinquο.
Tanti certe inventum fuit, ut in vulgus manans,
sensimque novis observatis confirmatus, ab ipsa
demum plebecula, sine medici consilio, usurpa-
tum fuerit; & hodie, ut cum maxime, usur-
petur.

Antidotum nuper celebratissimum cicutæ in
scirrhis, carcinomatis, ischiade nervosa, inverte-
ratis glandularum tumoribus, obstructionibusque
viscerum abdominis, neque ut certam tutamque
medicinam laudabat, neque ut potens venenum
e remediorum classe penitus proscribendum exi-
stimabat. In eos tamen acrius invehebatur, qui
novis periculosisque remediis fidem facile adjun-
gerent. Tum miram eorum ingenii docilitatem
(an fatuitatem!) demirabatur, qui cicutam a Cl.
Störk in scirrhis tantum, incipientibusque carci-
nomatis laudatam, morbis omnibus accommoda-
tam esse crederent, ac præscriberent. Aliquoties,
cum scirri signa manifesta deprehendisset, cicutæ
extractum minima quantitate, corrigentibus aliis
remediis admisti, & lacte, saluberrimoque victu,
adjecto, non improspere cessisse observarat. Sed
alias

alias pluriesque tetterima induxisse symptomata candide fatebatur, Störchiique auctoritate comprobabat; qui serio matureque provis is antidoti sui effectibus, facto palinodiam cecinerat.

Hydrophobiae Sinense antidotum, quod, uti e caelo delapsum remedium, ætatis nostræ Cl. medici extollebant, sibi in Benedictini Ordinis famulo, a rabido cane demorso semel & iterum experienti, omni omnino effectu caruisse testabantur. Idem quoque de Stephanensi lithonryptico; antidiabetico Meadii; antihectico Poterii, & Britannorum, antidotisque aliis, quæ a credulis medicis maximi fiebant, affirmabat. Eapropter cum amicis libere loquens dicebat, nihil non medicos ab antiquissimis heroicisque temporibus continenter ad nos usque conatos esse, quo certiora adversus insanabiles quosque morbos remedia invenirent; sed paucis, iisque vetustissimis, notissimisque demptis, plerumque conatus irritos extitisse. Interrogatus ab gravissimo viro, quidnam de tot apud vulgus famigeratissimis antidotis dijudicaret, respondit: eorum plurima, si forte evulgarentur, publicitus cum auctoribus damiatum iri; quædam vero arcani tantum auctoritate obtinere. Quid etiam de variolarum inoculatione opinaretur, ab eodem gravissimo viro interrogatus, respondit: fervore adhuc novitate hominum ingenia; cum deferbuerint, & promissorum fidem sereniore mente perpenderint, rectius judicatura.

Concussions ignis electrici vi in corporibus excitatas, atque ad dolores rheumaticos, somnolentiam, torporem, imbecillitatem, ipsamque nervorum resolutionem ab ingeniosissimis ætatis sua me-

medicis confidentissime commendatas ; si leviores , nullius prorsus efficacitatis , sin violentiores , exitiales observasse fatebatur . Ab utrisque se autem abstinuisse , ajebat ; alienis enim periculis in sua se cautioe medendi ratione magis confirmasse . Non desperandum tamen est , fore , ut si pro morborum corporumque natura iteratis pluries experimentis recte adhibeantur , utiles aliquando futuræ sint . Ita quidem Londini solertissimus nostras physicus Tiberius Cavallus expertus est ; & ita Neapoli luculento hac de re commentario propediem prodituro pollicetur illustris Eques Joannes Viventius , princeps Medicus Aulicus , Regnique Archiater , & rei physicae studiosissimus .

Notatu quoque dignum est , junioribusque medicis scitu apprime utile , nostrum longo medendi usu cognovisse , saepe medicos frivolis de rebus inter se acriter dissidere , atque ad ipsas initicias descendere : cum leves medicorum agrotorumque lapsus natura perferat ; & aliquando solis naturæ viribus sive mittatur , sive non mittatur sanguis , & sive subducatur , sive non subducatur alvus ; & sive paullo tenuius , sive paullo lau- tius alatur æger ; & sive una , sive alia ratione curatio fiat , peræque vincitur morbus ; & contra si valde imbecilla natura sit , sollicitudo ac solertia medici quævis inanis sit .

In curationibus quam & solers & simplex fuerit , ut junioribus exemplo esse possit , paucis demonstrabo . Virginem , quæ naturali purgatione defecta , ceteris artis auxiliis nihil proficientibus , in phthisim plane labebatur , fonticulo in interiore femoris parte , paullo supra genu aperto , sa-

nitati restituit; per fonticulum, tanquam per arerum certo tempore, certaque copia sanguine effluente.

Mulierem sine manifesta causa lente intabescientem, nullumque, prater capitis inanitatis quedam sensum, neque corporis, neque animi morbum accusantem, interrogando, morbi causam explicare coegit: exquirens enim, num forte suavem aliquem odorem perciperet: vanille se molestum odorem dia noctuque percipere dixit. Quare cognita domum luxtrari jussit, ut sum vanilla, aut vaporum aliud corpus, quod affinem vanille odorem ederet, alicubi occurreret. Nihil hujus repertum fuit; sed mulieris cubiculo aromatum officinam subesse, e qua vanille odor tum interdum, cum maxime noctu exhalabat, detectum fuit. Mutato igitur cubiculo, obstructaque odori aditu, rauquier brevi convalevit.

Comes Lycianuli, ex nobili Affictorum gente, mihi narravit, se, cum bene mane adhuc jacaret in lecto, a noto rabido cane via, quem ipse pridie interfici jusserat, & stulta familiarium miseratione non occiderat, eorumdem incuria domum, & cubiculum ipsum ingresso, & inde lectum ascenso, & clamore calcibusque de lecto depulso, in pede demoriam. Accurrunt tandem domestici, canemque expellunt & interficiunt. Deinde nostrum arcessunt, cui conseruatis casum narrat Comes. Pedem noster detegit, demorumque locum inspectans, ruborem & perlevem dentium pressionem observat. Comes perterritus lodicem, eamque pinguem, dentibus laceratam ostendit. Noster vero suppositum laticum retegit, & integrum,

grum, siccumque repériens, hilari ei vultu dicit: salva res est, Comes: lodix virus totum imbibit, teque incolumem præstítit. Extrema dentium pars linteum cuti appressit, unde rubor & leviculum dentium vestigium. Virus a rabido cane effusum, etiam citra morsum, si cuticulam attingit, nec illico abstergetur, rabiem procreat; morsus sine viro innoxius est. Quare timorem abiice. Pedem, si vis, aqua rosacea vel e sambuci floribus ablue; solitam potionem bibe; surge; de more deambula. Potes, animo satisfactus, antidotum aliquod, ut quod Neapolitani jam vulgatissimum habetur, & *rocca sicca* nuncupatur, vel aliud quodcumque, sumere. Sed minime opus est. Noster abiit, timoreque deposito surrexit Comes, & sibi suisque satisfactus, antidotum aliud sumpsit, nec mali quidquam expertus est, ut multos annos sanus vixerit, & vivat, victurusque permultos videatur. Porro, si virus sanguini infusum esset, vel non convaluisset, vel non ita celeriter. Curatio hæc (sic recte vocari debet; subtraxit enim hominem curationi cuilibet ancipiiti molestæque) sine dubio mirabilior est, quam si omnibus artis præsidiis esset confecta: tota enim ex scientia & perspicacitate fluxit.

Hemoptysin in juvene pleschorico, uberrimæ iterataque sanguinis detractioni, gelidis potionibus, inediæ, silentio, & quieti non obtemperantem, pectoris fasciis obligato, sic ut æger vix sp̄iritum duceret, citissime restinxit. Quo novo remedii genere (nam artuum vincturae in hæmorrhagiis ab Hippocrate oppositis in locis commen-datæ, nihil cum hac pectoris commune habent)

N

ideo

ideo usus est, quod ex acutissimo pectoris dolore in *haemoptysin* incurrerat juvenis; & quod is, nisi pectoris dolor acuebatur, sanguinem non effunderet. Qua pectoris æquabili compressione illud vir sagacissimus consequi volebat, ut dolor sopiretur, eoque sopito cessaret stimulus sanguinem alliciens, indeque sanguinis sputum sisteretur; quod, ut animo præceperat, feliciter cecidit.

Michael Portius architectus, Francisci Portii Medicinæ professoris in Lyceo, nostrique collegæ, germanus frater, qui ex gravi apoplexia dextrum corporis latus, & loquela amiserat, aliquot post annos, in acutum pectoris morbum delabitur, cūjus curandi gratia aliquoties ei secta fuit vena, & alia præbita opportuna remedia. Acuto autem morbo declinante animadversum fuit pergrave symptoma, urina triduo suppressa. Noster, qui curationi præerat, trepidantibus domesticis, Francisco ægroti fratre, aliisque medicis, & varia suadentibus, subridens, timori parcerent, dixit: nihil se namque, nisi magnopere falleretur, mali suspicari: nam corpus morbo, inedia, & sanguinis non una detractione debilitatum, minus urinæ in vesicam demittere, ægrumque ipso jacendi situ, urinæ pondus minus sentire. Proinde se separare, corpore erecto, ægrotum illico mihi turum. Vocantur robusti duo famuli, ægrotumque e lecto extrahunt, rectum statuunt, urinamque exemplo effundere magna cum voluptate & admiratione spectant. Quod præsagium, et si nihil portenti præsefert; tamen quia ingenii ac scientiæ fructus est, jure magni fieri debet. Atqui curationes & præsagia id genus, quæ, antequam fiunt, maximi

st.

stimari solent; facta, ab imperitis & nebulonibus contemnuntur; contra ab ingenuis doctisque medicis summopere commendantur.

Mulier natu grandior, quæ, ob plures gravesque partus toleratos in juventute, in albidiā uteri proluviem inciderat; hac subito, sine nota causa, cohibita, capitis dolore, & ponderis quodam sensu in locis correpta, medicum advocat. Hic, quæ sibi opus factō videntur, imperat, interque alia *vesicatorium* sinistro cruri. Chirurgus *vesicatorium* applicat, & de more obligat; redit XXIII. post horas, ut solvat, auferat, & vesicam abscindat; admirabundus tamen neque vesicam, neque ruborem, neque calorem in subiecta reperit cute. Cum medico rem communicat, atque uterque in effetam *vesicatorii* massam culpam rejiciunt. Novum igitur acriusque *vesicatorium* imponitur, sed eodem effectu. Tum rei novitate perterritus medicus, nostrum arcessi jubet, ut ejus consilio res melius geratur. Accedit noster, casuque audito, primum sinistro brachio manum admovet, pulsus simul & calorem mollitiemque cutis exploraturus; idem post facit in dextero brachio. Reperit autem sinistri brachii languidiores pulsus, & ardiorem peneque rigidam cutem. Domesticis mandat, ut crus utrumque attrectent. Hi vero sinistrum crus plane gelidum, dextrum paullo calidius referunt. Tum noster jubet calidam in pelvi afferri, in eamque ægrotæ pedes immitti, & femora *tinctura succini* fortiter fricari. Deinde ex dextro pede paucas sanguinis uncias detrahi. Postremo utrique cruri *vesicatoria* imponi. Ait medico, nisi gravius accidens

ingruat, quod *vesicatoriorum* effectum anteveritat (apoplexiā verebatur) futurum, ut effectus consequeretur. Itaque evenit. Monuit autem medicum & domesticos, ut deinceps *vesicatoria*, interpositis spatiis, rursum diuque admoveri current. Convaluit tum mulier, reverso albo ute ri fluore. Spreta vero a domesticis *præservativa* curatione, anno post gravi apoplexiā corripitur, sinistroque deperdito latere, decumbens reliquum vitæ tempus in lectulo miserrime traxit. Salutaria hujus generis consilia ex tempore perplura cepit; quæ, ne medicarum curationum histriam texere videar, omitto. Sed minime omitenda est solertissima ratio, qua adversam & prope (ob deglutiendi difficultatem in dies ingra vescentem & respirationis organa vitiantem) nuntantem vitam ad octogesimum expletum annum tueri valuit. Nam acuti morbi a mediocre quo vis medico, in robusto juvenilique corpore non difficillime (quippe strenua juvante natura) curari possunt; longi vero, inveterati, & a læfione organorum profecti, nisi a doctissimo peritis simoque medico cohiberi & deliniri non solent. Ac nisi intempesta nocte e lecto exsilire, frigidoque aëri se objicere, ut periclitanti ex labiorolissimo partu Reginæ succurreret, coactus es set, adhuc fortasse viveret. Ipse tamen nimio vitandi frigoris metu (multos enim jam annos, ut faucibus prospiceret, nec pedibus umquam ingredi, nec nisi pannis bene coniectus domo exire assueverat) sese aëris injuriis magis obnoxium reddiderat. Hac igitur sive caufa, sive occasione, quam ipsem non dissimulavit, gravior

ter inflammatis faucibus pulmonibusque, intra paucos dies, Nonis ipsis Augusti MDCCLXXXIII. obiit, pompaque maxima totius novi Academicici coetus & Professorum Lycei, atque universæ medicæ juventutis comitatu, elatus ac sepultus est in eodem templo & facello, in quo ipse condiderat Agnillum Vaxallum, in tumulo e regione ab eruditissimo Viro Hieronymo Vaxallo Agnelli ex fratre nepote ei exstructo, cum eleganti veroque titulo.

Quanto autem luctu interitus ejus civitatem affecerit, ex amore, gratia, & benevolentia, quas apud omnes ordines de se concitaverat, vel mensilente, intelligi potest. Ipse quidem, nisi insanabili fauciū morbo conflictatus, postremoque senex, cum laborum fructu placide frui debebat, insperato immeritoque fortunæ fulmine perculsus esset, diu beateque vixisse dici posset. Nam splendide vixit, & cum lepidis genialibusque amicis quotidie cenavit, & nobilissimorum hominum gratia & familiaritate, & omne genus docto liberalique homine dignis oblectamentis, & litteratissimorum hominum opinione, quoad vivit, constantissime usus, suo decessit tempore. Adhuc nemini umquam incommodavit; & si cui non profuit, eo sane consilio a benefaciendo abstinuit, ne vel immerentibus benefaciendo, ad occupanda munia animos adderet; vel merentes ab obtinendis deterreret. Noverat enim Vir sapientissimus, nihil magis industriis probisque adolescentibus animos frangere, quam ad honores & fortunas indignos evehi. Quin ipsos optimæ spei adolescentes celerius premotos, plerumque info-

ten-

lentes ignavosque fieri. Modestiae autem laude tanta floruit, ut neque de se magnifice umquam, neque contemptim de aliis locutus sit, neque imperitorum arrogantiumque impudentiam retundere sustinuerit. Quæ tamen præclara ceteroquin virtus, magnæ ipsi fraudi fuit: siquidem audaciores, solerter modestiam simulando, ejus gratiam inibant. Illud vero nostri vere singulare ingenium ostendit, quod & facta a veris facillime distingueret; & dubiis in rebus quod veri similius esset, illoco cerneret. Quamobrem multi consilii erat, & habebatur, consulebaturque non solum in morbis, sed in aliis etiam gravissimis rebus. Neque reticendum est, in familiari fermone, & cum ex tempore scriberet, nitidorem venustiorumque fuisse, quam cum meditato utrumque faceret. Auditores innumeros habuit; discipulos vero & alumnos perpaucos: quamquam permulti, ut probarent se vulgo, ejus se discipulos jactabant. Cum enim totos dies negotiis distinetur & fauciū morbo raro laxaretur; non satis temporis habuit, quod perficiendis discipulis alumnisque insumeret. Pauci tamen ejus studiosiores lucubratiunculas data opera conficiebant, eique corrigendas dabant; atque hoc artificio ejus scribendi philosophandique rationem eliciebant. Quapropter Lyceum, medicina, litteræ, ejus obitu non levem Neapoli jacturam fecerunt.

Rev. D. Augustinus Gregorius Golinus in hac Regia Studiorum Universitate Professor revideat autographum enunciati Operis, cui se subscribat, ad finem revidendi ante publicationem, num exemplaria imprimenda concordet ad formam Regalium Ordinum; & in scriptis referat. Datum Neap. die 5. mensis Septembris 1784.

J. A. TARSENsis C. M.
S. R. M.

Quod unum immortali Francisci Serai memorie reliquum debebatur, nempe ut accurata ejus vita historia texeretur, & posteritati mandaretur, id accuratissime præstítit Vir clarissimus Thomas Fasanus in nostra Academia primarius philosophiae Professor, qui in Præceptorem suum gratius, latinum Commentarum pereleganter conscripsit, in quo de ejus vita, scriptisque dilucide, cruditeque differuit. Hunc ego Commentarium iussi Regio parens diligenter legi; nec mihi licuit quidquam invenire, quod vel juribus Majestatis, vel bonis moribus obstaret, ac propterea dignum puto, qui in lucem edatur, ejusque editionem cum Præceptoris memorie ornamento, tum Scriptori ejus discipulo, nunc eximio juventutis doctori, laudi haud mediocri futurum reor. Neapoli prid. Id. Novem. an. MDCCCLXXXIV.

Majestati

*Devotissimus, atq. Obsequentissimus
Augustinus Gregorius Golinus Reg. Pr.*

Die 20. mensis Decembris 1784. Neapoli.

Viso rescripto S. R. M. sub die 18. currentis mensis, & anni, ac approbatione Rev. D. Augustini Gregorii Golini, de commissione Rev. Regii Cappellani Majoris, ordine præfate Regalis Majestatis.

Regalis Camera S. Clare provideret, decernit, atque mandat quod imprimatur cum inserta forma presentis supplenis libelli, ac approbationis dicti Rev. Revisoris. Verum non publicetur, nisi per ipsum Revisorem facta iterum revisione affirmetur, quod concordat servata forma Regalium ordinum; ac etiam in publicatione servetur Regis Pragmatica; Hoc suum.

PATRITIUS. CARAVITA. AVENA. TARGIANI.

Vidit F. R. C.

*Illustris Marchio Citus Praeses S. R. C., & caseri Il-
dustres Aularum Præfecti tempore subscriptis impediti.*

Athanasius.

Rev.

*Rev. Dominus D. Franciscus Rossi S. Th. Professor re-
videat, & in scriptis referat. Die 19. Octobris 1784.*

JOSEPH ROSSI CAN. DEP.

EMINENTISS. DOMINE.

Legi *Commentarium de Vita &c.* nec quidquam in eo offendit, quod aut orthodoxæ fidei dogmata attinet, aut bonos mores corrumpat. Nil in eo, nisi ornatusimo stilo compositum, bonaque frugis plenissimum occurrit. Tantam vero sententiarum gravitatem cum multo conjunctam lepore spirat hic libellus, ut, dum lectori multum præbet oblectationis, plurimum simul ad agendum tam in publicis, quam in privatis rebus conferre possit. Quare, ut typographicis formis commentarius iste committatur, e re publica censeo. Neapoli v. Kal. Decembris 1784.
Em. Tuæ

*Additissimus, & Obsequentiissimus
Franciscus Rossi.*

*Assenta relatione Domini Revisoris imprimatur. Datum
Neapoli die 20. Decembris 1784.*

JOSEPH BUCCI V. G.

JOSEPH ROSSI CAN. DEP.

